OPVSCVLA
ALIQVOT VERE CATHOLICA, AC IMPRIMIS erudita, Ioannis Lodouici Viuis Valentini, accu rate impreſſa.

INTRODVCTIO AD SAPIENTIAM.
SATELLITIVM SIVE SYMBOLA.
DE RATIONE STVDII PVERILIS
EPISTOLÆ II.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

LVGDVNI,
Ex officina Melchioris & Gaſparis Trechſel Fratrum,
ANNO M. D. XXXII.

AMICO LECTORI.

QVantæ iamdudum typographiæ, candide Lector, tibi erigantur, ca leant, & ſudēt ad optimos quoſq; autores ꝙ emendatiſſime imprimendos, nullū puto vel lippū aut tōſorē latere, vt talē literarū amor te deniq; reddat, quaꞌ lem ſemper ſtudiū fuit excuſis vtriuſq; li teraturæ paſſim voluminibus, velut por recta manu, in melius leuare, ad tuę vitæ teſtimonium poſteris relinquendū, æter nitatiq; memoriam tui conſecrandā. Et inter tot laborātes, ne vnus viderer ociaꞌ ri, cœpi ego nuper doliū voluere, meūq; ſic in te animū ad rem tuam bene iuuan dā ampliſſime conſtare volui: & hoc noꞌ mine Symbolū tibi prębeo, nempe quod ad vitā probe inſtituendā maxime conꞌ ducat, vt vna progreſſum faciamus, tu ad doctrinā alacriter ſumendā, nos vero ad mutos magiſtros, ſed meliores magis magiſq; indies cudēdos. Sume igitur bo no vultu e nouo prælo nouū recepti auꞌ toris libellū, dū tibi maiores nō polliceꞌ mur tantū, ſed etiā apparamus accurata ſemper caſtigatione, & characterū mun dicie atq; elegantia. Vale ad optatum.

IOANNIS LODOVICI VIVIS VALENTINI, AD SAPIENTIAM INTRODVCTIO.

1 VEra Sapientia eſt de rebus incorrupte iudicare, vt talẽ vnamquãqꝫ exiſtimemus, qualis ipſa eſt, ne vilia ſectemur, tanquam precioſa, aut precioſa tanquam vilia reijciamus, ne vituperemus laudanda, neue laudemus vituperium merita.

2 Hinc enim error omnis in hominũ mentibus ac vitium oritur, nihilqꝫ eſt in humana vita exitiabilius, quam deprauatio illa iudiciorum, quum ſingulis rebus non ſuum precium redditur.

3 Quocirca pernicioſæ ſunt perſuaſiones vulgi quod ſtultiſſime de rebus iudicat.

4 Videlicet magnus erroris magiſter eſt populus.

5 Nec aliud magis laborandum eſt, quam vt Sapientiæ ſtudioſum a populari ſenſu abducamus, & vindicemus.

6 Primum omnium ſuſpecta illi ſint, quæ⸗

cunque multitudo magno conſenſu ap=probat, niſi ad illorum normam reuoca=rit, qui ſingula virtute metiuntur.

7 Aſſueſcat vnuſquiſq; iam tum a puero veras habere de rebus opiniones, quæ ſimul cum ætate adoleſcent.

8 Et ea cupiat, quæ recta ſint, fugiat quæ praua, aſſuefactio hæc bene agere vertet ei prope in naturam, vt non poſſit niſi coactus, & reluctans ad male agendum pertrahi.

9 Deligenda eſt optima vitæ ratio, hanc conſuetudo iucundiſſimam reddet.

10 Tota reliqua vita ex hac puerili educa=tione pendet.

11 Ergo in curriculo Sapientiæ, primus gradus eſt ille veteribus celebratiſſimus, ſeipſum noſſe.

DIVISIO RERVM HVMANARVM.

12 HOmo ex corpore cōſtat & animo. Corpus habemus ex terra & his elementis quæ cernimus ac tangi=mus corporibus beſtiarum ſimile.

13 Animum diuinitus datū, angelis & deo ſimilem, vnde cenſetur homo, & qui ſo=lus merito eſſet homo appellandus, vt maximis viris placuit.

14 In corpore ſunt forma, ſanitas , firmitas
integritas,robur,celeritas, delectatio:&
his aduerſa deformitas,morbus,mutila-
tio,imbecillitas, tarditas , dolor , & alia
corporis,ſeu commoda,ſeu incōmoda.

15 In animo eruditio , & virtus, & contra-
ria ruditas,& vitium.

16 Extra hoīem ſunt diuitiæ,potentia, no-
bilitas,honores,dignitas,gloria, gratia:
& cōtraria his,paupertas,inopia,ignobi
litas,vilitas,dedecus,obſcuritas,odium.

RERVM. NATVRÆ AC PRECIA.

17 Regina & princeps rerum omniū
præſtantiſſima eſt Virtus, cui reli-
qua omnia ſi ſuo velint officio de-
fungi,ancillari oportet.

18 Virtutē voco pietatem in deū & homi-
nes:cultum dei, & amorem in hoīes qui
cōiunctus eſt cū volūtate benefaciendi.

19 Reliqua ſi quis ad virtutem hanc refe-
rat,haud quaquam mala videbuntur.

20 Nec qui primum hæc nuncupauere bo-
na,ſic de illis cenſuerunt, vt nunc homi
num vulgus,qđ veros illos ac naturales
ſignificatus corrupit, vnde & rerū æſti-
mationes mutatæ atque inuerſæ ſunt.

21 Sic enim ſunt intelligēda hæc,quatenus

bona iudicantur.Diuitię ſunt non gem⸗
mæ aut metalla,non magnifica ædificia
vel ſupellex inſtructa, ſed non ijs carere,
quæ ſunt ad tuendam vitam neceſſaria.

22 Gloria bene audire de præſtāti virtute.

23 Honor,veneratio ob magni p̄cij virtutē

24 Gratia,fauor propter amabilē virtutē.

25 Dignitas eſt vel recta hominum opinio
de bene merita virtute ; vel decor quidā
ex interiore virtute foras prominens.

26 Potētia & regnum habere multos , qui⸗
bus probe ac recte conſulas.

27 Nobilitas excellētia actuum eſſe cogni⸗
tum;vel a bonis prognatum ſimilem pa
rentum ſe præbere.

28 Generoſus eſt ad virtutē a natura opti⸗
me compoſitus.

29 Sanitas talis habitudo corporis , vt va⸗
leat mens.

30 Species lineamenta corporis , quæ ani⸗
mum formoſum oſtendant.

31 Vires & robur,vt exercitijs virtutis ſuf⸗
ficias,ne facile defatigeris.

32 Voluptas delectatio pura, ſolida,& diu⸗
turna , qualis capitur ex ijs ſolis,quæ ad
animum pertinent.

33 Si quis hæc aliter , nempe vt populo in⸗
telliguntur,

telliguntur,diſcutiat, ac expendat,reperiet inepta,vana,noxia eſſe.

34 Primum externa omnia vel ad corpus referuntur,vel ad aīm: vt diuitiæ ad tuēdam vitam,honor ad iudicium virtutis.

35 Corpus ipſum nihil aliud eſt,quam tegumentū vel mancipium animi, cui & natura,& ratio,& Deus ipſe iubent ſubiectum eſſe, vt brutum ſentienti, mortale immortali,terrenum diuino.

36 Porro in ipſo animo eruditio in hoc paratur vt cognitum vitium facilius fugiamus,cognitā virtutē facilius pſequamur teneamuſq;:alioqui ſuperuacanea eſt.

37 Quid aliud eſt vita, quam peregrinatio quædam tot vndique caſibus obiecta & petita,cui nulla hora nō impendet finis, qui poteſt leuiſſimis de cauſis accidere?

38 Quare ſtultiſſimum eſt cupiditate tam incertæ vitæ fœdum aliquid aut prauum admittere. Quaſi vero compertum habeas, te poſtquam id feceris,diu eſſe victurum.

39 Et quemadmodū in via, ſic in vita, quo quis expeditior, & paucioribus ſarcinis implicitus, hoc leuius & iucundius iter facit.

40 Tum natura humani corporis ita cõſtitutum eſt,vt pauciſſimis egeat:vt ſi quis propius animaduertat,haud dubie inſaniæ damnet eos, qui tam multa tam anxie congerunt,quũ ſit tam paucis opus.

41 Acute, quiſquis ſic diuitias expreſſit, ſunt breuis viæ longum viaticum. Diuitiæ namque,& poſſeſſiones, & veſtimẽta in vſum tantum parari debent,quem non adiuuant immenſæ opes, ſed opprimunt,vt nauem ingentia onera.

42 Nec aurum ſi non vtare,a cœno differt, niſi ꝙ magis angit eius cuſtodia, & efficit, vt dum illi vni ſtudes, ea negligas, quæ maxime ſunt homini curanda.

43 Eſt enim pecunia idolorũ ſeruitus, quũ ei reliqua poſthabentur, magna illa & natura prima,pietas ac ſanctum.

44 Vt tranſeam, quot inſidiæ diuitijs tenduntur, quot, & quã varijs caſibus pereunt,in quam multa vitia detrudunt?

45 Culta veſtimenta quid aliud ſunt,quam inſtrumenta ſuperbiæ?

46 Vtile indumentum excogitauit neceſſitas,precioſum luxus,elegans vanitas.

47 Suborta eſt in veſtitu cõtentio,quæ multa docuit ſuperuacanea & dãnoſa,dũ ho

mines etiam ex eo quod infirmitatem
noſtram arguit,honorem captant.
48 Ita diuitiarũ pars maxĩma ædificia, ſu-
pellex numeroſa & lauta, gẽmæ, aurũ,
argentũ,ornamentorũ omne genus ſpe-
ctantium oculis,& cõparantur, & expo
nuntur,non poſſidentium vſibus.
49 Iam nobilitas quid aliud eſt, ꝙ̃ naſcendi
ſors,& opinio a populi ſtultitia inducta?
vt quæ ſæpenumero latrocinijs quærĩt.
50 Vera & ſolida nobilitas a virtute naſci-
tur,& demẽtia eſt gloriari te parentem
habuiſſe bonum,quum ſis ipſe malus,ac
turpitudine tua dedecus ac labem adfe-
ras pulchritudini generis.
51 Sed certe omnes ex eiſdem conſtamus
elementis, & idem omnium pater deus.
Natales cuiuſquã contẽnere,hoc eſt deũ
naſcendi autorem tacite reprehendere.
52 Potentia quid eſt aliud, quam ſpecio-
ſa moleſtia?In qua ſi quis ſciret,quę ſol-
licitudines,quæ anxietates inſint, quan
tum malorum mare, & quam vaſtum,
nemo eſt tam ambitioſus, qui non eam
fugeret,vt grauem miſeriam, & quem-
admodum rex ille dixit, nollet diadema
iacens humi tollere.

53 Quãtum eſt odium ſi regas malos, quã-
to maius ſi malus ipſe?

54 Honor ſi ex virtute non oritur, prauus
& peruerſus eſt, nec vere oblectare põt,
quum reclamet conſcientia: ſin ex vir-
tute, hoc prȩſtat virtus, vt is negligatur:
aliter vera non erit virtus, ſi quid hono-
ris facit gratia: ſequi enim debet honor,
non expeti.

55 Dignitates quis poteſt ſic appellare, quũ
indigniſſimis quoq; hominibus contin-
gãt? nempe aſtu, fraude, ambitu, precio,
peſſimis artibus quæſitæ.

56 Scilicet quũ ab illa mandẽtur multicipi-
ti beſtia, quȩ nihil agit ratiõe ac iudicio.

57 Et gloria eſt ne aliud, quã vt ille dixit,
aurium vana inflatio?

58 Ex qua, vt honore & dignitate nihil o-
mnino ad eum pertingit, de quo ſunt: &
incertæ, vagæ, iniquæ, momẽtaneæ ſunt,
ſimiles parentis ſuæ multitudinis, quæ
eodem die eundem hominem & com-
mendat, atq; inuehit ſumme & vitupe-
rat, ac deprimit extreme.

59 Ergo vſu videmus venire, vt maxime
ſequẽtem honor celerrime fugiat: ad il-
lum conferat ſe, qui contemnebat: hoc

quocꝗ eſt ingenium vulgi.
60 Quid dicam naſci hæc ex rebus partim deridendis, partim ſtultis, partim ſcelera tis, ſicut ludo pilæ, profuſione patrimo= nij in commeſſationes, ſcurras, mimos: bello potiſſimum, hoc eſt, impunito la= trocinio: quo magis vulgi dementiam agnoſcas.
61 Secedat in ſe vnuſquiſcꝗ, ac ſolus hiſce de rebus cogitet, inueniet ꝗ parũ ad ſe attingat ex fama, rumoribus, veneratio= ne, honore populi, de quibus gloriatur.
62 Quid in ſomno, quid in ſolitudine inter ſummum regem intereſt, & infimum ſeruum?
63 Deniꝗ ſic vnuſquiſcꝗ ſentiat, nobilitatẽ, honores, potẽtiam, dignitates ex priſca hominũ perſuaſione, quam Chriſtus ani mis illorum qui vere ipſius ſunt, adimit, nata & relicta eſſe: & in Chriſtianos ho mines inuecta tanquã loliũ, quod hoſtis diabolus aſperſit bonæ ſegeti dei.
64 In corpore ipſo quid eſt forma? nẽpe cu= ticula bene colorata: ſi intraria cerni poſ ſent, quanta vel in corpore ſpecioſſ. cer= neretur fœditas? nec eſt aliud pulcherri= mum corpus quam ſterquiliniũ candido & purpu

& purpureo linteolo contectum.

65 Linteamenta & corporis decor quid iu-
uant? ſi turpis ſit animus, & ſicut Græ-
cus ille dixit: In hoſpitio pulchro hoſpes
deformis.

66 Robur quorſum pertinet in hoīe, quum
res maximæ & homine dignæ non viri-
bus neruorum gerantur, ſed ingenij?

67 Nec vires quantūcunq; augeant maio-
res erunt quā tauri vel elephanti: ratio-
ne illos, ingenio, virtute ſuperamus.

68 Tranſeo ꝗ forma, vires, agilitas, & cæte
ræ corporis dotes, vt floſculi, celeriter
marceſcunt, exiguis caſibus diffugiunt:
vel vna febricula validiſſimum quādo-
que hominem concutit, & ſummum de-
corem aufert.

69 Et vt nihil accidat, certe neceſſe eſt illa
omnia cum ætate, quæ nulla eſt diutur-
na, flacceſcere, ac decidere.

70 Nemo ergo poteſt externa iure ſua dice
re, quæ tam facile ad alios tranſeunt: nec
corporea quæ tam cito auolant.

71 Quid ꝗ hæc quæ multi admirantur, ma
gnorum virorum ſunt cauſſæ, velut inſo
lētiæ, arrogātiæ, ſocordiæ, ferocitatis, li-
uoris, æmulatiōis, ſimultatū, rixarū, bel-
lorum,

lorum, cædis, ſtragis, cladis.

72 Delectatio corporis, vt corpus ipſum, vi-
lis ac pecudina eſt, qua ſæpius & vehe-
mentius & diutius pecora, quam homi-
nes incitantur ac perfruuntur.

73 Ex hac quum morbi plerique ad corpus
redundant, & ad rē familiarē permagna
dāna, tū ad animū certa pœnitētia, & he
betudo ingenij, qđ delitijs corporis exte
nuatur ac frangit. Poſtremo in patiētia
ſuijpſius, & odium virtutum omnium.

74 Nec aperte frui licet. nā vt dedecent ge
neroſitatem noſtræ mētis, ita nemo tam
perditus eſt, quin eas erubeſcat apud ar-
bitros capere: pariunt enim ignominiā,
idcirco tenebras & latebras quærunt.

75 Quid quod ſunt fugaciſſimę & momen
taneæ, nec retineri vlla vi poſſunt, nec
vnquā veniunt puræ, & cuiuſcunq; ama
ritudinis expertes?

76 Ergo excluſis vulgi ſenſibus, maximū
malū putato, non paupertatē, aut ignobi
litatem, aut carcerē, aut nuditatē, igno-
miniā, deformitatem corporis, morbos,
imbecillitatē: ſed vitia & his proxima,
inſcitiam, ſtuporem, dementiam.

77 Magnū bonum credito horū contraria,
virtutem

virtutẽ & quæ huic ſunt finitima, peri-
tiã, acumen ingenij, ſanitatem mentis.

78 Reliqua vel externa, vel corporis, ſi ha-
bes, proderunt tibi ad virtutem relata:
oberunt ad vitia, ſi non habes, caue ne
quæras vel cum minimo diſpendio vir-
tutis. Perinde hoc eſſet, tanquam ſi mul
to auro paululum emeres luti: aut po-
tius grauem morbum ſalute.

79 Nullus eſt quęſtus prolixior, quã animo
ſi adſit pietas: corpori vero ſi ſciat præ-
ſentibus qualibuſcunq; acquieſcere.

80 Fama, tametſi nihil agendũ eſt, vt videa
ris, conſeruanda tamẽ eſt integra, quod
interdum ea cura a multis nos turpibus
cohibet, ſed præcipue in exemplum cæ-
terorum.

81 Vnde præceptum illud ſapientũ & ſan-
ctorum virorum; nec malum faciendũ,
nec eius ſimile.

82 Quod ſi hoc aſſequi non poſſumus, con-
ſcientia debemus eſſe contenti: & quum
tam deprauati erunt hominum ſenſus,
vt quæ ſunt optima, putent eſſe ſcelera-
tiſſima, tunc laborandum erit, vt inter-
na & externa ſoli deo approbemus, id-
que abunde nobis ſufficiat.

Etiam

83 Etiam mala, quæ dicuntur corporis, vel fortunæ, licebit in bonum vertere, ſi patienter feras: & tanto ſis ad virtutē prōptior, quo minus tibi in illis ſuccedit, ac proinde expeditior.

84 Sæpenumero ex dānis corporis, vel externorum, magnę ſunt acceſſiones factæ virtutibus.

DE CORPORE.

85 ET quoniā in hac noſtra peregrinatione animum geſtamus in corpore incluſum, maximasq; opes in vaſis fictilibus, nō omnino repudiandum nobis eſt & abijciendum corpus.

87 Sic curandum tamen, vt ſe nō dominū, non ſocium eſſe ſentiat, ſed mancipium: nec ſibi paſci aut viuere, ſed alteri.

87 Quo curatius eſt corpus, hoc animus neglectior.

88 Quo mollius habetur corpus, hoc acrius menti reluctatur: & vt equus delicate paſtus ſeſſorem excutit.

89 Grauis ſarcina corporis animum elidit, acumen ingenij ſagina corporis, aut indulgentia retunditur.

90 Cibi, ſomni, exercitationes, tota corporis curatio ad ſanitatem referenda eſt,

non ad

nō ad voluptatem ac delicias, vt animo prompte inſeruiat:nec ferocia cultus in-ſoleſcat,neu virium inopia decidat.

91 Nihil eſt quod æque & vigorem mentis debilitet,& robur ac neruos corporis in-fringat,vt voluptas. Quippe vires om-nes & corporis & mentis,opere ac labo-re vegetantur,ocio & mollicie volupta-tis langueſcunt.

92 Mundicies corporis,& victus citra deli-cias aut moroſitatem, ad valetudinem & ingenium confert.

93 Ablues ſubinde manus & faciem frigi-da,detergesq; mundo linteolo.

94 Repurgabis crebro eas partes, quæ ſor-dibus & recrementis ad extima corpo-ris meatus præbent.

95 Hæ ſunt caput,aures, oculi,nares, ma-nus,axillæ,& pudenda.

96 Foueantur pedes mundi & calidi.

97 Arceatur frigus,quum ab alijspartibus, tum vel maxime a ceruice.

98 Ne ſtatim edas a quiete, nec ante pran-dium niſi tenuiter.

99 Ientaculumenim ſedando ſtomacho aut refocillando datur corpori, nō ſatietati.

100 Ideo tres aut quatuor panis bucceæ ſuf-

ficiunt

ficiunt ſine potione, aut certe exigua, atque ea tenui: ſalutare hoc non minus ingenio,quam corpori.

101 In prādio & cœna aſſueſce non veſci,niſi vno obſonij genere, eodem ſimpliciſſimo,& quantū per facultates licebit ſaluberrimo,quāuis multa menſę inferātur: & ſi tua ſit menſa,noli admittere.

102 Varietas ciborum homini peſtilens, peſtilentior condimentorum.

103 Munda & pura parſimonia tēperatis & caſtis animis cōgruens,conſeruatrix rei familiaris, & quæ ſola efficit,ne multis indigere nobis videamur, nec ſuſcipiamus peſſima facinora quæſtus gratia, quo gulæ morem geramus irritatæ, vel luxu, vel lauticijs,vel delicatis nimium cibis & exquiſitis.

104 Tum præſtat, vt quæ adſunt non modo nobis ſufficiant,ſed ex eis liceat egentibus impartiri.

105 Oſtendit hoc dominus exemplo ſui,qui poſt exaturatam multitudinē reliquias perire panum & piſcium non eſt paſſus.

106 Natura neceſſaria docuit,quę ſunt pauca & parabilia.Stultitia ſuperflua excogitauit,quæ ſunt infinita & difficilia.

107 Naturæ ſi des neceſſaria, delectatur, & roboratur tanquã proprijs: ſin ſupflua, debilitatur, & affligitur tanquã alienis.

108 Stultitiam neceſſaria non explent: ſuperflua obruunt, non ſatiant.

109 Potus erit vel naturalis ille vniuerſis animantibus in cõmune a deo paratus, pura & liquida aqua, vel tenuiſſima ceruiſia, vel vinum bene dilutum.

110 Nihil eſt qđ iuuenũ corporibus magis officiat, quam calidus cibus aut potus: incendit enim & exurit eorum viſcera: hinc animi prçferuidi atque impudẽtes fiunt feroci quadam temeritate, inſani & ad libidinem effrenes.

111 A cœna ne bibe, aut ſi id admonet ſitis, ſume humidũ aliquid & frigidiuſculũ, aut perpuſillum leuis potiunculæ.

112 Inter eam potionem & quietem interpone, quum minimum horæ dimidium.

113 Leuaturus animum, fac cogites, quam exiguum tempus datũ ſit vitæ hominũ, ex illo nõ oportere multum deſcindi ad luſus, ad comeſſationes, ad puerilitates, ad ineptias.

114 Breue ſpacium eſſe vitæ noſtræ, & ſi totum bonæ menti impenderetur.

Non

115 Non eſſe nos a deo creatos ad luſum, ad nugas, ſed ad ſeria, ad moderationem, modeſtiam, temperantiam, religionem, omne genus virtutis & laudis.
116 Morbos corporis, morbis animi ne curaueritis.
117 Exercitationes corporis nõ erũt immodicæ, cæterũ aptandæ rationi valetudinis: in quo ſequenda erunt medicinæ cõſultorum conſilia.
118 Sic tamẽ ne quid habeant turpe, immodeſtum, obſcœnum, flagitioſum, etiã in remiſſionibus & refectionibus animi, exiſtat aliqua recordatio virtutis.
119 Abſit arrogantia, contentio, rixa, inuidia, cupiditas: qui enim conuenit cruciare animum, dum delectare ſtudes? non aliter quã ſi fel infundas in id mel, quod cupis eſſe quam dulciſſimum.
120 Somnus ſumendus eſt tanquam medicina quædam curãdo corpori tantummodo, quantus ſufficit: immodicus eñ reddit corpora redundantia noxijs humoribus, ſegnia, pigra, lenta, & celeritatem mentis tardat.
121 Nec eſt exiſtimandũ vitę id tẽpus, quod ſomno impenditur: vita enim vigilia eſt.

DE ANIMO.

122 IN animo duæ ſunt partes, illa quę intelligit, meminit, ſapit, ratione, iudicio, ingenio vtitur ac valet: hæc pars ſuperior appellatur, & proprio nomine mens: qua homines ſumus, qua deo ſimiles, qua cæteris animātibus præſtamus.

123 Eſt altera ex coniunctione corporis rationis expers, bruta, fera, atrox, beſtiæ ꝙ hominis ſimilior: in qua ſunt motus illi, qui ſiue affectus, ſiue perturbationes nominantur, Græce pathę, arrogātia, inuidentia, maleuolentia, ira, metus, mœror, cupiditas, ſtulta gaudia, pars inferior atque abiectior nūcupatur, qua nihil a beluis differimus, & quam longiſſime diſcedimus a deo extra morbum & perturbationem omnem poſito.

124 Hic eſt naturæ ordo, vt ſapientia regat omnia, pareant homini cætera quę videmus: in homine vero corpus mēti, mens deo. Si quid hunc ordinem egreditur, ac diſſoluit, peccat.

125 Ergo peccatū eſt in homine, ꝑturbationes illas tumultuari, ſæuire, ac trahere ad ſe ius & ditionem totius hoīs, ſpreta & cōtempta mēte; mentē etiā relicta dei

lege

lege affectionibus & corpori ſeruire.
126 Idcirco menti indita eſt vis intelligen-
di,vt ſingula expendat, ſciatq́ quid fa-
ctu bonum ſit,quid ſecus:& vis volendi
ſumma atq́ efficaciſſ. vt imperio huius
nihil ſit in animo, quod nō pareat,ſi illa
contendat,nec de iure decedat ſuo.
127 Ingenium multis artibus humanis diui
niſq́ excolitur & acuitur:inſtruiturque
magna& admirabili rerum notitia,quo
exactius ſingulorum naturas & precia
cognoſcat:poſſitque voluntatem edoce-
re,quid ſequendum bonum,quid vitan-
dum malum.
128 Igitur fugiēdę artes illæ,quæ cū virtute
pugnāt,quales ſūt diuinatrices oēs,quæ
a Græcis manteiæ dicuntur:vt chiromā
tia,pyromantia,necromantia, hydromā
tia,etiam aſtrologia : quibus occultatur
plurimum peſtiferæ vanitatis, excogita
tæ ab impoſtore noſtri diabolo.
129 Tractantq́, & profitentur id, quod ſibi
vni deus reſeruauit, cognitionem futu-
rarum rerum atque abſtruſarum.
130 Nec inquirendum dei maieſtatem, &
arcana a cognitione noſtra procul remo
ta:a quibus deus hominem arcuit.

131 Qui ſcrutatur maieſtatem, opprimetur a gloria.

132 Et Paulus iubet nos non plus ſapere, ꝗ oporteat:ſed ſapere moderate.

133 Et arcana illa,quævidit,negat licere homini eloqui.

134 Hebræus quoqꝫ concionator inq̄t: altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus.

135 Vitanda ars omnis a dæmone tradita, cū quibusvelut dei hoſtibus,nullum debet nobis eſſe commercium.

136 Nec expedit vel philoſophorum,vel hæreticorum placita, pietati noſtræ contraria cognoſcere:ne quem ſcrupulum ſubtilis artifex diabolus in animos noſtros inijciat,qui nos nimium torqueat,& fortaſſis impellat in exitium.

137 Non attingendi autores ſpurci, ne quid ſordium animo ex contagie adhęreat.

138 Corrumpunt bonos mores collocutiones malæ.

139 Reliqua eruditio ſyncera eſt & frugifera,referatur modo ad ſuum ſcopum virtutem,hoc eſt recte agere.

140 Eſt diuina quædam eruditio a deo exhi bita, in qua ſunt theſauri omnes ſcien= tiæ & ſapientiæ reconditi: hæc eſt vera mentium lux: reliqua omnis ad hãc col lata denſiſſime ſunt tenebræ, & vt res hominum ludicra & puerilis.

141 Legitur tamen vel in hoc, quo tãquam ex cõparaione fulgentior appareat no= ſtra lux.

142 Tum vt teſtimonijs hominum aduer= ſus eos vtamur, qui diuinis parum ac= quieſcunt: vt vitioſi oculi auerſantes ſo= lis ſplendorem.

143 Ad nos quoq; cõmonefaciendos, quum in multis gentiliũ tanta præſtantia fue= rit virtutis, quantã eſſe conueniat in ho= mine Chriſtiano diſcipulo magiſtri dei, cui ex luce pietatis, quam profitetur, magna eſt impoſita neceſſitas bene vi= uendi.

144 Adde his quod ſuppeditant facundiam & vſum, ac prudentiam vitæ cõmunis, quis nonnihil interdum indigemus.

145 Tribus velut inſtrumentis fabricamur peritia, ingenio, memoria, cura; quæ ea= dem ſtudium dicitur.

146 Ingenium exercitatione acuitur.

147 Memoria excolendo augetur.

148 Vtrumq; eneruant deliciæ: bona valetu do cõfirmat: otia & diuturnæ remiſſiones profligant: exercitamenta ad manũ & in promptu ponunt.

149 Siue legis ip̄e, aut quid audis, attẽtus id fac: nec vagetur mẽs tua, ſed coge illam ibi eſſe, & agere, quod adeſt, non alia.

150 Si incipit digredi, paruo murmure eam reuoca: cogitatus omneis ab ſtudijs alienos in aliud tempus differ.

151 Scito te operã & tempus perdere, ſi quæ legis, vel audis, non attendas.

152 Quæ ignoras ne pudeat quærere: ne erubeſce a quouis doceri: quod maximi viri non erubuerunt: erubeſce potius ignorare, aut nolle diſcere.

153 Quæ ignota tibi ſunt, ne te ſcire iactes, ſciſcitare potius ab ijs, quos ſcire credis.

154 Si videri vis doctus, da operã vt ſis, nulla eſt compendioſior via, quẽadmodum non alia ratione facilius conſequeris, vt exiſtimeris bonus, q̃ ſi ſis talis.

155 Deniq; quicq̃d videri cupias, fac, vt ſis, aliter fruſtra cupis.

156 Falſa tẽpus infirmat, vera corroborat.

157 Nulla ſimulatio diuturna.

Magi

158 Magiſtrũ ſemper ſequere, noli præcurrere, & illi crede, ne repugna.
159 Ama illum, & parentis loco habe: putaque veriſſima & certiſſima eſſe, quæcunq; dicit.
160 Attende, vt quod ſemel erraſti, emendatus iterum aut tertio ne idem pecces labora, vt proficiat emendatio.
161 Illorum decet te pręcipue meminiſſe, in quibus quandoq; es falſus, ne te rurſum decipiant.
162 Cuiuſuis hominis eſt errare, nullius niſi inſipientis perſeuerare in errore.
163 Scito nullũ eſſe ſenſum, per quem promptius ac celerius docemur, q̃ auditum.
164 Vt nihil facilius, quam audire multa, ſic nihil vtilius.
165 Nec malis leuia, aut inepta, aut ridicula audire, q̃ ſeria, grauia, prudentia.
166 Pari labore vtraque diſcuntur, quum ſit adeo commodum diſpar.
167 Ne labores, q̃ multa reſpondeas, ſed q̃ apte, & in tempore.
168 Prandio tuo, & cœnæ illos adhibe, qui te poſſint inſtituere, quiq; ſuaui ac docta commentatione pariter & exhilarẽt te, & peritiorem reddant.

169 Scurras, paraſitos, imperite loquaces, aut ſpurce, moriones, nugatores, bibaces, lurcones, ſordidos, & id genus hominum aptum ad riſum, vel verbis vel factis mouendum, nec honore menſæ tuæ digneris: nec illi te dũ reficeris, oblectent: potius iucũda aliqua, & ingenioſa confabulatio.

170 Non os mõ a turpibus cohibe, ſed etiã aures tanꝗ feneſtras animi, memor dicti veteris quod citat Apoſtolus: Corrũpũt mores probos confabulationes malæ.

171 Siue ad mẽſam, ſiue alio quouis loco diligenter quid quiſq; dicat, auſculta.

172 Ex ſapientibus diſces, quo fias melior.

173 Ex ſtultis, quo fias cautior.

174 Quæ ſapientes probarint, ſequeris.

175 Quæ ſtulti laudarint, vitabis.

176 Si quid videris a cordatis recipi, tanꝗ vel argute, vel grauiter, vel ſapienter, vel docte, vel ingenioſe, vel vrbane dictũ, retinebis: vt & ipſe per occaſionem vtaris.

177 Habebis librum chartæ vacuæ, in quo annotabis, ſi quid legeris, vel audieris dictum feſtiue, aut eleganter, aut prudenter, vel vocabulum aliquod exquiſitum

rarũ,vtile ſermoni quotidiano,vt quum vſus poſcat,habeas paratum.

178 Annitere, ne ſola verba intelligas, ſed præcipue ſenſa.

179 Quæ legeris, vel audieris, fac aliјs narres;tum tuis condiſcipulis Latine, tum aliјs lingua tibi vernacula, & conare ne minus ipſe vel lepide, vel venuſte referas,quam audieris,aut legeris, ſic & ingenium exercebis,& linguam.

180 Eſt etiã tractandus,& agitãdus ſæpenumero ſtilus optimus dicendi magiſter.

181 Scribe, tranſcribe, reſcribe crebro atq; annota;compone alternis diebus,aut ad ſummum tertio quoq; epiſtolam ad aliquem,qui tibi reſpõdeat,& tuam oſtende inſtitutori emendandam;mendarum quas ſuſtulerit,fac recordere, ne rurſum ad eaſdem impingas.

182 Poſt cibum velut a prãdio & cœna ceſſet pauliſper ſtudium; ſumpto prandio ſede, confabulare, audi aliquid ſuaue, aut ſic luſita, ne nimium corpus exagites & concutias.

183 Cœnatus deambulato cum iucundo ali quo & docto confabulatore; qui te ſermone oblectet, cuius verba & ſenten-

tias

tias imitari cum decore poſſis.

184 Inter cœnã & quietẽ vita omnino potũ: nihil perniciosius ſimul corpori, memoriæ, ingenio, quum vrgebit te ſitis, ſi biberis, pone inter potum & lectum interuallum quum minimum ſemihoræ.

185 Memoriam non negliges, nec ſines incultam torpeſcere.

186 Nihil eſt quod æque labore & gaudeat, & permagna incrementa breui ſumat.

187 Commenda ei quotidie aliquid.

188 Quę ſæpius cõmendabis, hoc cuſtodi & oĩa fidelius: quo rarius, hoc infidelius.

189 Quũ aliquid ei credideris, ſine eã quieſcere, & aliquanto poſt ab ea velut depoſitum repoſce.

190 Si quid vis ediſcere, id de nocte quater aut quinquies attentiſſimus legito, hinc cubato: de mane exigito a memoria rationem eius, quod pridie credideris.

191 Cauendum a crapula, a cruditate, a frigore potiſſimum ceruicis.

192 Vinum vt neruorum venenum, ita memoriæ mors.

193 Optimum eſſet ſingulis noctibus paulo antequam cubitum concederes, in ſella te ſine arbitris ſedentem quæcunq; die

illo vidiſſes, legiſſes, audiſſes, egiſſes, ad memoriam reuocare.

194 Si quid feciſſes honeſte, moderate, prudenter, cordate, cũ decore, & laude, gauderes ſciresq́ id eſſe dei munus: & ſimilia pergeres deinceps facere.

195 Si quid turpiter, immodeſte, flagitioſe, pueriliter, inepte, vituperio dignum, ſcires ex tua malicia profectum: doleres, & vitares in poſterum.

196 Si quid vel audiſſes, vel legiſſes elegãs, doctum, graue, ſanctum, retineres.

197 Si quid vidiſſes probatum, imitareris: ſi quid improbatum, fugeres.

198 Nulla tibi abeat dies, in qua non vel legeris, vel audieris, vel ſcripſeris aliquid, quod ſeu eruditionem, ſeu iudicium, ſeu virtutem augeat.

199 Cubitum iturus lege, vel audi aliquid dignum, quod memoriæ mandetur, & de quo ſalubre ſit ac iucũdum per quietem ſomniare vt etiam nocturnis viſis diſcas, & fias melior.

200 Studio ſapientiæ nullus in vita eſt terminus ſtatuendus, cum vita ſimul eſt finiendum, ſemper illa tria ſunt homini, quãdiu viuit meditãda, qũo bene ſapiat,

quomo

quomodo bene dicat:quo bene agat.

201 Ab ſtudijs arrogantia omnis ſubmouẽda, nã ea quæ vel doctiſſimus mortaliũ nouit non ſunt minutiſſimũ eorum,quę ignorat,exiguum quiddã,& obſcurum, & incertũ eſt,quicquid homines ſciunt: menteſq; noſtræ in hoc corporeo carcere deuinctæ magna ignoratiõe,& altiſſimis tenebris premuntur: aciemq; adeo retuſam habemus vt nec ſummas penetremus rerum facies.

202 Tum profectui ſtudiorum plurimũ nocet arrogãtia: multi enim potuiſſent ad ſapientiam peruenire, ni iam putaſſent ſe perueniſſe.

203 Vitanda etiã contentio,æmulatio,obtrectatio, inanis gloriæ cupido: quum in hoc ſectemur ſtudia,vt ſæua illorum dominatione liberemur.

204 Nihil excogitari poteſt iucundius cognitione multarum rerum,nihil intelligentia virtutis fructuoſius.

205 Studia res lætas condiunt,triſtes leniũt, temerarios impetus iuuentæ cohibẽt,ſenectutis moleſtam tarditatẽ leuant:domi,foris,in publico,in priuato,in ſolitudine, in frequentia, in ocio, in negotio

comi

comitantur, adſunt, imo præſunt, opitulantur, iuuant.

206 Eruditio paſtus ingenij veriſſimus, vt indignũ ſit paſci corpus eſuriẽte animo, ex qua voluptates exiſtunt atq; oblectamenta, & ſolida, & perpetua, quæ alia ex alijs naſcẽtia, ac ſe renouantia, nunq; nos deſerunt, nec delaſſant.

DE VIRTVTE ET AFFECTIBVS.

207 PRæſtantiſſima illa rerum vniuerſarum virtus, neq; dono ab hominibus datur neq; accipitur: diuinitus contingit.

208 Idcirco a deo ſuppliciter illam ac pie petendum eſt.

209 Summum in literis omnibus atq; eruditione eſt ea Philoſophia, qua ingẽtibus animi morbis remedium adfert.

210 Magna cura adhibetur curando corpori, maior adhibenda eſt animo: quo huius morbi & occultiores, & grauiores, & periculoſiores ſunt.

211 Hi non iniuria tempeſtates, cruciatus, tormenta, flagra, faces, furiæ animi nũcupantur: maximam hi adferunt calamitatem, & incredibiles dolores, ſi regnent, ſi agitentur: placidiſſ. vero tran-

quilli

quillitatem, & beatitudinem ſi ſedentur, & cohibeantur.

212 Huc tendunt, quæcunq; a maximis ingenijs devita moribuſq; acutiſſime ſunt excogitata, atq; præſcripta.

213 Hoc eſt ingens præmium laboris literati, cuius veriſſimus fructus eſt, vt non in admiratione, aut oſtentatione vana ſit nobis magna illa rerũ & varia ſupellex collecta: ſed vt tranſeat in vſum vitæ, & primum omnium proſit poſſidenti, nec in eius mente ſit tanquam in pixidicula, vnde petitur res alios adiutura. ipſi vaſculo inutilis.

214 Nec aliud æque ſpectat pietas Chriſtiana, quam vt ſerenitas humanos animos exhilaret, cõpoſitiſq; affectionibus perpetua quadam tranquillitate & quieta conſtantia deo & angelis ſimus quam ſimillimi.

215 Remedia his morbis, vel ex rebus ac nobis ipſis, vel ex deo, vel ex Chriſti lege ac vita petuntur.

216 Natura rerum eſt, vt incerta & fluxa, & momentanea, & viciſſitudinaria, & vilia ſint omnia: præter animum, qui eſt vniuſcuiuſq; aut certe potiſſ. eius pars:

reliqua

reliqua ab alijs ad alios transferũtur, ne quis extra animũ qcq̃ poſſit ſuũ dicere.
217 Quæ habet, non donata eſſe putet, ſed accommodata.
218 Quocirca ingentis dementiæ eſt graue aliquod crimen, & magna luendum pœna ob res minutas ſuſcipere.
219 Nec ſe quiſquam efferat, quod aliquid ipſum de externis aut corporeis contigerit, quum id omne breue futurum ſit, ac incertum, nec proprium ſed alienũ, quod vt conceſſum eſt, ſic etiam repoſcetur ad ſummum in morte, ſæpe in vita ipſa.
220 Nec dolẽdum, ſi quod accommodatum ac velut depoſitum eſt, repetatur, agendæ potius gratiæ, ꝙ tantiſper vti licuit.
221 Intolerandæ ingratitudinis eſt, ſi ſic aliquando affectus beneficio iniuriã te credas accipere, quod id nõ ſit perpetuum: nec quid habueris ſpectes, aut quamdiu: ſed quid aut quamdiu non habueris.
222 Nec lætandum, quod fortuita tibi acceſſerunt, aut amicis, adempta ſunt inimicis: quum in omnibus tanta ſit celeritas & ambiguitas, vt plærumq; inani læticiæ proximus ſit acerbus fletus.
223 Nec deſpondendus animus, aut contra-

hendus reflante fortuna: quippe aduer-
ſis matutinis, interdum ſuccedunt pro-
ſpera veſpertina.
224 Iam quæ conditio corporum, quæ ratio
vitæ fictis ex tam vili initio, tam fragili,
quum ſit anceps vita ſepta tot vndique
periculis, & vt ſi aliquãtiſper certa, vti-
que nõ eſt diu duratura, quid habemus,
quur in tanta infirmitate ferociamus?
225 Quumque nihil ſit aliud hæc vita, quam
peregrinatio, qua in alteram ſempiter-
nam tendimus, pauciſſimiſque rebus ad
hoc iter conficiendum egeamus.
226 Quid eſt quamobrem his quæ huc atque
illuc volui & iactari cernimus, ſollicite-
mur, aut omnino moueamur?
227 Cupiditati quare ſeruiendum eſt, quum
ſint futura ĩcertiſſima, & præſentia pau-
cis contenta?
228 Liber ille, qui cupit ſolum, quæ ſunt in
ſua manu, ſeruus qui contra.
229 Iam fortunæ muneribus expleri, quid
aliud eſt, quam peditem multis ſarcinis
impediri, ac obrui?
230 Nemo eſt tam ſtupide amens, qui ſe nõ
illi ciuitati ad quam tendit, & vbi mora
ri deſtinat, adornet, componatque ma-
gis

gis quam itineri.

231 Vita hæc noſtra, quum ſit natura ſua fugax, & arcta, maxima eius pars ac fere tota perturbationibus perit: neq; enim viuimus, quãdiu affectibus concutimur, & in primis mortis metu.

232 Quæ quum ex infinitis cauſſis immineat, & appropinquet, expauenda non eſt ex vna vel altera, quumq; neceſſario peruentura, fugienda non eſt per ſcelus, aut mœrendum, q̃ accedat.

233 Quum ſit vita innumeris tædijs ac miſerijs referta, cur eſt tam arcte retinenda? quum ad alteram æternam proficiſcamur ita nos comparemus, vt recta ad illam euolemus pleniſſimam bonorum omnium.

234 Ergo premimur ſæpius noſtris erroribus, quam rebus ipſis: quum magna mala, aut bona cenſemus, quæ non ſunt.

235 Natura & conditio, & vera rerum precia illa ſunt, quæ initio poſui: vnde colligi licet, nihil præter virtutem pulchrum aut magnum eſſe, aut etiam noſtrum.

236 Nos vero in conſiliũ & deliberationem eorum quæ ſunt nobis agenda corporis amorẽ, & cupidinẽ rerũ vitæ huius accer

 ſimus,

ſimus,q̃ a multis vocari ſolent amor nr̃i.

237 Hic animos viriles eneruat vt nulla res tam minuta ſit,quę in eos non penetret: nec vlla tam exilis aut tenuis, quin eos concutiat.

238 Hinc tenebræ oboriuntur oculo mentis: & vbi regnum affectus occupauere, iam illis tanquam dominis blandimur, indulgemus,paremus.

239 Ita aliena mordicus tanquam noſtra apprehendimus,& ſi detrahantur, lamentamur,& affligamus nos ipſos.

240 Et noſtra tanquam aliena negligimus: & auerſamur profutura ceu vehementer noxia: & nocitura amplectimur pro vtilibus.

241 Aliena mala nobis videntur leuiſſima: noſtra illis non maiora intolerabilia, & ſemper queruli,nec aliena deſideria ferimus,nec noſtra.

242 Nec iã nobis placemus ipſi,nec hic mundus cum ſua lege nobis ſatiſfacit: immutatas vellemus rerum naturas: tanta eſt ex delitijs impatientia.

243 Quæ cruces poſſunt cum his comparari? nec ſunt alia apud vita functos tormenta.

Nec

244 Nec dæmones alijs ſupplicijs ſunt miſer
rimi,quam ſuperbia,inuidia,odio,ira.

245 Cernere eſt vultus eorum,qui his affecti
bus tenẽtur, quam varij ſunt,quã anxij,
anheli,truces,horridi, ad eundem modũ
& animi ſunt affecti.

246 Ira perturbationum omniũ atrociſſima
maxime hominem dedecet.

247 Naturam hominis in truculentam mu-
tat feram.

248 Et quũ quæuis perturbatio mẽtis aciem
& iudicium omne obſcuret,tum ira tenẽ
bras denſiſſimas offundit,vt nec verum,
nec vtile,nec decorum poſſit intueri.

249 Arrodit cor & valetudinem affligit.

250 Id cogit facere, quod ilico pœnitentia
conſequatur.

251 Iam in facie quam turpis mutatio? quæ
tempeſtas? oculorum ardor? dentium ſtri
dor? deſpumatio? & totius oris pallor? fœ
da in lingua titubatio & clamor?

252 Vt ille, qui iratum ſe ad ſpeculum aſpe-
xit, nõ ſine cauſſa dicat ſe nõ agnouiſſe.

253 Ob hanc toruitatem vultus, atrocita-
tem dictorum, crudelitatem factorum
adimitur viro omnis authoritas, omnis
beneuolentia;diffugiunt amici, decedũt

obuij,ſolitudo vndique, omnes oderunt, omnes deteſtantur.

254 Quo fit vt maximi viri nihil vel caue-
rint magis, vel texerint ſollicitius, quã
iram, & irati opera: adeo vt naturæ etiã
ſuæ repugnarint, & vim attulerint.

255 Quid enim ridiculum magis, quam tan
tulum, tam imbecillum animalculũ ſic
ferocire, ac furere?

256 Et tantas tragœdias, tam atroces viliſſi-
mis de rebus excitare? vt de corporeis,
de fortuitis, etiam ſi dijs placet, de vno
verbulo.

257 Iram facile domabis, ſi illud animo per-
ceptum & fixum tenueris. Iniuriã non
fieri niſi lædatur animus: cui a nemine
noceri poteſt, niſi a poſſidente introdu-
cto in eum vicio.

258 Hæc ad hominẽ ex homine, nũc altius,
nempe ex deo, etiam ſi illa quoq; ex deo:
ſed hęc aliquanto expreſſius ac propius.

DE RELIGIONE.

259 Nihil potuit hominum generi dari
maius, aut præſtabilius quam re-
ligio: quæ eſt cognitio, & amor, &
veneratio principis parentiſque vniuer-
ſitatis mundi huius.

In nul

260 In nullos homines æque eſt beneficus deus ac in illos, quos docet, qui ſit verus ſui cultus.

261 Idcirco Pſalmiſta īter maxima dei in populum Iſraeliticū munera, illud ponit: Qui annūciat verbum ſuum Iacob: iuſticias & iudicia ſua Iſraeli. Nō fecit taliter omni nationi: & iudicia ſua nō manifeſtauit eis.

262 Per religionem deus cognoſcitur, cognitus fieri nequit aliter, quin ametur atq; adoretur.

263 Vnus deus eſt princeps, author, dn̄s vniuerſorum, qui poteſt, qui ſcit omnia.

264 Mundus hic eſt, velut domus quædam eius, vel potius templum: ipſe ex nihilo in hanc faciem atq; ornatum protulit. Vnde mundi nomen apud nos accepit, apud Græcos ornati: idem regit atq; adminiſtrat non minore cōſeruationis miraculo, quam creationis.

265 Hanc eſſe vniuerſi legem: nō alium eſſe in rebus caſum, nō fortunam, aut ſortē.

266 Omnia ab eo geri ſumma æquitate, & ſapientia, tametſi viis nobis ignoratis.

267 Quæcunq; cuiuis cōtingunt ad eius referri commoda, ſi ſit bonus, non ad iſta

pecuniolæ, aut mundi huius momenta-
nei,ſed æternæ illius felicitatis.
268 Ergo quæ in vita hac accidunt, qualia
ſint cunctꝫ tanquã ab authore deo profe-
cta æquis animis accipienda, atqꝫ appro
banda ſunt: ne affectu noſtro, & tãquam
iudicio cõſilium damnare videamur, &
improbare voluntatem iuſtiſſ. illius, &
ſapiẽtiſſ. rectoris omnium dei, quia non
aſſequimur.
269 Ei nos obſequi & dicto audientes præ-
bere, laudare, atqꝫ approbare cuncta quę
facit, fas piumqꝫ eſt.
270 Nos pueri & meliorũ rerum inſcij, quæ
damnoſiſſima ſunt deflemus non dari
tanquam vtiliſſ. quæ vtiliſſima, horre-
mus ceu impenſe damnoſa.
271 Vt nihil ſit nobis ſæpenumero peſtilen-
tius ꝙ fieri votorũ noſtrorum cõpotes.
272 Quumqꝫ in tantis tenebris ignoratio-
nis verſemur, ſic deo viſum eſt, vt nobis
ſola ſit præſtanda culpa, cætera omnia il
lius curæ remittantur.
273 Nobis velimus nolimus, exequendum
eſt, quod de nobis ſtatuit ac iubet rector
huius tãti operis: quorſum igiť ſpectat,
malle cũ lachrymis detrectantes & relu

ctantes trahi, quàm hilariter atque vltro duci? Certe amicus omnis dei, legibus & volũtati amici lætus alacerque obtemperabit.

274 Hæc potiſſima ratio eſt dei amandi, ſicut Chriſtus ait: Vos amici mei eritis, ſi feceritis, quæ ego vobis præcipio.

DE CHRISTO.

275 PAcificator humani generis cũ deo, & author ſalutis noſtræ eſt Ieſus Chriſtus homo deus, dei omnipotentis filius vnigenus, quẽ ad hoc ipſum pater miſit, quum ei viſum eſt miſereri generis humani, quod ipſum maximo ſuo malo inimicum ſe fecerat Deo patri ac conditori ſuo.

276 Nullũ excogitari poteſt malũ peſtilentius aut exitiabilius, quàm per peccatum a deo ſeparari perenni bonorũ omniũ fonte, ad pernicioſiſſimã cõuerti miſeriam, & a dulciſſima vita, in acerbiſſ. mortem.

277 In hoc inter cætera Chriſtus venit, vt rectiſſimam viam nos edoceret, qua inſiſteremus proficiſcentes ad deum, nec ab ea vel pilum deflecteremus.

278 Hanc ipſe & verbis indicauit ac patefecit, & exemplo vitæ ſuæ muniuit expeditiſſimam atque certiſſimam.

279 Humana omnis ſapientia, ſi cum religione Chriſtiana cõferatur, cœnum eſt & mera ſtultitia.

280 Quicquid graue, prudẽs, ſapiens, purũ, ſanctum, religioſum, quicquid cũ admiratione, exclamatione, plauſu apud gentiles ſapientes legitur, quicquid ex illis cõmendatur, ediſcitur, in cœlũ tollitur, id totum purius, rectius, apertius, expeditius inuenitur in pietate noſtra.

281 Hanc noſſe, perfecta eſt ſapientia: iuxta hanc viuere, pfecta virtus: ſed nemo vere nouit, qui non ſic viuat.

283 Vita Chriſti teſtatur humanã eius probitatem: miracula omnipotentiam diuinitatis: lex cœleſtem ſapientiam.

284 Vt ex probitate accedat exemplum ad imitandũ: ex authoritate vis ad obediendum: ex ſapientia fides ad credendum.

285 Probitas amorem eliciat, maieſtas cultum, ſapientia fidem.

286 Si quis quæ Chriſtus præcipit expẽdat, cõperiet animo ad noſtras vtilitates referri, vt nemo niſi maximo ſuo bono ſentiat ſe credere.

287 Vt nihil eſt homini gratius ꝙ fidi ſibi, ita nec Deo: nec quiſquam bene de illo

cogitat,

cogitat, cui timide ſeipſum credit.

288 Fundamentum ſalutis eſt, credere deum eſſe patrem, & huius filium vnicum Ieſum Chriſtum legislatorem noſtrum: & ex vtroque ſpirari ſanctum illum afflatum: ſine quo nihil agimus, nihil cogitamus excelſum, aut profuturum nobis.

289 Verus dei cultus eſt, animum morbis, & prauis affectibus perpurgare, & in illius quoque proxime poſſumus transformari ſimulacrum: vt puri & ſancti ſimus, ſicut & ipſe eſt: neminē oderimus, omnibus prodeſſe ſtudeamus.

290 Quo magis te a corporalibus ad incorporea tranſtuleris, hoc vitam diuiniorem viues.

291 Ita fiet, vt deus cognatam & ſimilem ſibi naturam agnoſcat, eaque delectetur: ac velut in vero & germano templo habitet multo ſibi acceptiore, quam iſta ſunt lapidum & metallorum.

292 Templum dei ſanctum eſt, inquit Paulus, quod eſtis vos.

293 Tantus hoſpes conſeruandus eſt, nec tetro peccatorum fœtore expellendus.

294 Corporalia opera fatua ſunt ante deū, niſi

niſi conditura ex animo addatur.
295 In occultiſſimis receſſibus, & procul ab omnium oculis, atq; adeo in corde ipſo atq; in animo tuo ſcito te habere Deum arbitrum, teſtem, iudicem omnium etiã cogitationum tuarum, vt illius præſentiam reueritus, nihil non modo facias, ſed nec in animum admittas nefarium, aut turpe.
296 Charitas erga deum hæc eſſe debet, vt illũ cæteris rebus vniuerſis anteponas, honoremq; & gloriam illius chariorem habeas cunctis vitæ huius honoribus & commodis.
297 Et quemadmodũ amicus, quum amici memoria occurrit, beneuola quadã afficitur & pia lætitia: ſic curare te decet, vt diuina omnia amiciſſima tibi ſint, & ꝓinde gratiſſima: verſerisq; in illis multo libentiſſime.
298 Quoties nominari audis Deum, maius quiddam & admirabilius animo occurrat, ꝗ̃ quod poſſit humana mens capere.
299 Quæ de illo & diuis dicuntur, audi, non quomodo humana, ſed cum magna animi admiratione.
300 De deo ne quid temere cenſeas, aut de illius

illius factis pronuncies aliter quam ve-
nerabundus & timide.

301 Impium in res ſacras iocari, aut dicta ſanctarum ſcripturarum ad luſus, ineptias, aniles fabulas, ſcommata conuertere: ceu quis medicina ad ſalutē parata cœnum aſpergat: ad obſcœnitatem autē trahere, id viro nefarium atque abominandum eſt.

302 Omnia decet illic eſſe admiranda & cū ingēti dignatione in animos recipiēda.

303 Sacris interſis attente ac pie: nō ignarus quæcūq; ibi ſeu vides ſeu audis eſſe puriſſ. & ſacroſancta, ſpectareq; ad immenſam illam dei maieſtatem, quā adorare facile eſt, comprehendere impoſſibile.

304 Ita vt in diuina illa ſapiētia altiora ſemper exiſtimes latere, quā quo poſſit vis vlla humani ingenij pertingere.

305 Dicta ſapientum hominum etiam non intellecta veneramur, quanto id æquius eſt diuinis deferri?

306 Quoties nominari audis Ieſum Chriſtum, toties tibi veniat in mentem charitas illius in nos inæſtimabilis, & recordatio illius ſit tibi dulcedinis & venerationis plena.

Quum

306 Quum titulum aliquem aut epitheton Chriſti audis,extolle te in eius contemplationem, & ora vt talem ſe præbeat erga te. Velut cum clementẽ, mitẽ, placidum,ut talem experiare illum: quum omnipotentem, vt id oſtendat in te ex peſſimo reddens optimũ, ex hoſte filiũ, ex nihilo aliquid: quum terribilem, vt eos,a quibus terrere,terreat.

307 Quum dominum vocas, fac illi ſeruias: quum patrem, fac ames: & te dignum præſtes tanto patre filium.

308 Nulla res eſt in toto vniuerſo orbe, cuius ſi vel originẽ vel naturã, vireſq; intuearis,nõ ſuppeditet, quo authorẽ omnium deum admireris & adores.

309 Nihil exordire non inuocato prius numine. Deus enim, in cuius manu ſunt progreſſus & exitus,optatos eos tribuit ijs actibus,quos ab ipſo auſpicamur.

310 Quicquid aggreſſurus es,finem ſpectato: & vbi tu rectum conſilium præſtiteris,de euentu ne ſis ſollicitus.

311 Illi fide, in cuius poteſtate ſunt rerum euentus.

312 Quando quidem religio omnis ſita eſt in intimis pectoris,preces da operam vt

intel

intelligas: & caue ne ore tantũ permurmures, ſed cum oras, totus & animo & mēte & cogitatione & vultu in hoc ſis, vt omnia ſecum conſentiant & excellētiſſime reſpondeant actioni.

313 Execrantur illum cœleſtia oracula, qui opus Dei facit negligenter.

314 Si in citharœdo turpe eſt aliud ipſum ore, aliud fides eius ſonare: multo eſt turpius, quum Deo pſallimus, aliud linguã dicere, aliud animum cogitare.

315 Vota noſtra ſobria ſint, & digna quæ a deo petantur, & que deus det: ne ſtulta illum, aut inepta offendant.

DE SVMPTIONE CIBI.

316 SVmpturus cibum, recordare omnipotentiæ Dei, qui cuncta ex nihilo condidit: ſapientiæ ac benignitatis, qui ea ſuſtentat: mãſuetudinis & clemētiæ, qui etiam inimicos ſuos paſcit.

317 Expende quãtum illud ſit, tot vitis vniuerſitatis mundi huius tã variam quotidie alimoniã ſufficere, conſeruare omnia, & vindicare ab interitu, quo nutu ſuo tendunt.

318 Nullam neque hominum, neque ange-

lorum

lorum ſapientiam non modo hoc poſſe
præſtare,ſed nec intelligere.

319 Itaque quũ ſcias te de illius bonis viue=
re,cogita quã execrandæ ſit ingratitudi
nis,quam perditæ temeritatis,audere te
cum illo inimicitias exercere, cuius be=
neficio & voluntate conſiſtis, non am=
plius,ſi nolit,fruiturus.

320 Ad menſam ſint caſta omnia,pura, cor=
data, ſancta: qualis ille eſt, inter cuius
munera tunc verſaris.

321 Omnis detrectatio, virulẽtia, atrocitas,
crudelitas a menſa arceatur, in qua tu
ſentis incredibilem Dei erga te ſuauita
tem & clementiam.

322 Quo intolerabilius eſt, eum te locum
aſperitate aut odio in fratrem contami=
nare, vbi tu benignam & largam in te
lenitatem percipis.

323 Quod nec gentiles ignorarunt,qui eam
ob cauſſam menſæ ſacra nominabãt læ=
ta & feſta, ad quam triſte aliquid aut
atrox dici fieriue,nefas erat.

324 Quumq; ſis omnipotenti, ſapiẽtiſſimo,
largiſſimo deo curæ,tu immodicam ſu=
ſtentandi tui curam depone, tanquã bo
nitati illius diffiſus, vnicã curã ſuſcipe,
qũo

quomodo illi placeas ac ſatiſfacias.

325 Stultiſſimum eſt alimenti cauſſa prauū vllum facinus ædere, & illum offendere, a quo ſolo alimenta veniunt, vt eum tibi iratum facias, a quo aliquid contendis impetrare.

316 Præſertim quum epulis non cōſeruetur vita, ſed voluntate dei: quemadmodum diuinis oraculis declaratum eſt, non pane hominem viuere, ſed verbo Dei.

327 Habemus ſyngrapham Ieſu vniuerſorum in cœlo & in terra domini: nihil eorum quæ opus ſunt homini defuturum iјs, qui quæſierint regnum dei, & iuſtitiam eius.

328 Tum ex Dei donis, quę ipſe arbitrio ſuo & largitur & tollit, quū is in te tam benignus fuerit, tu in fratrem tuum illius filium malignus ne eſto: reputās vos ex ęquo eſſe dei filios: nec deū plus tibi debere, ꝗ̄ illi: tantū voluiſſe te diſpenſatorem & adminiſtratorē eſſe, & a quo ſecundum Deum frater tuus peteret.

329 Nihil verius datur Chriſto, quam quod egenis datur.

330 Sumpto cibo, conſidera cuius ſit ſapientiæ, cuius potentiæ: vitam noſtram iјs re-

bus, quas ediſti ſuſtentare, & ruentem fulcire.

331 Itaque habeas deo gratiam, non quantam haberes illi, qui tibi pecunia ſua cibarium emiſſet: ſed quanta habenda eſt ei, qui te & cibum ipſum condidit, & cibum propter te: & cibo te ſuſtentat, non vi illius, ſed ſua.

DE SOMNO.

332 QVum petis quietem, & quum ſurgis, reminiſcere beneficiorũ Dei, non in te ſolum, ſed in totum genus hominum, atque adeo mũdum vniuerſum.

333 Cogita quantæ ſint hoſtes hominũ per licentiam quietis inſidiæ, dum homo velut cadauer iacet impos ſui: quo inſtantius orãdus eſt Chriſtus, vt nos tam imbecillos tueatur.

334 Nec vllo noſtro peccato irritandus eſt cuſtos & præſes noſter.

335 Et frons & pectus, crucis nota exterius muniendum: interius vero pijs precibus & ſanctis meditationibus.

336 Vbi iam lectum ingredieris, fac cogites, vnumquenq; diem imaginẽ eſſe humanæ vitæ cui ſuccedit nox; & ſomnus ſimulacrum

mulacrum mortis expreſſiſſimum.

337 Itaq; rogandus eſt Chriſtus, vt invita & in morte adſit perpetuo ſecundus ac fauens, illamq; ipſam noctem præbeat nobis placidam atq; tranquillam.

338 Neue in ſomnijs terreamur: ſemperq;, etiam ſopitis, ille menti noſtræ obuerſetur: illius ſolatijs recreati, ad matutinum tempus ſoſpites & læti perueniamus cum pia memoria ſanctiſſimæ mortis ipſius precij, quo genus humanum redemptum eſt.

339 Cubile ſeruabis caſtum mundumq;, ne ius vllum in id inueniat author ille & caput totius ſpurcitiei.

340 Signo crucis & ſacra aqua, & inuocatione diuini nominis, ſed in primis ſanctis cogitationibus, & ſtatuto cuſtodiendæ pietatis omnem ab eo diaboli ditionem pelles.

341 De mane ſurgens commēda te Chriſto, cui & age gratias, q illius ope ac præſidio non es illa ipſa nocte oppreſſus dolis & inuidia immanis hoſtis.

342 Et quemadmodum de nocte dormiſti, poſtea euigilaſti, ſic noſtra corpora recordare dormitura per mortem: hinc

reddenda vitæ a Chriſto, quum appare-
bit iudex viuorum & mortuorum.
343 Quem ſupplex obteſtare, vt ſequentem
diemvelit ac faciat te in obſequio ſuo to
tum cõſumere,ne quem lędas;neu a quo
lædatur tua probitas,ſed ſeptusvndique
ac munitus pietate Chriſtiana, incolu-
mis ac ĩteger tot euadas retia, tot pedi-
cas,quot pervias omnes & aditus huma
nos ſparſit tẽtẽditq; inſidioſus diabolus.
344 Sanctiſſimam Dei parentem Mariam,
& reliquos diuos diuasq; venerare, tan-
quam charos amicos Chriſti dei viuen-
tis in ſecula ſeculorum.
345 De illorum vita & actis crebro vel legi
to, vel audito attentiſſimus & libentiſſi
me, pio & venerabundo animo, vt tibi
ad imitationem proſint.
346 De illis ſic ſenti,ſic loquere, tãquam nõ
iam hominibus, ſed ſupergreſſis naturã
omnem & faſtigium humanum,diuini-
tati proximis & coniunctis.

DE CHARITATE.

347 INter homines vero quũ tanta ſit co-
gnatio ſimilitudinis in corpore, & to
to animo, ſimusq; omnes pari iure in
mundũ inuecti,ad ſocietatẽ & vitæ com
munionẽ

munionē facti atq; inſtructi, ad hanc conſeruandam lex eſt a natura proclamata, ne qs alteri fecerit, quod ſibi nolit factū.

348 Hoc vnum inſtaurator ille naturæ collapſæ, ſuum eſſe dogma profeſſus eſt, ſed explicatum atq; illuſtratum.

349 Nam vt humanam naturam ad ſimilitudinem Dei, quo ad eius fieri poteſt ſublatam, ſuis omnibus numeris conſummaret, non modo mutuum amorem imperauit, ſed eorum quoque qui nos oderunt.

350 Vt ſimus cœleſtis patris ſimiles, qui ſuos quoque inimicos amat, quod declarat beneficijs illos proſequendo, & quidem maximis: neminem odit.

351 Quid q. hominum ingenium ita fert, vt beneuolos in ſe illos velint, etiā in quos ipſi ſunt maleuoli?

352 Sapientiſſ. vitæ noſtræ magiſter, nempe & author, vnicum dedit ad viuēdum documentum, vt amemus: gnarus vitā noſtram, ſi amemus, fore feliciſſ. nec alijs opus eſſe legibus.

353 Nihil felicius q̃ amare, idcirco deus & angeli feliciſſimi, qui amant omnia.

354 Infelicius nihil quam odiſſe, quo affectu

 miſer

miſerrimi ſunt diaboli.

355 Verus amor omnia exæquat: vbi is vi-
get, nemo alteri quærit præferri: nemo
a dilecto rapere, quum apud ſe eſſe cen-
ſeat, quæ apud illum.

366 Non litem mouere fratri charo, ac neq;
ſe vnquã iniuria putat ab illo affici: ideo
nec vltionem meditatur: nemo inuidet
ei quem amat: nec quiſquam malis ami-
ci gaudet, nec bonis indolet: contra po-
tius gaudet cum gaudentibus, iuxta di-
ctum Apoſtoli, flet cum flentibus: idque
non ficte aut ſimulate, ſed ex animo,
quoniam amor omnia reddit commu-
nia, ſuaque eſſe exiſtimat, quæ ſunt eius
quem amat.

357 Documentum huius ſolidum & veriſſ.
exemplar oculis noſtris ad imitationem
propoſitum, ſunt Chriſti actiones.

358 Venit enim Dei filius, nõ vt verbis mo-
do, ſed exemplo vitæ ſuæ rectam nos do-
ceret viuendi rationem, vt illuſtratis ſo-
le illo ſuo animis noſtris, aperte qualis
quæq; res eſſet, cerneremus.

359 Primũ exercitus p omne genus patiẽtiæ,
quantã oſtendit animi moderationẽ, in
quanta potentia, impetitus tot tam gra-
uibus

uibus contumelijs nemini remaledixit: tantum docuit viam Dei: aduerſam deteſtatus, vinciri ſe eſt paſſus, qui mundũ euertere vel vnico poterat nutu.
360 Calumniam quam patienter tulit?
361 Deniq; ſic geſſit ſeſe, vt nemo in eo potentiam nouerit, niſi ad iuuandum.
362 Rex & dominus vniuerſorum, per quẽ fecit pater hunc mundũ, quam æque tulit æquari ſe infimis mortalium? & propriam ſibi domum, & charis ſuis miniſtris deeſſe alimenta.
363 Conditor rectorq; naturæ, malorum naturæ noſtræ expers nõ fuit: eſurijt, ſitijt, delaſſatus fuit & mœſtus: quorſum hæc, niſi ad exemplum noſtrum?
364 Tam amicus pacis, concordiæ, charitatis, vt nullum vitium magis ſit inſectatus, quam ſuperbiam: & quæ illinc oriũtur, arrogantiam, ambitionem, contentionem, diſſidia, ſimultates.
365 Oſtendẽs nihil eſſe, quur quis vel ab externis ſibi quicquam arroget, vel a corporeis, quum ſint aduentitia & aliena.
366 Nec ab internis & virtute: quum a Deo dẽtur: & ob hoc ipſum tolluñt, ꝙ qs eiuſmodi muneribus ſeſe efferat, nec fontẽ

atq; originem agnoſcat: deſpiciens eos, ad quorum vtilitatē hæc a deo accepit.

367 Et ad ſuperbiam infringendam, ne quis tanquam rite ſubditus religioni, & ſeruator legis Euangelicæ ſibi placeat: audiuimus ab eo, quum omnia, quæ vobis præcepi feceritis, dicite: ſerui inutiles ſumus

368 Quanta ſtultitia eſt eorum, qui ſe exacte Chriſtianos gloriantur? & alijs ſeſe in obſeruanda lege anteponunt.

369 Quum nemo de ſe norit an virtutē habeat, vtrum odio dei an gratia dignus ſit: an ille cui ſeſe præfert, virtute ſit locupletior: an aſcitus & deſtinatus in conſortium cœleſtium, quum ſit ipſe miſerijs ſempiternis aſſignatus.

370 Idcirco iudicium omne de homine homini ademit, cæco & ignaro receſſuum cordis, ad ſe tranſtulit ſcrutatorem pectoris humani.

371 Exteriora enim, quæ ſola oculus hominis intuetur, infirma & incerta ſunt interiorum ſigna.

372 Non ergo vno congreſſu, quod nonnulli faciunt temerarij, non centum, nō longiſſimo conuictu de ingenio, de vitijs

aut

aut virtutibus cuiuſquam ſententiam in totum feras.

373 Longiſſimæ & obſcuriſſ. ſunt in humano corde ambages ac latebræ, quæ humana acies in tãtã caligin̄e penetrabit?

374 Et cum Chriſtus vniuerſum genus hominum morte ſua ſibi aſſeruerit, tantoq; p̄cio de ſeruitute diaboli redemerit, nemo auſit contemnere, nemo ludere animam, quam ita dominus amauit, vt nihil cunctatus ſit pro illa ſuũ ſanguinem effundere, & vitam impendere.

375 Pro vniuerſis crucifixus eſt dominus, & pro ſingulis.

376 Nec ſperes fore Chriſto rem gtatam, ſi tu oderis, quem ille amat.

377 Hãc vult referri ſibi gratiam, vt quemadmodum ipſe dominus nos ſeruos nequam & peſſime meritos amauit, ita & nos conſeruos noſtros.

378 Hic inchoauit mutuam hominum inter ſe & cum Deo charitatē, hoc eſt humanæ beatitudinis iecit fundamenta, in cœlo abſoluit.

379 Hæc eſt vita & gratia Chriſti: Sapiẽtia humanũ ingeniũ excedẽs: æqtate intelligẽtibus cõgruẽs, bonitate cũctos alliciẽs

380 Nemo ſe Chriſtianum eſſe putet, nemo ſe deo eſſe charũ confidat, ſi quem odit, quum Chriſtus nobis homines omnes commendarit.

381 Hominem tibi a deo commendatum, ſi dignus eſt, ama, quia dignus eſt, quem ames: ſin indignus, ama, quia deus dignus, cui pareas.

382 Non ieiunia, nõ erogatæ opes omnes in pauperum vſus hominẽ deo gratioſum reddũt: ſola hoc pręſtat in homines charitas: hoc nos eius apoſtolus docuit.

383 Nullum videbis hominem, quem non exiſtimes debere tibi eſſe fratris germani loco, vt eius rebus ꝓſperis gaudeas, aduerſis doleas, iuueſque, quantum erit opis tuæ.

384 Non natio affectum hunc minuat, nõ ciuitas, nõ cognatio, nõ profeſſio, non cõditio non ingeniũ: vnus eſt omniũ pater deus quem tu edoctus a Chriſto quotidie patrem cõpellas: qui te filium agnoſcet, ſi tu eius filius fratres agnoueris.

385 Ne ſit tibi turpe fratrem illum habere, quem deus non dedignatur filium.

386 Pacem & concordiam & amorem inuexit Deus.

Partes

387 Partes,& factiones, & priuatas vtilitates cum alienis damnis, ſicut etiam diſſidia, rixas, contentiones, bella, diabolus peritiſſimus horum artifex.

388 Deus quia vult nos ſaluos, ſpargit beneuolẽtiam: diabolus quia perditos, inimicitias.

389 Concordia etiam puſilla coaleſcunt, diſcordia maxima diſſipantur.

390 Qui pacẽ, qui concordiam ſtudent inter homines vel conciliare, vel conſeruare, ſartam tectam, ij filij dei vocabuntur, teſte Chriſto: hi vere ſunt pacifici, de quibus ipſe loquitur: qui vero diſcordias ſerere, charitatem hominũ inter ſe reſcindere, ij filij diaboli.

391 Summum inimicitiarum, quo beluarũ feritatem omnium homo ſuperat, bellũ ſcito rem eſſe non hominum, ſed quod verbum ipſum loquitur, beluarum.

392 Quam deteſtatur natura: quæ hominẽ inermem genuit, ad manſuetudinem & communionem vitæ: auerſatur deus, qui penitus vult & imperat mutuam inter homines omnes charitatem.

393 Nec quiſquam homo homini vel bellũ facere, vel nocere poteſt ſine ſcelere.

Si quem

394 Si quę arbitreris iniquo aut infenſo eſſe in te animo, nullum laborem, aut operã refugias, dum illũ quacunq; ratione lenias, & places tibi.

395 Neq; in ea re vel precibus, vel obſequio vel fortunę parcas; modo tibi gratiã omniũ pares, breuiſſ. viam ad gratiam dei.

396 Neminem irriſeris, non ignarus quod vni alicui accidit, poſſe cuiuis accidere: age potius deo gratias, quod te extra eã ſortem poſuerit, & ora, tum tibi ne quid tale accidat, tum illi ſic afflicto remediũ aliquod, vel æquum ſaltem animum, & ipſe ſubueni ſi potes.

397 Crudelis animi eſt alienis malis gaudere, & non miſerari communem naturã.

398 Eſto hominibus miſericors, & conſequere a deo miſericordiam.

399 Fortuna, & caſus humani communes ſunt omnibus: vnicuiq; minantur, vnicuiq; impendent.

400 Huic amori hominibus debito, nihil exiſtimato poſſe te facere aptius, & cõgruentius, quam ſi maximum bonum hoc eſt virtutem eis procuraueris, ſi ſtudueris, vt omnes ſi potes, vtique quam plurimos bonos reddas.

Nihil

401 Nihil magis amori diſſonum, nihil dã⸗noſius aut deterius feceris, quã ſi quos malos reddideris vel ſuaſibus,vel exem plo,vel vllo alio incitamento.
402 Primum omnium & feliciſſimum eſt,ſi ames,etiam odioſus:ſed iucundiſſimum quoq; & eſt maximum tutum amari.
403 Nullæ certiores opes,q̃ certæ amicitię.
404 Nullum potentius ſatellitium,quã ami ci fideles.
405 Solem e mundo tollit, quiſquis e vita amicitiam.
406 Sed vera & ſolida & duratura amicitia tantummodo eſt inter bonos,inter quos facile amor coaleſcit.
407 Mali nec inter ſe amici ſunt, nec cum bonis.
408 Vt ameris patientiſſima eſt ac directiſ. per amorem via,nihil enim ſic amorem elicit,vt amor.
409 Conciliatur quoq; virtute, quæ natura ſua amabilis eſt, vt vel ignotiſſimos ad ſe amandam inuitet,& pene cogat.
410 Tum etiã virtutis ſignis, mãſuetudine, modeſtia, pudore, humanitate,comita⸗te,affabilitate:ſi nihil vel dixeris,vel fe⸗ceris,quod arrogantiã,aut inſolẽtiã, aut

petu

petulantiã,aut obſcœnitatẽ reſipiat: omnia ſint dulcia,mitia,lenia & pura.

411 Amicitiæ venenum, ſi ames tanquam oſurus, & amicum ſic habeas, vt putes poſſe inimicum fieri.

412 Salutare illud, odi tanquam amaturus.

413 In amicitia nulla ſit inimicitiæ cogitatio,quem habes amicum,ne credas futurum vnquam inimicum: alioqui infirma & fragilis erit amicitia.

414 In qua decet ineſſe fidem,conſtantiam, ſimplicitatem,vt de amico nec ipſe ſiniſtre ſuſpiceris,nec ſuſpicantibus aut deferentibus aurem accommodes.

415 Vita non eſt vita ſuſpicacibus aut timidis,ſed aſſidua mors.

416 Ne in alienas vitas inquiras, nec iniquitatem quæras in domo iuſti,ſicut inquit ſapiens: neue curioſus ſcruteris, quid quiſque agat:& ante omnia caueto, ne cuius turpitudinẽ retegas, aut velis cognoſcere: eſt enim hoc inhunani pectoris & acerbi animi, multæq; hinc ſuboriuntur ſimultates.

417 Et qui hæc faciunt, ſuorum ſolent eſſe incurioſi, alienorum ſolliciti: quã fœdũ ac intolerabile eſt alios tam probe noſſe,

ſeipſum

ſeipſum ignorare?

DE CONVICTV HOMINVM.

418 NEc amare tantum homines debes, ſed etiam quos æquum eſt, reuereri: ac inter eos honeſte verſari, & cum decore, in quo eſt officium vitæ communis.

419 Ne putes nihil intereſſe vbi, cũ quibus, apud quos agas, vel loquare.

420 Sit tibi inter homines modeſtia & moderatio in vniuerſo corpore, & pręcipue in oculis ąc ore toto: a quo abſit ſpecies omnis faſtidij, & contemptus: abſit geſticulatio & laſciuia: ſerenitas illud & quietudo exornent argumentum animi ad eum modum affecti.

421 Solum humanæ faciei tegumentũ decoris in primis & fauorabile modeſtia, & verecundia, qua nudis nihil dici poteſt deformius aut deteſtabilius.

422 Deſperanda illius ſalus, quem deſijt pudere malefacere.

423 Nec vultus ſit in atrocitatem, aut ſeueritatem nimiam compoſitus: vnde colligitur ſæuus atq; impotens animus.

424 Riſus ne ſit frequẽs, aut ĩmoderatus, aut cum clamore & concuſſione corpo-

ris:

riſ:ne in cachinnum, aut irriſum exeat.

425 Nullam eſſe rem talem exiſtima, quæ te tantopere queat exhilarare, vt ingentẽ attollere riſum cogat.

426 Sed riſus poteſt eſſe cauſa aliqua, irriſus nulla.

427 Irridere bona nefas, mala crudelitas, media ſtultitia, probos impium, improbos ſæuum, notos immanitas, ignotos dementia, denicp hominem, inhumanum.

428 Oculi ſint quieti, manus ne ludibundæ, ne geſticulatrices.

429 Nec aſſueſce quenquam cedere: ex tali em̃ venitur ad pugnum, hinc ad fuſtem & ferrum.

430 Solos bonos vero ac germano honore proſequere, qui ex veneratione animi naſcitur.

431 Magiſtratibus exteriorẽ honorem exhibe, illiſcp audiens eſto, etiam ſi grauia & moleſta imperẽt: hoc enim vult deus propter publicam quietem.

432 Diuitibus cede, ne irritati & tibi & alijs bonis noceant.

433 Seni aſſurge reueritus ætatem & rerum vſum, prudentiamcp, quæ in illa ætate eſſe ſolet.

Hono

434 Honorationi alienæ ne graueris paria facere. Salutantem non reſalutare, nec feliciter precanti, feliciter reprecari, ſi id factum cognoſcas, aut ſecordis barbariei eſt, aut iacentis incuriæ.

435 Quam exiguæ res ſunt & nullius impẽdij ſalutatio, affabilitas, comitas, honor: at quam magnas amicitias conglutinãt exhibitæ, diſſoluunt prætermiſſæ?

436 Quanta eſt bonarum rerum ignorantia nolle multorum beneuolentiam tantulo redimere?

437 Generoſiſſ. vt quiſq; eſt, & optime educatus, ita ſe maxime mitem omnibus & comem præbet: vt faſtidium & ferocia ex vilitate ſunt, aut hebetudine, aut imperitia, vnde in bonas artes eruditio humanitas nuncupata eſt.

438 Ipſe ſi non ſalutare, aut reſalutare, negligentiæ magis adſcribito, vel inconſiderantię, quam contemptui: parum blande aut non ſatis honorifice appellatus ſeu moribus ſeu naturæ attribue, non maliciæ vel odio. Ne tam inanis eſto, vt oris flatu impellare?

439 Hiſce interpretationibus ac ſimilibus ſanctam tibi ac iucundiſſ. parabis vitam,

quippe omnes diliges, nec a quoquam te offenſum arbitrabere.

440 Vetus dictum eſt, vt verax ne ſuſpicax hoc verbis nouum, ſententia priſcum, vt quietus, ne ſuſpicax.

441 Neminem contemnere videaris nō vultu, nō verbo, nō geſtu, non facto aliquo.

442 Si inferior es, quis ſuperiorum ferat ſe deſpici abs te? ſin maior, irritas, & auertis minorem contemptu.

443 Intolerabilis eſt contemptus, propterea quod nemo videtur ſibi tam vilis, vt cōtemptum mereatur.

444 Multi laborant vt a contemptu ſe vindicent, ſed plures vt de contemptu.

445 Nec quiſquam tantus eſt, quem nō aliquādo fortuna indigere minimis cogat.

446 Præter hæc omnia, nullus eſt contemptibilis, quem Deus filiū dignatur, niſi in hoc dei quoq; iudicium contemnas.

447 Et ſępe quē homines contēptu dignum putant, ſi perſcrutarētur, veneratione & adoratione digniſſimum comperirent.

DE SERMONE ET COLLOQVIIS.

448 LInguam dedit Deus hominibus, vt ſit inſtrumentum ſocietatis & communionis, ad quam natura hominē

homini conciliat.

449 Hæc magnorum & bonorum & malorum eſt cauſſa, prout vtaris: præclare Iacobus Apoſtolus aſſimulauit eam clauo nauis: fræni ſunt illi inijciendi, & cohibenda, ne vel alijs noceat: vel ſibi ipſi.

450 Nullum eſt peccati, vt facilius inſtrumentum, ita nec crebrius.

451 Nemini conuitium feceris, neminẽ execreris: nemini noceto nõ modo in re ſed nec in fama, atq; exiſtimatione.

452 In neminem petulantius aut procacius debaccheris, vel effuſius ac immoderatius inuehare etiam laceſſitus & læſus: magis em̃ te & apud Deum. & apud homines cordatos lædes, quã illum ipſum, cui maledicis.

453 Conuitium conuitio regerere, eſt lutum luto purgare.

454 Minitari muliercularum eſt, nec proborum.

455 Nec ipſe ſis tam tener, vt verbulis trãſuerbereris.

456 Nec facundiam exerceas caninam: nec diſerti laudem affectes in alienam contumeliam, in quam infantem & mutum eſſe ſatius eſt.

457 Alios reprehendere ne ſis ſollicitus: hoc cura, ne in te ſit, quod alij poſſint merito taxare.

458 Veruntamen reprehendens ne vtare acerbitate, aut atrocitate vlla verborum fac vt obiurgationis amaræ ori aliquid admiſceatur dulce, & quod plagam leniat, ſi quam facis.

459 Modo ne fructus pereat reprehenſionis dũ rem ſtudes nimium mitigare: neu in aſſentationem prolaberis.

460 Aſſentatio deforme vitium: turpe illi, ꝙ dicit: pernicioſum ei, qui audit.

461 Nec putes rem vllam eſſe tanti, vt a recto & vero propter eam ſuſtineas deflectere, non hoc abs te opes, non vllæ neceſſitudines, non preces, non minæ, non mortis metus & certum periculum extorqueant.

462 Sic tibi & authoritatem parabis, & fidẽ vt oracula putentur eſſe, quæcũq; dicas: aliter deſpicieris, & indigniſſimus iudicaberis, qui vel audiare.

463 Sermone vtitor modeſto, ciuili, comi: nõ aſpero, non ruſticano, vel imperito, ſed nec accurato aut affectato nimis, ne quũ loquendum ſit, vt intelligamur, ſermo-

ni tuo

ni tuo interprete ſit opus.
464 Nec contumelioſum vſurpes ſermonem aut reprehẽſorium, aut rigidum,ſed neque blandum,aut fractũ,aut adulatoriũ.
465 Eſt quiddam mediocre, quod nec ſuam dignitatem abijcit,nec alienam tollit.
466 Laſciuia & ſpurcicies a ſermone extirpanda,vt a cibis venenum.
467 Ne celeritatem in loquendo nimiã ſuſcipias,nec vt cogitationem prçuertãt verba:nec reſpõdeas, anteq́ qua de re agatur,plene intellexeris,& quid ille cui reſpondes,dixerit ſenſeritq́.
468 Rariſſimum debet eſſe illud Ciceronis quicquid in buccam,& merito ſoli Tito Attico dictum:ac neſcio an vſquam admittendum, quum inter amicos cauendum ſit, ne quid temere dicamus, quod amicitiam dirimat aut offendat.
469 Quam turpe illud & periculoſum, lingua quo vadis.
470 Chriſtus dominus noſter ſciẽs ex loquacitate plurima oriri mala, & illa potiſſ. quæ pugnãt cum præcipuo capite legis ſuę rixas,diſcordias,ſimultates.
471 Ad circunſpectionem loquendi intermi natus eſt, de omni verbo ocioſo, quod

homines fuerint loquuti, redditurοs eos rationem in diſquiſitione illa mundi.

472 Idcirco Pſalmiſta inquit: Pone cuſtodiã ori meo, & oſtiũ circunſtãtię labijs meis.

473 Ne ſis in ſermõe immodicus, ac ne multus quidem: neue audiri velis ſolus, eſt enim in loquẽdo viciſſitudo, etiam ſi cũ imperitiſſimis agas, aut viliſſimis, ſed nec adeo rarus aut tardus, vt ipſe te auſcultare exiſtimeris, idque facere quod ſingula tua verba ſingulæ tibi roſæ eſſe videantur.

474 Inter prudentes præſtat audire, quã loqui: ſed eſt locus, vbi tacere tã eſt vitiũ quam loqui, quando non oportet.

475 Nulla voluptas eſt adeo ſuauis, quę cõparari queat colloquio prudentis hominis ac diſerti.

476 Ne ſis nimius percontator: eſt enim moleſtum atq; odioſum. Noris & illud horatij: Percontatorem fugito, nam garrulus idem eſt.

477 In cõmentando ne ſis contentioſus aut pertinax: ſi verum audias, hoc protinus ſilentio reuerere, illicq; tanquam diuinæ rei aſſurgito.

478 Sin non audias, nihilominus tribue hoc

vel

vel amico, vel modeſtiæ tuæ, præſertim vbi nullum neque probi mores detrimẽtum accipiunt: neque pietas.

449 Superuacanea eſt contentio, ſi nõ adſit proficiendi ſpes.

480 Arrogantiam, aut iactãtiam, aut ſuperbam, & faſtidioſam authoritatem non ferunt homines, ne in maximis quidem viris, & omnem laudem meritis.

481 Ne verbis quod ſcis, oſtẽtes, ſed rebus te oſtende ſcire.

482 Nec quicquid eſt iucundum tibi dicenti: idem credideris eſſe alijs audiẽtibus.

483 Caue ne quid facias, quod ſecurus aut extra periculũ non ſis niſi cæletur: ſed ſi feciſſe cõtingat, nemini aperueris, quod taceri vis, prior ipſe taceas, ſin detecturus es, vide etiam atq; etiam cui.

484 Arcanum quid, aut cælandum maxime amico quum committis, caue ne iocum admiſceas ne ille iocum vt referat, occultum enunciet.

485 Tibi vero arcanum creditũ accuratius & fidelius cuſtodi, quam depoſitam pecuniam.

486 Nihil erit in humana vita tutum, ſi tollatur ſecretorum fides.

487 Si quid promiſeris, præſta, etiã ſi res ſit vehementer ardua &difficilis,ſaltem vt obligatam alteri tuam fidem ſoluas.

488 Si quid tibi ſit promiſſum, ne exigas: acrior ſemper in te iudex,ꝙ in alios.

489 Exiſtimare decet te homines habere ſenſum,rationem,mẽtem, iudicium,ne ſperes te illis poſſe perſuadere malefacta eſſe benefacta,aut contra, nec falli poſſe rebus ſimulatis,tectis,fucatis,adumbratis:quæ tandem produnt ſe; & fiunt tanto fœdiores ac inuiſiores, quanto prius occultiores fuerant.

490 Infeſtis eñ animis ea accipimus, a quibus ſumus decepti.

491 Ideo cõſultius eſt omnia eſſe aperta,nuda,ſimplicia.

492 Nam etſi aliquãdo veritas initio odioſa ſit,deinceps tamen nihil eſt illa amabilius aut gratius.

493 Laborat aliquando veritas, nũquam opprimitur.

494 Nec mendacij vtilitas ſolida eſt, ac diuturna, nec veritatis damnum diu nocet.

495 A mendacio tanquam corruptela quadam abhorreto: nihil eſt enim humanæ conditioni abiectius, vt quod illam pro-

cul a

cul a deo ſeparat:diabolo ſimilē, ac man
cipium facit.

496 Deinde ſiue tarde, ſiue celeriter menda
cium tandem deprehenditur: vertiturq́;
mentienti in turpem ignominiam.

497 Quid deſpectius aut vilius mendace?

498 Si mendacem te norint,nemo credet ti-
bi,etiam aſſeueranti veriſſima.

499 Contra,ſi veracem, maiorem habebit fi
dem nutus tuus,quam aliorum ſanctiſſ.
iuſiurandum.

500 Si non vis loqui repugnantia, ſi vis in-
eſſe verbis tuis conſtantiam, nihil opus
eſt memoria,aut arte alia,quam vt dicas
ſemper quod credis verum eſſe.

501 Verum vero conſentiens:falſum,nec ve
ro nec falſo.

502 Sed ſi vis in opinione tua verum ineſſe,
ne facile credas, niſi comperta, vel ma-
gnam veri faciem præ ſe ferentia.

503 Neu ſi ſuſpicax:vnde illud ſapienter di-
ctū:ſi vis eſſe verax,ſuſpicax non eris.

504 Miſerum illum,qui id egit, vnde extri-
care ſe non poteſt,niſi per mendacium.

DE IVREIVRANDO.

505 IVrare ne conſueſcas. Sapiens enim
ait: Vir multū iurans replebitur ini-

quitate, & nō recedet a domo eius plaga.
506 Et dominus in Euāgelio ſuo vetat nos penitus iurare: tantum affirmare ita eſt, aut negare non eſt.
507 Magna eſt Dei reuerentia, non illum paſſim aut facile teſtem adducere: non debet hoc niſi ab inuito & coacto fieri.
508 Qui facile in ſerijs iurat, in iocis iurabit: qui in iocis, & in mendacio.
509 Si qui tibi credituri ſunt, æque iniurato credent, vt iurato: non credituri, magis etiam iureiurando auertentur.

QVOMODO HOMINIBVS VTENDVM.

510 INter homines eſt aliquod faciendum diſcrimen. Sunt enim ex eis alij domeſtici, alij noti tantum, alij ignoti.
511 Domeſticos voco conſanguineos, affines, & quibus cum in eadem domo & familia degis.
512 Omnes ſunt diligēdi: etiam in ignotos talem te oſtendes, vt ſentiant te in vniuerſum toti generi humano amicū eſſe, omnibuſq; bene cupere.
513 Non tamē te eundē præſtabis om̄ibus, vt lineam albam in albo ſaxo: alios adhibebis conſilijs: alijs parebis, & obſequere: alios reuereberis, ac coles: alijs gratiā

referes,

referes, ſi quod ab eis beneficium tuleris, & iјs potiſſimū, quorum opera vſus es vtili tibi, aut diligenti, aut fideli.

514 In quo animus pro opere computandus eſt: vt non multo peiore loco videatur eſſe, qui conatus eſt, quique voluit prodeſſe, quam qui profuit.

515 Operā ſic accepiſti, ne ſis minus de reddendo & compenſando ſollicitus, quam ſi pecunias mutuas.

516 Nec putes minus eſſe operam dediſſe duntaxat honeſtam & a ſyncero profectam animo, quam pecuniam: quin hoc maius, quo cuiqꝫ corpus, quam externa charius eſſe par eſt.

517 Ne expectes dū neceſſitates ad te ſuas familiaris deferat, tu illas adorare, & eis vltro ſubuenias: honeſtis precibus occurre, & antequam oreris, exorare.

518 Parentes nō amabis ſolum, ſed ſecundū Deum vnice venerabere: illorum iuſſis tanquam diuinis imperijs obtēperabis.

519 Perſuaſus, id quod res habet, illos vicem tibi referre in terris dei, nec te vel chariorem cuiquam eſſe, vel maiori curæ.

520 His proximi ſunt præceptores, pædonomi, tutores, deniqꝫ quibus cōmenda-

data eſt

ta eſt morũ tuorũ cura, quia nihil eſt in
homine precioſius aut præſtabilius.
521 Iſtos velut alteros parentes ama & reue
rere: his modeſte imo cũ alacritate qua=
dã pare, reputãs, quæcũq; precipiũt, non
ad ſua illos referre cõmoda, ſed ad tua.
522 Quod quũ ita ſit, peſſimã tu illis gratiã
redderes: ſi vbi ipſi commodis tuis in=
tentiſſimi ſunt, tu eis odium aut contu=
maciam pro tali beneficio reponeres.
523 Crede te illi eſſe charum, a quo amice
reprehenderis.
524 Nec vnquam reprehenſionem obeſſe
vel inimici: nam ſi vera obijcit, oſtendit
quod emendemus: ſin falſa, quod vite=
mus: ita ſemper vel meliores reddit, vel
ſaltem cautiores.
525 Quos familiares tibi facturus es, explo=
ra prius, quibus ſint moribus: & quem=
admodum ſe cum alijs amicis geſſerint:
ne te poſtea neceſſitudinis pœniteat.
526 Ne familiaris illi fias, cuius familiarita=
tem bonos vides auerſari.
527 Eos etiam vita, qui non te amabunt, ſed
tua: quales ſunt paraſiti, & quorũ con=
ſuetudine ac tanquam affrictu, vel peior
fies, vel labem aut periculum cõtrahes:
illos

illos quoq;,qui amicis felicioribus inuidẽt:tum qui iocorũ ſtudioſi, nihil penſi habent in vitam & maxime arcana amicorum ludere, aut dicta dicere, aut innata loquacitate magnopere reticenda effutire:ſed illos potiſſimum, qui ob leuem rixulam grauiſſimas inimicitias cum chariſſimis ſuſcipiunt, acriuſq; in eos vlciſcuntur, quos aliquãdo amarũt, quã quos ſemper odere: barbarica quadam perſuaſione minus ferendam eſſe iniuriam quæ fit ab amico, quã quæ ab inimico:in quo ſe oſtẽdũt nunq; amaſſe, alioqui non putarent ſe tam cito læſos: eiuſmodi prꝫſtat inimicos aut certe ignotos habere,q; amicos.

528 Eſto in admittendis ad familiaritatem cunctantior: in retinendis ſemel admiſſis conſtantior.

529 Familiares elige,nõ placituros tantum, ſed & profuturos:non eos qui omnia loquentur ad gratiam,ſed qui ad cõmodũ nec qui ſuauiter & vafre aſſentabũtur, ſed qui vere & ſimpliciter admonebũt.

530 Si conſueueris aſſentatoribus delectari, nunquam verum audies.

531 Ex beſtijs exitiabiles maxime inter fe-

ras inuidia,inter manſuetas adulatio.

532 Q̃ amandæ ſapientia & virtus, tã exe=
cranda aſſentatio, quæ impedit ne illuc
perueniamus,dum ſuadet iam perueniſ
ſe:tam diligenda recta admonitio, quæ
illuc prouehit, dum quantum ſuperſit,
& quemadmodũ conficiendũ ſit, docet.

533 Si reprehendi fers ægre, reprehenden=
da ne feceris.

534 Miſerum illum,qui admonitorem, cum
eget,non habet.

535 Malorum hominum conſuetudinẽ, nõ
ſecus atq; ictos peſte,deuita: vtrinq; ẽm
metuendum contagium.

536 Niſi talis ſis, qui confidas te poſſe illos
meliores reddere.

537 Sed huic fiduciæ nõ eſt nimis fidendũ,
præſertim quoniã natura noſtra in ma=
lum fertur prona: ad virtutem autẽ ac=
cliuis eſt atq; ardua ſemita.

558 Explora & ipſe qui ſis,quo loco, qua cõ
ditione, ne res vlla tantos tibi ſpiritus
ſubdat,vt cenſeas debere plus tibi, quã
cæteris licere.

539 Quo tibi plus cõcedente more licet,hoc
minus retrahente moderatione libeat.

540 In minores præbe te comem,in maiores
reueren

reuerentem, in pares facilem ac tracta-
bilem.
541 Sic vt vitio ſis ſemper durus, rigidus,
inexorabilis.
542 A potentioribus contemni te,ne inique
accipias,potiusq́ id crede fortunæ vitio
accidere,quam hominis.
543 Si quid a minore proficiſcatur, quod ti-
bi parum placeat, cogita nõ id protinus
contumeliam eſſe,ſed libertatem.
544 Te etiam nimis eſſe delicatum cui le-
ues titillationes grandes videantur eſſe
plagæ.
545 Nec oportet exiſtimes te ſolum eſſe ho-
minẽ,reliquos pecudes:quibus nec mu-
tire liceat:homo es,viue ęquo cum reli-
quis hominibus iure.
546 Imo vero ſi ſapientior es, ſi melior,hoc
indulge,hoc concede magis de iure tuo
cæteris tanquã imperitioribus aut imbe
cillioribus: tibi vero minus velis ignoſ-
ci,cui tantum robur ſapientia & virtus
attulerint.
547 Si uirtute non excellis, cur poſtulas vi-
deri alijs potior? ſi excellis, cur affecti-
bus moderandis non pluſquam vulgus
præſtas?

Iniuriam

548 Iniuriam accipere, quam facere, decipi, quã decipere ſatius ac felicius, quod nec humana ignorauit ſapientia, vt Socrates, Plato, Xenophon, Ariſtoteles, Cicero, Seneca.

549 Memineris humanę imbecillitatis eſſe, falli, errare, ne te grauiter aliorum delicta offendãt, præſertim aduerſum te.

550 Ignoſcere generoſi pectoris, iram retinere atrocis, ſæui, degeneris, abiecti, & vilis: quod & natura in mutis animantibus oſtendit.

551 Quumq; deus nihil vel crebrius faciat vel libentius ꝙ ignoſcere, quis eſt tã demẽs, qui negare poſſit illud eſſe pulcherrimum atq; excellentiſſimum, quo tam prope ad naturam illã accedimus ſummi & præpotentis Dei.

552 Eris in hoĩes talis, qualem cupis Chriſtum erga te.

553 Et eſt profecto æquum, vt eã tu des hominibus veniã, qua in eiſdẽ delictis aut aliјs non paulo leuioribus ipſe eges.

554 Nulla oratio gratior, aut efficacior apud deum illa, quã edocti ſumus ab eius filio Chriſto domino: quæ idcirco dominica nominatur.

555 At illam non potes vere ac puro animo dicere, niſi toto pectore homini condonaris quicquid ipſe condonari tibi a deo petis.

556 Hac lege remittitur nobis ingens debitum, ſi nos exiguum remittamus.

557 Quicquid vnquam homo in hominem peccauit, minutiſſima pars eſt eius, quod quiuis hominum ſingulis momentis in deum peccat: nimirum tantum, quanto maior & excellentior eſt homine deus.

558 Si cui es iratus, fac iuxta monitum Apoſtoli: ne ſol occidat ſuper iram tuam.

559 Conceſſurus cubitũ, omnes ex animo rixas, iras, offenſiones, cupiditates, ſollicitudines depone, vt cõpoſito & tranquillo animo placidiſſime te quieti tradas.

560 Cui ſemel ignoueris, cura vt ille ſentiat optima id eſſe fide actum, vt nec ipſe iniuriarũ memineris, & experiatur te amicum, ſi qua in re iuuare aut commodare illi potes.

561 Affectus iniuria, caue ne vltionem tuis manibus de quoquam ſumas, nec eam vlli mortalium mandes: non eſt tibi ius in ſeruum alienum, imo in conſeruum tuum; domino tuo iniuriam facis, ſi non

illi cognitionẽ relinquis de cõſeruo tuo.

562 Atqui deus eſt omnium dominus, vniuerſi ſumus eius ſerui: ſit ſatis te queſtũ, ac ne queraris quidem: oculus domini ſingula intuetur, & iuxta ſacrum verbum: Ipſe nouit & facientem iniuriam, & patientem.

563 Idcirco ſic ipſe omnibus edicit: Mihi vindictam, & ego retribuam.

564 Nam quum in animo ſit iniuria, non in facto: ſolus Deus ſcit, qui fuerit animus & quod ei debetur ſupplicium.

565 Plerunq; putamus eã eſſe iniuriam, quæ non eſt, vt ſunt nobis affectus noſtri nimis chari: qui non ſinunt nos ſingula rite examinare, ſed ad iudicandum tranſuerſos vi ſua rapiunt.

QVOMODO SE QVISQVE GERET ERGA SEIPSVM.

566 Conuenit te non charum modo eſſe tibi ipſi, ſed etiam præbere venerabilem, vt pudeat te tuimetipſius aliquid facturi vel inepte vel imprudenter, vel impudenter, fœde, flagitioſe, ſcelerate, nefarie, impie.

567 Pluris facias conſcientiæ tuæ iudicium, quã voces omnes ingẽtis multitudinis: quæ

quæ imperita & ſtulta eſt, ignota teme-
re vt probat,ſic & damnat.
568 Conſcientia eſt, quæ turbata maximos
affert animo cruciatus: tranquilla ma-
ximam beatitudinē:cui nullæ opes,nul-
la poſſunt regna comparari.
569 Hoc eſt quod dominus in Euāgelio pol
licetur ſuis, multo plura etiam in hac vi
ta recepturos eos,quam quæ pro ſe repu
diarint.
570 Fama nec profutura malo, nec læſura
bonum.
571 Mortuus quid plus referes de fama,quā
pictura Appellis laudata, aut equus in
Olympia victor:nec viuo quidem pro-
deſt,ſi eam ignorat:ſi nouit, nihil adfert
aliud,niſi vt ſapiens cōtemnat, incipiēs
ſibi magis placeat.
572 Conſcientia verū & ſolidum & duratu-
rum reddit teſtimonium,plurimū in illo
Dei iudicio valiturum: vitæq; huius ma
gna eſt magiſtra,ſi non ſe penitus corrū
pendam affectibus permiſit.
573 Quin eſt etiam quemadmodum ſcite il-
le dixit:murus aheneus, quo & muniti
agimus inter innumera vitæ pericula,
& ſecuri:nec vllus eſt tantus terror, qui

muro hoc ſeptum commoueat: eſt enim mente defixus Deo, illicq; fidit vni, ac ei ſe nouit peculiari eſſe curæ, cui ſcit pare= re vniuerſa.

574 Turpe eſt alijs notum eſſe, ignotũ ſibi.

575 An non tibi ſufficit, te & tibi notũ eſſe & quod maximum eſt Deo? inſane an refertius theatrum quæris? aut nomen apud aliquos diuturnius?

576 Qui tamen exiſtimationis curam abij= ciunt, vt audacius & proiectius peccent, ij dupliciter ſunt mali, quod nec homi= nes reuerentur, nec Deum.

577 Et in conſcientiam iniurij ſunt, quam derident ac deludunt, tanquã ob id ſpre= uerint famam, vt ſe conſcientiæ ſuæ libe rius vendicarent, quę hac de cauſſa effu= ſius delinquit, quod iam nullo metu co= hercetur.

578 Hoc eſt amare ſe, conari, laborare ma= gnis precibus a deo petere ac contende= re, vt excellentiſſima noſtri pars ornata atq; exculta ſit veris germaniſq; orna= mentis, nempe religione.

579 Non is amat ſe, qui opes, qui honores amat, qui voluptates: deniq; quæcũq; ſi= ue extra nos ſunt, ſiue in corpore: quum

potiſſima hominis pars ſit mens.

580 Nec amat ſe, qui ignoratione ſui ſeipſũ fallit, vel falli ſe ab alijs patitur: interdũ gaudet, quũ ea ſibi perſuadet ineſſe bona, quæ nulla inſunt.

581 Hic non eſt in homine amor ſui, quum ipſe ſit animus: ſed amor corporis inconſultus, cæcus, ferus, pernicioſus ſibi & alijs.

582 Quẽ non iniuria caput eſſe ac originem malorum omniũ Socrates querebatur: quippe adimit charitatẽ mutuam, vnde in genere humano mala oĩa naſcunt̃.

583 Nimium qui ſe hoc modo amat, is nec alium amat, nec ab alio amatur.

584 Superbus mitibus diſcors, ſuperbis multo etiam magis.

585 Seruator noſter ex cœleſti ſapientia breui declarat documento, quid ſit amare ſe, quid odiſſe. Qui odit, inquit, animam ſuam, nihil illi in rebus iſtis fortuitis aut perituris indulgendo, is vere amat eam, & ſaluam cupit: qui vero amat indulgẽdo, is odit, is vult perditam.

586 Laborem pro ęterno & cœleſti pręmio, quis niſi amens refugiat? quum nec caduca: hæc & fragilia citra laborem ac-

 quirãtur.

quirantur.

587 Hæc eſt lex eorũ, quibus pater eſt Adã, vt laborent: hæc eorum execratio, quibus mater Eua, vt affligantur.

588 Ergo quandoquidẽ laborãdum eſt quocunque nos vertamus.

589 Quanto præſtat anniti, vt maxima merces opera noſtra quæratur, quã exigua, vilis, euanida, atq; hinc ſempiternus cruciatus & mœror.

590 Quid quod facilius & tutius & ſecurius, ac proinde iucundius leuiusq; eſt bene agere: quũ peccatum periculi ſit plenum, & eam ob cauſſam timoris ac ſollicitudinis.

591 Peccatũ hominis mors, vt iugulare ſeipſum videatur, quiſquis peccat: abducit enim ſe a deo vita noſtra, & a quiete cõſcientiæ ſuæ, qua nihil eſt beatius.

592 Peccati ſordes ablues lachrymis, pœnitẽtia, & inuocatiõe diuinę clementiæ, multum huic confiſus.

593 Occaſio omnis peccandi & cauſſa, intentiſſima cura vitanda eſt. Sapiẽs ait: Qui amat periculum, peribit in eo.

594 Et imminet ſemper occaſioni ſuæ diabolus per quem nunquam nobis licet ſecuris

ris agere.
595 Semper eſt cum eo belligerãdum, vt vere Iob dixerit: Militia eſt vita hominis ſuper terram.
596 Et quum ſit hoſtis tam potẽs, robuſtus, vafer, tam callidus, veteranus, exercitatus, tot vires habeat, tot ſtratagemata & dolos, nulla ratiõe, aut arte, aut vi noſtra propria poſſemus pares illi, nedum ſuperiores e conflictu excedere: idcirco diffiſi noſtris copijs, ad Deum accurrendum eſt, ad opem implorandam.
597 Hac cauſſa dominus ac magiſter noſter ſuis illud non ſemel præcipit: orent & religioſis affectibus a patre omniũ petant, ne in tentationem ſinantur deſcendere: hoc eſt in prælium, quo manus cum diabolo conſerant.
598 Et in oratione, quam ipſe nos docuit, illa eſt coronis, & ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos a nefario illo inſidiatore.
599 Sic ergo agamus ſemper, tanquam in acie armati, vigilãtes, accincti, intẽti, occaſionibus noſtris non indormientes: & quũ tãta ſit vitæ fugacitas in tãta incertitate, vt ne craſtinum quidẽ poſſit ſibi

quiſquam polliceri:magnæ ſtultitiæ eſt, & atrocis periculi,ſi ſpes noſtras in longum tendamus, differamuſq; nos adornare neceſſario itineri:quo ſingulis momentis vocamur,inſcij quando velimus nolimus ineundum ſit trahemur.

600 Quamobrẽ paremus nobis theſaurum ad futuram vitam, cui aliquid quotidie accreſcat,quo inſtructi & confuſi, nunquam per ſegnitiem aut ſecordiam inopinantes opprimamur, aut diſcedamus mœſti:ſed parati abire,& vitæ huius pleni, agentes præ nobis magnis & optimam ſpem vitæ innocenter ſancteque trãſactæ per fidem filij dei:& pietatem, qua nos inſtituit. Quo munere nullũ potuit homini a deo maius, aut optabilius dari:quo deũ noſcimus, & quantum effici a mortali poteſt non modo æmulamur ac ſequimur, verum conſequimur quoq;.

601 Sine hoc quid eſt homo aliud, quam im mortale pecus?

602 Vt vnus dies humanæ vitæ præferendus eſt longiſſimæ ætati corui aut cerui,ita dies vnus ex religione actus, hoc eſt diuinæ vitæ, toti æternitati ſine reli-

gione

gione anteponendus.

603 Hæc eſt vita æterna, inqt Chriſtus dominus, vt agnoſcamus patrem, & quem ille miſit Ieſum Chriſtum.

604 Hic eſt curſus abſolutæ ſapientiæ, cuius primus gradus eſt, noſſe ſe: poſtremus noſſe Deum.

Regi ſæculorum immortali & inuiſibili ſoli ſapienti Deo honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
Brugis 1524

IOANNES LODOVICVS VIVES D. MAriæ Principi Cambriæ Henrici Octaui Angliæ regis filiæ S.

SOlitum eſt Principibus adhiberi ſatellitium, quod pro cuſtodia corporis ac vitæ illorum perpetuo excubet, recepto magis more, quam ſapienti aut probo, quum principes eo ipſo metum ſuum teſtentur, qui fere ex conſcientia naſcitur, nec vlla certior cuſtodia ſit, aut fidelior quam innocẽtia, & populorum amor: qui non armis aut terrore extorquetur: amore, fide, diligentia, cura communium commodorum elicitur, ac conſeruatur. Nec immerito laudata eſt Agaſiclis Lacedæmonũ Regis ſapientiſſima vox, poſſe quẽuis ſine ſatellitio regnare, qui ſic ſubditis imperet, vt filijs pater. Sed ſi conſuetudo tot annorũ vſu comprobata tolli tam ſubito non poteſt, nec cuſtodibus corporis iſtius careas, parentes tui curabunt. Ego vero matris tuæ inclytæ & ſanctiſſimæ fœminæ rogatu

gatu ſatellitium circundabo animo tuo: quod te ſecuriorem magiſque inexpugnabilem præſtabit, quam haſtati aut ſagittarij quicunque. Nam hæc corporea cuſtodia corrupta nonnunquam vel precio, vel metu, vel delicijs Imperatorem ſuum aut deſeruit, vt Neronem, aut prodidit, vt Galbam: aut etiam occidit, vt Pertinacem. Hi abs te ſemel bona fide aſciti pectora ſua pro ſalute tua aduerſus impetus, aſſultuſque & inſidias quaſcunque obijcient. Eſt enim maius animo periculum a viribus & aſtu vitiorum, quam corpori ab externis aut intimis ſimultatibus quanto cuique charior eſſe debet animus, quam corpus, & vitiorum callidiores inſidiæ atque occultiores, & eorum tyrannis grauior & interitus animi acerbior ac terribilior. Accipies igitur ſatellites ducentos, nam excurrentem numerum non imputo, quos ſic tibi facies familiares, vt nec noctu nec interdiu, nec domi, nec in publico ſinas a tutela animæ ac vitæ tuę vel latũ vnguẽ abſcindere, ne his aut certe ſimilibus deſtituta prædæ ſis diabolo, q, vt Petrus ait,

tanꝙ

tanquam leo rugiens circumit quærens
Symbola. quē deuoret. Symbola appellaui quaſi
notas quaſdam, cuiuſmodi verus mos
erat principibus ſe inſignire; quod & fit
hodie; ſed latius res patuit ad vulgũ etiã
progreſſa, vnde tanꝗ ex ſtultitiæ fonte
manarunt illa ſtolidæ cuiuſdam arrogã
tiæ, quę hoc tempore principes vſurpãt,
indigna non modo Chriſtianis, ſed etiã
gentilibus: quibus illi omnibus minan-
tur, omnes terrent: & ſibi ipſis plus tri-
buunt, quã homini eſt conceſſum, maio-
rēq; in potentia ſua fiduciam collocant,
quam in deo. Intelligi poteſt de quibus
loquar, nec mihi explicatius quicꝗ dice
Inſignia. re neceſſe eſt. Eiuſdem ferociæ ſunt inſi
gnia leonum, vrſorum, pardorum, lupo
rum, ſerpentum, draconum, moloſſorũ,
aquilarum, vulturum, gladiorum, igniũ,
& huiuſmodi: tanꝗ pulchrũ & magni-
ficum & vere principe dignum ſit talis
eſſe ingenij, qualis ſunt illa atrocis, rapa
cis, ſæui, cruentiq; quanto pręſtaret ali-
quid pro inſignibus oſtendere, quod hu
manitate, comitate, lenitate, dulcedi-
ne, alliceret, atq; inuitaret: aut grauita-
tis virtutum magnitudine ac maieſtate
detineret:

Sym-bolorũ lex. detineret? Porro ſymbolorum hæc eſt lex, vt ſententiam abſoluant verbis ad ſummum quinq;: & quo breuiora ſunt, hoc venuſtatis plus habeant, quale eſt il lud auguſti. Obſcuritatis aliquid & alle goriæ ſymbolum condit vt paulum a na turali ſenſu deflectatur, modo ne tanta ſit quanta Pythagoras eſt vſus, vt ab in= telligentia dictorum ſuorum arceret im peritos: qui ſymbola ſua longiſſime ver= bis abduxit illinc, quo ſenſus ſpectabat: adeo vt Tyrrhones induxerit citra al= legoriam omnem illis parere, quum eã non aſſequerentur. Idcirco & expoſitiũ= culas addidi breues quidem pro rei ar= gumento, ſed in hoc tantũ, ne te in mul= tis ambiguitas vel remoraretur, vel fal= leret. Mihi pro hoc ſatellitio nolo ſtipẽ= dium aliud numerari, q̃ vt lex Chriſti, vnde ſunt nobis hæc deſumpta, vtique voluimus & conati ſumus, in tota vita atq; actionibus tuis regnet, magno exẽ= plo priuatarum, ſi talis ſis princeps ipſa: quod facile conſequeris matris tuæ imi tatione. Homini enim Chriſtiano quod poteſt amplius præmium vel optabilius in hac vita contingere, aut ad futuram fructuo

fructuoſius,quam videre rectas ſuas ad=
monitiones non itritas cecidiſſe,& ope=
ra ſua auctam aliquorum pietatem.
Impartiat tibi dominus Ieſus ſpi
ritum ſuum , vt & feliciſſima
quam diutiſſime viuas, &
fortunis omnibus pro=
bitatem anteponas.
Brugis ad Cal. Quintiles,M. D.xxiiij.

1 SCopus vitæ Chriſtus. Sit hoc primũ ſymbolum tanquam felix auſpiciũ cæterorum,quo monemur omnia referenda in Chriſtum & in eum dirigenda,vt iaculantium ſagittas in ſcopulũ.

2 ¶Pax Chriſti.
Hæc eſt,quæ in totum hominem placicidiſſimam concordiam & quietem inuehit:ne quid in ipſo tumultuetur: nec cum alio quopiam intus aut foris pugnet,vel diſſentiat.

3 ¶Murus æneus ſana conſcientia.
Impenetrabilis eſt enim:& qui maxime hominem tutatur,ex Horatio:Hic murus aheneus eſto, nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

4 ¶Felicitas vnica intus nil ſtrepere.
Fons humanæ felicitatis & miſeriæ in animo eſt, qui ſi tranquillus ſit,ſuauiſſ. præſtat vitam:ſin cõmoueatur, inſuauiſſimã: vt ſi fons turbeť, cœnoſa eſt aqua: ſi quieſcat,liquida,& guſtui grata.

5 ¶Bonis omnia in bonum.
Homo probus & ſapiens quæcunq; ſiue bona contingant, ſiue mala, ad ſuam vtilitatem vertit dexteritate ſapientiæ. Deus etiam omnia, quæ dat charis ſibi,

conuertit in ſalutis inſtrumentum, ſicut Paulus inquit: Diligentibus deum, omnia redeunt in bonum.

6 ¶ Suſpitionibus ſecuris.
Non indulgendum ſuſpitionibus, non leuiter auertendæ, ſed ſecuribus ſunt reſcindendæ.

7 ¶ Virtus inſtar omnium.
Nulla enim re ad bene viuendum indiget, qui eã habet, quod Stoici ſenſerũt, & id ſentire Chriſtianos magis decet.

8 ¶ Virtus citra fortunam valida.
Et hoc ex Stoicis & Chriſtianis.

9 ¶ Tibicen fortunæ virtus.
Infirma ſunt ſine virtute quæcunq; vel externa, vel corporis: ideo ſuſtentaculũ fortunæ eſt virtus, hoc eſt enim in ædificijs tibicen.

10 ¶ Sanus intus & exterius.
Iuuenalis ex Socrate: Orandum eſt, vt ſit mens ſana in corpore ſano.

11 ¶ Antidotum vitæ patientia.
Horatius: Cuiuis dolori remediũ eſt patiẽtia; hoc eſt verum antidotũ cõtra tot venena vitæ huius, qbus vndiq; intrinſecus, extrĩſecuſq; ĩuadimur, ac vrgemur.

12 ¶ Sal vitæ amicitia.

Inſulſa

Inſulſa eſt em̃ vita ſine amicitia, & maxima quæq; oblectamenta ſoli inſuauia, vt Cicero in Lælio declarat.

13 ¶ Oculus vitæ, ſapientia.
Sapientia eſt rerum humanarũ & diuinarũ notitia, qua ſublata cæca eſſet vita noſtra, & ĩ dẽſiſſimis tenebris deſtituta.

14 ¶ In virtute oculi & manus.
Inſpicienda enim virtus, & agenda.

15 ¶ Multi nimium, nemo ſatis.
Habent intellige: ex Seneca: Fortuna multis nimiũ dedit, nemini ſatis. Nam multi quum plusquam ſufficit, aut oportet, poſſideant, nondum tamen videntur ſibi habere ſatis; quod ad cupiditatẽ viuunt, quæ inſatiabilis eſt.

16 ¶ Satis hoc contento.
Nihil tam exiguum, quod non ſufficiat ei, qui amplius non requirit.

17 ¶ Satis relucturo.
Quid iuuat tam multa congerere, aut tam anxie cuſtodire, quum velimus nolimus relinquenda ſint; ita de relinquendo cogitanti nihil eſt tã exiguum, quod non etiam ſuperfluum.

18 ¶ Intus quam exterius formoſior.
Vera pulchritudo eſt in animo. Idcirco

Stoici ſolum ſapientem vocabant pul-
chrũ. Cicero. 3. de finib. & Socrates apud
Platonẽ in Alcibiade de votis optabat,
vt intus pulcher efficeretur.

19 ¶ Intus quam exterius ornatior.
Ornamenta interiora ſunt virtutes, eru
ditio, acumen. quæ excellẽtiora ſunt ve-
ſtimentis, aut forma corporis.

20 ¶ Harmonia interna.
Vt nihil ab alio diſſonet, ſed ſit concen-
tus in animo. dulciſſ. hãc veram eſſe mu
ſicam dicebat Socrates.

21 ¶ Velle inſtar omnium.
Apud deũ ſufficit velle, & gentiliũ ſunt
illa celebrata, ſi deſũt vires, tamẽ eſt lau-
danda voluntas, & volũtas ꝓ facultate.

22 ¶ Natura quis pauper?
Nulli poteſt deeſſe, quo ſe ſuſtentet: ſic
enim prouidit natura, vt facile ſuppetat
animãtibus alimonia, modo ne quis pu-
tet ſe non poſſe viuere ſine pane ſiligi-
neo, & piſciculis magno labore captis &
aduectis: atq; ideo charis, aut auiculis
multo parandis: panis & aqua vita ſuffi
cit, interim ſolum olus.

23 ¶ Opinione quis diues?
Nemo eſt humanis opinionibus diues
quæ

quæ in immenſum noſtros vſus auxe=
runt, vt nemo tam habeat multa, cui nõ
aliquid deeſſe videatur, quo fit vt diues
non ſit, quum aliquid requirit amplius.
ergo ſi errorẽ cõem recipimus, nec ſua
opinione quiſquã erit diues, nec aliena.

24 ¶ Nec malum, nec frontem.
Nec mali quid feceris reueritus Deum,
nec quod malum eſſe exiſtimetur, reueri
tus homines: tum ne alios offendas: aut
exemplo ſis ad malum.

25 ¶ Sapiens ſolus longæuus.
Vita enim ſtultorum non eſt vita: ea de=
mum eſt vita, quæ per ſapiẽtiam agitur:
ita præferendus eſt dies vnus ſapientis,
longiſſimæ æternitati ſtultorum: ex Ci=
cerone. v. Tuſcu. quæſtionum.

26 ¶ Nocere promptum, vt peſſimum.

27 ¶ Prodeſſe abſtruſum, vt optimum.
Nihil eſt tam imbecillũ, aut tenue, quod
non poſſit aliqua nocere, ſed prodeſſe dif
ficillimum: non eſt hoc cuiuſuis, & noce
re peſſimum, nempe diabolicum: pro=
deſſe vero vtpote diuinum, præſtantiſſi=
mum: idcirco nemo explicare debet vi=
res ſuas nocendo, quum aranei morſus
poſſit hominem necare: ſed iuuando

quod rarum eſt,& pulcherrimum, diui-
næq; naturæ cognatum.

28 ¶Pauper egens non carens.
Non eſt pauper, qui caret,ſed qui eget, qui deſiderat. Socrates quum in forum veniſſet,quã multis ego inquit,nõ egeo?

29 ¶Alienis lachrymis cautior.

30 Alieno riſu lætior.
Non eſt gaudendum alienis malis, ſed dãda opera, vt illis fiamus cautiores, ne in illarum cauſſam incidamus:nec inui-dendum alienæ lætitiæ,ſed gaudendum tanq; ſi tibi contigiſſet.

31 ¶Cor canum in iuuenili corpore.
Vt ſit prudentia ſenilis in iuuenta: cor enĩ ſedes eſt ingenij & mẽtis, vnde cor-dati homines.

32 ¶Pedica nimia fiducia.
Decipitur facile, quiſquis nimium fidit alijs, ſed potiſſimum qui ſibi ipſi:ne vir-tuti quidem ſuæ, vnde facile naſcitur ar rogantia,& vanitas, quę ſæpiſſime vir-tutibus ſuccreſcit.

33 ¶Columbi oculi in ſerpentino corde.
Hoc ex euãgelio: Eſtote prudẽtes vt ſer pentes, & ſimplices vt columbæ. Decet enim nos corde ſapere,ſed oculo in iudi-

cando

cando vti minime maligno, aut vafro.

34 ¶Oculus in ſceptro.

Nulla virtus magis decet principem, q̃ prudentia: quid enim aliud eſt potentia in ſtulto, quã gladius in manu furentis? Iſtud ſumptũ ex Hieroglyphicis Aegyptiorum.

35 ¶In virtute delphinus.

Narrant nullũ animalium celerius eſſe delphino. Admonemur non debere nos differre bene agere: ſed vti in eo aggrediendo magna celeritate.

36 ¶In vltione callipedes.

Suetonius in Tiberio refert hũc ſeu hominem ſeu animans aliud, quum diem totum ſe commouerit, non promouere tamen cubitum vnum, vt tarditas illa in prouerbium venerit. Significat ſymbolum lentiſſimos debere nos eſſe in vlciſcendo.

37 ¶Temporis miniſter.

Alluſio ad vetus oraculũ: Tempori pare: de quo Plato: & Cicero, & Seneca: Accommodare ſe debet vnuſquiſq; tempori, nec ſperet coacturum ſe tempora vt ſuis rebus ſeruiant: ipſe potius preſenti rerum ſtatui ſubſeruiat.

38 ¶Temporis parcus diſpenſator.
Et iſtud vetus: Tēpori parce. Nihil debet charius nobis eſſe, quippe nihil eſt aliud tēpus, q̄ vita, quā vnuſquiſq; tantum ſe amare profitetur, quum nullius rei magis ſit prodigus, quā tēporis. Seneca de breuitate vitæ, eodem ſpectat.

39 ¶Magno vendendum tempus.

40 ¶Gloria Crocodilus
Animal eſt in Nilo amne Aegypti, cuius hanc ferunt naturam, vt perſequentes fugiat, fugientes perſequatur: ſic gloria quærentes fugit, negligentes ſequitur. Saluſtius de Catone: quo minus gloriam petebat, hoc eā magis aſſequebat̄.

41 ¶Hemerobia vana gloria.
Ariſtoteles ſcribit ad Hippanim Scythiæ fluuium naſci beſtiolas, quæ ad poſtridianum diem nunquam perueniant, & hac de cauſſa dicūtur ephemerides & hemerobiæ. q. diariæ, ſic inanis gloria cito extinguitur: nec diuturna eſſe poteſt.

42 ¶Diſce viuere.

43 ¶Diſce mori.
Vtrumq; ex æquo diſcēdum, & recte viuere, & recte mori: nemo recte moritur, qui non recte vixerit: hoc eſt totius vitæ exercitium,

exercitiũ, vt bene viuamus, nec iniquo moriamur animo.

44 ¶ Viue, vt poſt viuas.

Sic eſt hic viuendum, vt ad alterã perue niamus meliorem, atq; adeo veram vitam: nã præſens vita, quid aliud eſt, quã mors? aut vt melius dicã, peregrinatio?

45 ¶ Virtus exercetur, non perit.

46 ¶ Generoſa virtus flatu accenditur.

47 ¶ Virtus inimicitijs fortunæ creſcit.

Eodem vergunt: Virtutem maiorem fieri aduerſis, tanq; materia ſuorũ incrementorum. Medium referri põt, vel ad flatum iratæ Fortunæ, vel ad laudem.

48 ¶ Extorquet quies.

Nullum imperium grauius aut potentius quieto: in quo ineſt plus authoritatis & maieſtatis, quam in vehementi & turbulẽto: tale deſcribit Verg. 1. Aeneidos: Ac veluti magno ĩ populo. & Claudianus de conſulatu Manlij Theodori: Imperium cõcitatum vt multum habet impetus, ſic minus virium, citius cõtemnitur, facilius frangitur.

49 ¶ Terret imperium.

De imperio vehemẽti, quod metũ quidẽ incutit, ſed debilitat ſubditorum vires.

50 ¶Blandum imperium imperioſum.
Maiores enim habet vires, & fortius co
git. Auſonius: Blando vis latet imperio.

51 ¶Domitrix omnium patientia.
Vergilius: Vincenda omnis fortuna fe=
rendo eſt. Fortuna & caſus humani, &
impetus hominum retunduntur, ſi oppo
natur moles patiẽtiæ: quod oſtenderunt
martyres noſtræ pietatis.

52 ¶Nobilitatem non dat vnus dies.
Nemo eſt nobilis, quod his aut illis pa=
rentibus natus ſit: nec ſors naſcendi, quę
vno die contingit, facit nobilẽ, ſed præ=
clari virtutis actus. Iuuenalis: Tota licet
veteres exornent vndiq; ceræ Atria, no=
bilitas ſola eſt, atq; vnica virtus.

53 ¶Generoſitas virtus non ſanguis.
Ad idem tendit: inductione ad eam rem
vtũtur. Quis equus generoſus? Quis ca=
nis? nonne qui optimus? & ſic in cæteris
animantibus, ac ſtirpibus, ergo & gene=
roſus homo non alius, quam optimus.

54 ¶Fortuna nimis blanda, hamata.
Publius in mimis: Fortuna quum blan=
ditur, captatum venit: nulla eſt alia for=
tuna quam deus, ſed admonemur non
efferri, non fidere corporis aut diuitiarũ
ſucceſſi

ſucceſſibus:hi enim fortunæ nomine ſo-
lent intelligi:nec deus nos fallit:ipſi nos
fallimus ſtulte vtentes rebus.

55 ¶Fortuna fallacior,quo blandior.
Quod ego ad moderationẽ animi cardi
nali Croio dederam,ſed nõ tam ſymbo-
lum id fuit,quãvaticinium:nam qum ſe
effuſiſſime fortuna in illius & Ceruiani
patrui ſinum effudiſſet, repẽte vtrumq;
abſumpſit, ſed cardinalem adoleſcentẽ
adhuc alterius & viginti annorum.

56 ¶Stabiliſſima fortuna ſtultiſſima.
Idem ait P. Minus: Fortuna nimium
quem fouet ſtultum facit:adimit enim
mentem,& tantis ſucceſſibus inſoleſcit
animus humanus,vt iam nec alios ferre
poſſit,nec ſe. Memini matrem tuam ſa-
piẽtiſſ. fœminã dixiſſe mihi,quũ a Sion
ad Richemundiã cymba reueheremur,
ſe quidem temperatam & mediam quã-
dã fortunã malle,q̃ vel aſperrimã, vel le
niſſ.alterutrũ tamẽ optandũ ſi eſſet, ele-
cturam citius triſtiſſimam,q̃ blãdiſſ. in-
felicibus non deeſſe cõſolationẽ:fortuna
tiſſ.deeſſe mentem: quod dictũ vere pu-
dici pectoris & ſapientis,ergo apud mul
tos in hac regione celeberrimum feci.

57 ¶Corpus excors fragile.
Horatius: Robur ſine cõſilio mole ruit ſua. & apud Ciceronem ſæpe: nihil eſſe vires citra conſilium.

58 ¶Cor vel incorporeum firmum.
Conſilium magnas per ſe habet vires, etiã ſi corporeæ vires deſint, quod oſtendit natura in formicis, & apiculis. Saluſtius: Non viribus, aut velocitate corporum res magnæ geruntur, ſed conſilio, authoritate. Eadem eſt ſententia Ciceronis in Catone maiore.

59 ¶Fideli nullæ feræ.
Omnia ei concreduntur: nihil eſt ei clauſum. Theognides: O Cyrne argento fidelis præſtat & auro: contra infideli nihil eſt ſatis clauſum.

60 ¶Autoritas rerum gerendarum telum.
Plura perficit authoritas, quã vires aut etiã conſilia: declarari hoc poteſt in principibus, qui magnas res gerũt, non tam opibus aut ſapientia, quam authoritate & maieſtate. Bella dicebat Cæſar fama plurimum confici: multum quoq; intereſt quis dicat, honoratus, an inhonoratus, vt dicit apud Euripidem Hecuba.

61 ¶Veraci creditur, & mentienti.

Propter

Propter authoritatẽ, & perceptam fidẽ.

62 ¶Mendaci non creditur, & iurato.
Ariſtoteles interrogatus quid lucrarentur mendaces, reſpondit: vt quum vera dicunt, nemo credat.

63 ¶Magnes amoris amor.
Nihil eſt, quod ſic eliciat amorem, vt amor. Martialis: Hoc nõ fit verbis Marce, vt ameris ama. Eſt naturalis quædã in rebus coniunctio & harmonia, vt nemo illum oderit, a quo diligitur. De hoc Plato, Seneca, & alij.

64 ¶Philtra amor.
Itaq; non eſt opus alio poculo amatorio ad amorem exprimendum, quã amore.

65 ¶Magnes amoris modeſtia.
Nam amabilis natura ſua eſt virtus, & potiſſ. modeſtia, quæ in vultu geſtu, dictis, omnibus deniq; actionibus cum magna ſpectantium gratia elucet.

66 ¶Magnum ſatellitium amor.
Claudianus: Nõ ſic excubiæ, nec circũſtantia pila, Vt tutatur amor. Saluſtius: Nõ arma aut opes præſidia regni ſunt, ſed amici: nemo enim vult nocere ei, quẽ amat: ſimile eſt quod ſequitur.

67 ¶Firmiſſimæ opes amor.

Non

Non modo impia, ſed ſtulta eſt etiam in rebus mūdanis illorum vox, qui aiūt omnia in pecunia eſſe conſtituta, amorē parum poſſe, quum maximas opes propter odium ſubuerſas, minimas vero & infirmas amicitijs conſtabilitas. Hinc verbū vetus: Vbi amici, ibi opes. Apud Germanos & Scythas nullæ fuerunt olim opes aliæ.

68 ¶Vbi terror, ibi timor.
Neceſſe eſt eum timere, qui terret alios. Ex veteri ſentētia apud multos celebri.

69 ¶Vbi vber, ibi tuber.
Apu. in Floridis: Nihil quicquā homini tam proſperum diuinitus datū, quin & tamē admiſtū ſit aliquid difficultatis, vt etiā in ampliſſima quaq; lætitia ſubdit quæpiam vel paruo querimonia, coniugatione quadam mellis & fellis: Vbi vber, ibi tuber.

70 ¶Omnia propoſuit labori Deus.
Horatius: Nil ſine magno vita labore dedit mortalibus. Et Verg. Labor omnia vincit Improbus. Ferūt fabulæ Iouē hominibus oīa vænalia expoſuiſſe, p̄ciū eſſe laborem: dici non poteſt, quantum in re omni valeat quantulacunq; ſedulitas,

tas,vt de formicis ſcribit Plinius.
71 ¶Immodica,imbecilla.
72 ¶Modica firma.
Quũ Theopompus rex Lacedæmonio-
rum Ephoros regio imperio oppoſuiſ-
ſet,querẽti vxori,quod minorẽ filijs po-
tentiã eſſet traditurus,quã a patre acce-
piſſet.Atqui firmiorem inquit, modicũ
vero tum mediocre eſt; tum moderatũ:
vtroq; dictũ pertinet. Et in om̃i vita res
mediocres iucũdiores ac ſtabiliores ſũt,
quã vaſtæ atq; immanes: vnde illud He
ſiodi:Dimidium plus toto,quod medio-
critas nimietate præſtabilior.Et Claud.
Viuitur exiguo melius.
73 ¶Magnus ope minorum.
Nemo ad magnitudinem peruenit, niſi
auxilio minorum:quo grauius eſt illum
infirmiores deſpicere, quorum adiumẽ-
to eo aduectus eſt, vnde hoc ipſi facere
liceret.
74 ¶Vicit vim virtus.
Virtus vt deo cognata vires omnes ho-
minum infringit.
75 ¶Strauit fortunam virtus.
Multis exemplis oſtenſum eſt,potentio
rem eſſe virtutẽ opibus & caſibus for-
tuitis,

tuitis, vt magni & excellentes virtute viri humanos caſus ſublimes & intrepidi calcarint: & quibus opes ſuccubuiſſent, ea virtus ſuperauit, velut carcerem Socrates, Rutilius exilium, inimicitias potētum Cato, ſed atrociſſima dictu noſtri martyres.

76 ¶Fortitudo in fortunam, non homines.
Non eſt fortitudo cædere, ſternere, cladem hominibus afferre: hoc beluarũ eſt, non hominum: vera fortitudo eſt vitia cohibere, fortuita deſpicere, nihil niſi probitatis timere iacturam.

77 ¶Optima cibus inuidiæ.
Inuidia non arrodit niſi excelſa & optima: humilia, abiecta, vilia negligit, non ſunt illi eſui: moleſtũ eſt inuidiã ferre, & & tñ moleſtius nihil habere inuidendũ.

78 ¶Inuidia ſibi & alijs venenum.
Alia quidem perimit, ſed primum ſeipſam: in cæteris inuidia eſt iniquiſſima: in hoc æquiſſima, quod & illũ tanquam veneno conſumit, in quo eſt, & eum vlciſcitur, quem impetit.

79 ¶Inuidia vipera.
Ferunt hanc in lucem prodire arroſis matris lateribus, ita prius quã exeat ma-

trem

trem perimit: ſic inuidia, primum omnium enecat eum, in quo gignitur, tum prodit peſtilentiſſimum venenum.

80 ¶Quod deo & homini.

Aequum eſt nos ipſos volũtati dei præbere morigeros ac obſequentes, nobiſq; idem placere, quod Deo, ne quis indignetur, aut improbet res ſic aut aliter euenire, quum autor ſit omnium deus: nos quorſum tendant, ignari.

81 ¶Da cæcus.

82 ¶Accipe oculatus.

Decet eũ, qui dat, nõ meminiſſe beneficij: nec multũ ſpectare cui det, certe continuo oculos auertere: ne exprobrare, aut imputare videatur, aut laudẽ quærere: eum vero, qui accipit, intueri non tam munus, q̃ dantem, & ſemper meminiſſe gratiam: idcirco fingunt tres eſſe gratias, duas nunquam retroſpicere, tertiam ſemper priores intueri.

83 ¶Bonus bonis & malis.

84 ¶Malus nec malis, nec bonis.

Bonus & admirabilis, & charus eſt bonis, & malis. Malus vero neutris.

85 ¶Præſidium in innocentia.

Inter tot vitæ huius pericula, quũ reliqua

qua omnia iniuriæ obnoxia ſint, innocẽ
tiæ noceri non poteſt: tum & reliqua flu
xa atq; euanida & infirma ſunt, ſola in=
nocentia efficit, ne aliqua violari poſſi=
mus: nec quiſquam alia re magis fidere,
aut alia debet cõparare ſuæ ſalutis mu=
nimenta, quis non munitus modo agat
inter pericula, ſed inter maximos terro=
res ſecurus. Innocentia humanorũ ſum=
mum inquit Plinius præfatione.

86 ¶Matura.

Quod aliter dicitur: Feſtina tarde. Au=
guſti verbũ apud Suetonium. Per quod
intellige debere in negotijs gerẽdis cele
ritatẽ tarditati admiſceri: nec quicquam
nimis properanter agi, nec nimis lente.
Hæc duo, verbo vnico ſignificari putãt,
Matura; vt apud Saluſtium: Nam priuſ
quam incipias, conſulto, & vbi conſulue
ris, mature opus eſt facto. Quanquã in
cõſulendo velim plus ſuſcipi tarditatis,
in agendo autẽ, modo ſit ſatis grauiter
deliberatum, plus celeritatis.

82 ¶Ciconiæ beneficium.

Ciconiæ hic eſt mos, vt vnum e pullis
relinquat ei domui, in qua eſt nidulata.
Tũ & parentes ſenio defectos tã diu &
nutrit

nutrit & geſtat humeris, quã ipſa ab eis fuerat paruula atq; imbecillis educata: vnde antipelargin: itaq; optime in eam collocatur beneficiũ, & in homines gratos, qui eius ſignificantur nota: tametſi commodandũ eſt cuicũque poſſis. Quod vulgo noſtrates dicunt, benefac, nec ſpectes cui: ſed gratis potiſſimum propter exemplum.

88 Comœdia vita humana.

Eſt em̃ ceu ludus quidam, in quo vnuſquiſque agit perſonam ſuam. Danda eſt opera, vt moderatis affectibus tranſigatur, nec crueta ſit Cataſtrophe aut funeſta, qualis ſolet eſſe in Tragœdijs: ſed læta, qualis in Comœdijs, ideo additur:

89 Ne vita tragœdia.

In qua turbulenta & ſæua ſunt omnia.

90 Confide recte agens.

Neminem metue innocens. Nam probo animo nemo poteſt nocere. Et ſi corpori noceat, hactenus nocet, vt animã ex eo tãquam e carcere in libertatem emittat, veramq; vitam.

91 Veritas temporis filia.

Verum quod diu latuit, procedente tempore exiſtit & apparet: ne quis fidat mẽ

 dacio,

dacio,vel putet in occulto ſemper verita
tem fore. Cicero: Opinionum commēta
delet dies,naturæ iudicia confirmat.

92 ¶Lupus mendacio tempus.
Vorat enim,& abſumit.

93 ¶Veritas premitur,non opprimitur.
Laborat verum, ſed eluctatur tandem.

94 ¶Mendacio comites tenebræ.
Tandem enim obſcuratur,tum & amat
tenebras,quibus tueatur ſeſe.

95 ¶Veritati,ſplendor comes.

96 ¶Exilium inter malos.
Non eſt exilium a patria abeſſe,ſed a bo
nis & inter malos agere: relegarant Si-
nopenſes Diogenem Cynicū: id quū illi
eſſet nūciatum, & ego illos relegaui,in-
quit Diogenes: quippe qui Athenis vi-
ueret:illi in Pontica barbarie.

97 ¶Dulcis bonorum patria.
Eiuſdem fere mentis:ſi in ſolitudine poſ
ſemus viuere,eligenda eſſet ad habitan-
dum ea demum terra, quæ optimas fru-
ges funderet. Sed quandoquidem ad ſo-
cietatem ſumus nati,ſedes in ea regione
deligenda eſt, quę optimos viros pariat,
ſiue propenſione naturali,ſiue recta edu
catione & ſanctis moribus. Itaq; exiliū
eſt,ſi

eſt, ſi in tua patria viuas inter malos: at in patria tua viuis, ſi inter bonos, tametſi peregrinus, natus alibi atq; alitus.

98 ¶Ne hilarem inſaniam inſanias.
Ex Seneca: Quũ quis mẽte abiecta, vel oppreſſa voluptatibus, ſe & delicijs mancipauit.

99 ¶Inter ſpinas calceatus.
Admonet, non incaute agendum inter inimicos: quumq; inimicis ſepta ſit hæc vita, circunſpectione, & magna cautione opus eſſe ad eam tranſigendam.

100 ¶Deum ſequere.
Vetus dictum heputheo, poteſt ſic dici: Deus dux: vt illius & ductui atq; auſpicijs te totum in hac vitæ militia permittas, & imperijs obtemperes, & exemplũ æmuleris.

101 ¶Fama pluris quam opes.
Et iucundior eſt & vtilior: multos videmus magnis ſpoliatos opibus ꝓpter aduerſam famam: alios propter ſecundam & fauorabilem locupletatos.

102 ¶Virtus pluris quam fama.
Res ſolida & firma, & perennatura pluris æſtimanda eſt, quam ficta atque adũbrata, & corpus quanto maioris, quam

ſua vmbra.

103 ¶ Virtutis vmbra gloria.
Ex Socra. Ideo cōpendioſa eſt ad gloriā per virtutē via: vt ad cōtinendā vmbrā, non conueuit eam arripere: ſed corpus.

104 ¶ Oculos in pectus.
In pectore eſt cor, ſedes cogitationum. Perinde eſt ac ſi dicas: noſce teipſum.

105 ¶ Non extorquebis amari.
Claudianus in Panegyrico Sexti cōſulatus Honorij: Cætera extorquentur vi, amori non poteſt vis inferri.

106 ¶ Tempus edax rerum.
Ouidij in Metamorph. xv. & Ariſtot. Omnia tempore contabeſcunt, & decidunt præter Deum & ſpiritus, quibus ille ſuam immortalitatem cōmunicauit.

107 ¶ Subiecta dei manu conſiſtimus.
Nec angeli, nec animæ noſtræ ſunt natura ſua imortales, ſed volūtate dei: nec res vlla vel momentū duraret, niſi eam regentis dei cura ſuſtineret: quo intolerabilior eſt in tāta infirmitate ſuperbia, aut ingratitudo, ſi non agnoſcas cuius munus ſit vita, & ea quibus intumeſcis.

108 ¶ Gloria vento diſcutitur.
Quum aliud non ſit, ꝙ flatus quidam.

109 ¶Propter inuidiam vela opulentiam.
Inuidia, inquit Saluſtius, ex opulentia orta eſt: ideo opes cælandæ ſunt, ne inuidiam nobis pariant: graue eſt enim eam ferre, quamuis innoxiam.

110 ¶Honores onera.
Multæ curæ & ſollicitudines ſuſcipiendæ ſunt, multi labores adeundi conſtitutis ĩ dignitate aut honore: maxime quũ illũ ſtudent conſeruare. Non minus erit venuſtum ſi dicatur: Faſces faſces. Erãt faſces magiſtratuũ Romano. inſignia: ſunt & faſces ſarcinæ ac onera.

111 ¶Virtutis radices altæ.
Ad ſtabilitatem virtutis pertinet, quum reliqua vix ſummo ſolo hæreant.

112 ¶Mortalibus immortalia præferenda.
Vt virtus & eius æternum prę́mium, diuitijs, aut honoribus, aut quibuſuis humanis affectibus.

113 ¶Alata ætas.
Celerrime enim auolat, & fugiunt fræno non remorãte dies: & hoc citius ſi ſit bona ætas: nam mala diutius immorantur & premunt.

114 ¶Fidens, non confidens.
Sperandum eſt bene, ſed non ſtolide, aut

impudenter, quumq̃ incerta ſint omnia futura, néc in felicitate attollendus eſt animus nec in aduerſis contrahendus: nec id tamen ſperandum aut aggrediẽdum, quod maius ſit, quam pro viibus: aut verecundiæ terminos excedat.

115 ¶Cuius pudebit, pigeat.

116 ¶Ne feceris, quod factum nolis.
Finis in re omni ſpectandus eſt, ſtultũq̃ eſt id agere, quod poſtea multo redempturus ſis, ne feceris, quũ parum proderit pœnitentia.

117 ¶Stulta de alienis ſuperbia.
Videtur enim abſonum, ſi ob eas te res extollas, quę tuæ nõ ſunt: porro quid ſit alienum, declaratur proximo ſymbolo.

118 ¶Alienum, quicquid adimitur.
Quod tolli poteſt noſtrum non eſt, vt fortuita & corporea: ſolus animus eſt noſter.

119 ¶Quod commodauit fortuna, tollet.

120 ¶Quod mutuauit natura, repetet.

121 ¶Quod parauerit virtus, retinebis.
Cõmodata videntur a fortuna, quę eadẽ reddũtur, mutuata a natura, quę ſimilia, nõ eadẽ ſed vtraq̃ nõ diutius futura ſũt apud nos, q̃ creditor aut commendator permiſe

permiſerit: at virtutis præclara facinora, quemadmodū inquit Salluſtius: Sicuti anima ipſa, immortalia ſunt.

122 ¶Princeps priuatis ſublimior ſentiendo.

Non decet principē aut opibus modo, aut potentia priuatos excellere, ſed ſenſu quodam & opinionibus ſupra popularem captum ſapientibus: vt non moueatur exiguis & vilibus reculis, ſicut plebecula, ſed ſit in eo vt dignitas, ita ſapientia quædam ſingularis: indignum enim eſt eos, quibus cæteri parent, non melius de ſingulis rerū iudicare, quam vulgus imperitorum hominum.

123 ¶Princeps multis conſulendo.

Hoc demum eſt principem agere, publicas vtilitates ſuis anteponere, exiſtimareq; neminem eſſe inter ſubditos, cuius cura peculiariter ad ſe nō pertineat. Itaque princeps officium ſuum implet, propria cōmoda & proprios affectus exuendo, induendo communes: idcirco enim electi ſunt principes, vt eſſent, qui ſuis priuatis ſoluti curis, publicis excubarēt. Licebit & ſic dicere: Officiū eſt imperare, non regnum.

124 ¶Tu tibi venerabilis.

Ne quid vel turpe agas vel cogites, reueritus teipſum.

125 ¶Malum occultum pernicioſiſſimum.
Non enim poteſt aut pœnitudine deleri, aut caſtigatione tolli, aut explicatione leuari, aut conſolatione leniri, ſiue ſit delictum, ſiue affectus aliquis.

126 ¶Non quam diu, ſed quam bene.
Ad vitam & actiones omnes pertinet: multis breue tempus ſeu vitæ contigit, ſeu quid aliud agendi, nemini adempta eſt in quantulocunq; tempore facultas recte ſe in eo gerēdi, quod inſtituit: ideo non refert, quanta ſit ei diuturnitas, ſed qualis adminiſtratio: nec vitā, vt ſit bona, longam eſſe oportet, vel in momento vno ſanctiſſime licet viuere.

127 ¶Nomen præ opibus.
Pluris enim faciendum eſt bonum nomen, quam diuitiæ multæ, iuxta ſententiam Solomonis.

128 ¶Odioſus, modo immerito.
Ne cures, quod odio habearis, modo id culpa tua nō cōtingat, quod aliquid ipſe feceris odio dignum.

129 ¶Ingratitudo multis īmerētibus noxia.
Ceſſant enim homines benefacere, ſi in ingratos

ingratos inciderint, ita gratos recuſant experiri, ab ingratis læſi: ideo lex erat in Macedonia, quæ in ingratos animad uertebat, quod id vitium videretur com munioni & ſocietati hominũ vehementer damnoſum.

130 ¶ Iniuria obliuione vlciſcenda.

Non eſt verior aduerſus iniuriam vltio, ꝙ ſi obliuiſcaris eius: ſic em̃ nec animũ vret nec magis lædet, ꝙ ſi facta nõ eſſet.

131 ¶ Præcipitis cõſilij, aſſecla pœnitentia.

Multum enim cogitandum & deliberandum eſt, antequam ſtatuas: ſententia ex Platone ſumpta.

132 ¶ Quod vni & omnibus.

Pari ſumus omnes creati lege: quicquid vni euenit, poteſt & omnibus euenire: ne quis quum aliena videt mala, ſecurus agat.

133 ¶ Ne ferrum igni.

Non eſt ira ferro armanda. Ex Pythagoræ ſymbolis.

134 ¶ Lachrymis ignis extinguendus.

Iram contra te lachrymis & pœnitẽtia, & petitione veniæ placato, non ſolum dei, ſed etiam hominum: non eſt turpe veniam precari, turpe eſt Deum aut ho-

minem habere inimicum.

135 ¶ Faſtigio caput ſummitte.
Potentiæ cede: ne cum opulentiore aut maiore aut meliore contendito, vbi res virtutis non agatur.

136 ¶ Falſo nomine non gaudendum.
Fluxum eſt enim & momẽtaneum, nec iuuat cum reclamet conſcientia.

137 ¶ Amicus, vt non alius.

138 ¶ Inimicus, vt non idem.
Amicus ſic amandus eſt, ſic colẽdus, ſic cum eo verſandũ, vt non putes poſſe inimicum fieri: inimicum vero ſic oderis, tanquam aliquando amicus ſit futurus: in quo damnatur a Cicerone ſententia Biantis Priennæi, quam ſequutus eſt in mimis Publius.

139 ¶ Quod videri vis, eſto.
Nulla via facilior: non idem valent fucata & ſimulata, quod vera & ſolida: magna iſtis ineſt vis: infirma ſunt illa.

140 ¶ Oculum in metam.
Spectãdus eſt in rebus omnibus finis & exitus, ne præſentibus periculoſe decipiamur: maximus in omni vita error ꝙ non prouidetur rerum euentus.

141 ¶ Nocens metuit pœnam.

Innocens

142 ¶Innocens nec caſum.
Nocens ſtimulante conſcientia metuit paratam legibus pœnam: innocens fiducia conſcientiæ nec humanos caſus pertimeſcit: quum ſua omnia in ſe vno, hoc eſt in animo, & virtute poſita eſſe ducat: tum & illum ſequitur, illi fidit, in cuius manu ſunt caſus omnes.

143 ¶Excuſanda ſeruitus ſub neceſſitate.
Non dico honeſta, vt Publius, ſed excuſanda; cauſſam enim probabilem poteſt afferre, cur ſeruiat, qui a neceſſitate impellitur: ſed multum intereſt, quã quiſq; fingat ſibi neceſſitatem.

144 ¶Ne a pudendo vincaris hoſte.
Vt voluptatibus, libidinibus, cupiditatibus, ira, & cæteris vitijs.

145 ¶Turpibus ne ſeruito.
Vt vitijs, & malis hominibus, quorum conſuetudine fis peior, & eorum ſceleribus videris eſſe adminiſter.

146 ¶Amicum inimicum fugito.
Hoc eſt aſſentatorem, fucatum amicum & eum qui ſub amicitiæ nomine odit, aut contemnit. Tum illos potiſſimum fugito, qui amorem ſimulant, quũ inſidiãtur probitati & virtuti, aut qui famiiaritate

liaritate oſtenſa, labem & ignominiam afferũt, quiq; ad flagitia & facinora vel exhortanť, vel incitamento ſunt exemplo ſui.

147 ¶ Ne lingua mente celerior.

Cogitandum prius, quid loquaris, velociſſimus datus eſt animus, ne quid poſſit eũ præuertere, ſi velit; debet hic eſſe linguæ clauus.

148 ¶ Bellum cum vitijs.

Nõ cum hominibus debet geri bellum nec vires, ac robur in eos oſtentandæ, ſed in vitia, qui ſunt veri hoſtes nobis exitiabiles.

149 ¶ Diuitiæ iniuriæ pignora.

Ex Eucherio Lugdunen̄. multis fit iniuria, tantum vt tollãtur opes; expilantur a furibus, ſpoliantur a latronibus, & cæduntur; in nos calumniatores inuadunt, in hos iudices acriter cognoſcunt, & animaduertunt; præſertim in ijs criminibus, ob quæ fortunæ adimuntur, in quibus nulli tutiores ſunt, quã qui quod perdant, non habent; nulli periculo propiores diuitibus.

150 ¶ Bona ad benefaciendum.

Non conuenit bona vel animi, vel corporis,

poris, vel externa data eſſe homini ad nocendum, aut malefaciendum: tributa ſunt quod nomen ipſum indicat, vt & poſſidenti proſint, & alijs.

151 ¶Maxime opes prodeſſe.
Nihil iucundius ipſi, qui id facit, nihil eidem tutius, nam qui profuit multis, hunc tuentur multi.

152 ¶Theſaurus gratia boni.
Magnus eſt theſaurus, gratia, quam vir bonus debet pro accepto beneficio. Theſaurus hic neq; expilari poteſt, nec adimi, nec caſu vllo corrumpi: viuenti certus ac paratus etiam mortuũ proſequit̃.

153 ¶Quod vides, non diu.
Quæcunq; in vita cernis, nõ diu cernes: aut enim illa interitus auferet, aut te.

154 ¶Vt verax, ne ſuſpicax.
Ex Eucherio: Qui enim ſuſpicax eſt, facile quæ comperta nõ habet affirmabit: ita mentietur affectus impulſu.

155 ¶Non diues, ni contemnas.
Ex Seneca: Nemo enim ſuis diuitijs vt oportet, vtitur, nec fructum ex eis vllũ capit, qui noctes & dies pro illis eſt ſolli citus: qui vero poſſidet tanquam alienas, hic demum tanquam ſuis fruitur: nullum

nullum bonum iuuat animum, niſi ad cuius amiſſionem ipſe præparatus eſt: hinc illud Mimi: Deſpicere oportet, qd' poſſis deperdere.

156 ¶ Expende.

Singulorum pondus & preciũ æſtimãdũ tũ quæ dicturus, quæq; acturus, exordia, progreſſus, exitus rerum.

157 ¶ Sine querela.

Viuendum ita, vt non ſit cur vel de te quiſquam conqueratur, vel ipſe de quoquam, aut de fortuna: nec ipſe cuiquam facias iniuriam, nec factam tibi credas. Seneca de trãquillitate vitæ: Aſſueſcendum itaq; conditioni ſuæ, & quã minimũ de illa querendum, & quicquid habet circa ſe commodi apprehẽdendum. Nihil tam acerbũ eſt, in quo non æquus animus ſolatium inueniat. Hoc eſt ſymbolum noſtrum.

158 ¶ Frænum in lingua.

Ne ſoluta dicat, quod noceat: vnde infrænes nominantur.

159 ¶ Ne bos in lingua.

Allusio ad vetus prouerbium: bos moneta erat numi Attici, & hinc ipſe numus ſic appellabatur: qui tacebant precio con

cio conducti, dicebantur loqui nõ poſſe quod bouem haberent in lingua: ſimile eſt illud, quod in demoſthenem mercede tacentem, quum anginã cauſaretur, quidam iecit, non anginam patitur, ſed argentanginam.

160 ¶Accurate cogita immutabilia.
Multum deliberandum eſt antequã facias, quod factum mutari non poterit & vnde integrum non eſt reuerti, vt ducere vxorem, ſacris initiari, ad temp. accedere, bellum ſuſcipere, prelium committere: poteſt etiam alio referri, vt multum de æternis illis poſt vitam cogitemus, quo ſanctius hic viuamus.

161 ¶Longius modo tutius.
Ad vitam ſpectat, ad tempus etiam, ne ſectemur diſpendioſa compendia vel in eruditione, vel in parandis opibus, aut eiuſmodi. Auguſtus ſolitus erat dicere, ſat cito, ſi ſat bene.

162 ¶Populo cede, ne pare.
Non eſt cum multitudine pugnandum belua multicipiti, ſed nec eius opinionibus aſſentiendum.

163 ¶Et pilo ſua vmbra.
Nullus eſt tam contemptibilis, qui non

& prodeſſe in loco, & quod facilius eſt nocere poſſit: ideo nemo contẽnendus.

164 ¶Hoſpes ne curioſus.
In aliena domo, in aliena ciuitate decet vnumquemq; modeſte ſe gerere, nec curioſe ſe interponere in adminiſtrationẽ: multo magis conuenit nos in hoc mũdo minime ſollicite aut curioſe agere, ĩ quo plane hoſpites ſumus, ſeu exules verius.

165 ¶Cede, & doce.
Ex amore ſciẽdi dictum a Diogene antiſtheni, cũ is ſuſtuliſſet baculum, vt diſcipulũ feriret moleſtum ſciſcitatorẽ.

166 ¶Magnum hoſpitium magni hoſpitis.
Nõ poteſt eſſe exiguum hoſpitiũ, quod implet magnus hoſpes, nec cõtẽnẽdũ id corpus, quod inhabitat excellẽs animus.

167 ¶Tota vita dies vnus.
Ex Quintiliano in Mathematico: Si oĩa vitæ huius diligenter excutiantur, quid aliud eſt vita tota ꝙ dies vnus? aut quid eſt in vniuerſa vita, quod non ſit in quouis die: vt mirandum ſit non exatiari homines eiſdem toties redeuntibus.

168 ¶Diarij omnes.
Ex ſuperiore pendet: & ad breuitatem ætatis refertur.

Ex vſu,

169 ¶Ex vſu, non collatione fortuna.
Vt ſis diues, non ſpectandū eſt tibi, quantum alij poſſideant, ſed quāto tu egeas.

170 ¶Maiores ſuperbus, minores mœſtus.
Ad minuēdam ſuperbiam ſpectet quiſque præſtantiores ſe in eo, de quo intumeſcit: ad leniēdum mœrorem, infeliciores in eo de quo triſtatur.

171 ¶Foris Argus, domi talpa.
In eos qui in aliena mire oculati ſunt, ad ſua cæci. Argus cētoculus fuit, talpa eſt cæca: fabella eſt de manticis apud Aeſopum & Perſium, quarum altera dependet ad pectus, in qua ſunt aliena vitia: altera ad tergū, in qua noſtra. Poteſt etiā dici domi Tireſias, foris lynx.

172 ¶Ne nimium ſcrutare.
In eandem ſententiam: & ſic: Abi moleſtus percontator.

173 ¶Certum in incerto.
Nihil eſt vita incertius: in hac paranda eſt virtus certiſſima poſſeſſio: intuenda altera illa immortalis, cogitanda mors qua nihil eſt certius, vanæ & incertæ ſpes & ſollicitudines dimittendæ, quibus vt quemadmodum Mālius inquit, dum quærimus æuum, perdimus.

174 ¶Voluptatis occipitium non frons.
Voluptates quum adueniunt, delectant, ideo pulchræ iucundæq́ʒ exiſtimantur: recedentes vero turpitudinem ſuam ac deformitatem produnt: ac pœnitentiam relinquunt: idcirco vt eas auerſemur abſcedentes ſpectandæ ſunt, nõ accedẽtes.

175 ¶Voluptas malorum eſca.
Platonis ſententia: Malus capitur voluptate, bonus conſilio.

176 ¶Falle viuens, ſed non te.
Vetus erat lathe bioſas. Putant fuiſſe dictũ Epicuri: de quo Plutarchus: & Horatius: Nec vixit male, qui natus morienſque fefellit: addendũ tamen ne quis ſeipſũ in vita ignoret, & ſi ab alijs ignoretur.

177 ¶Non refert, qua, ſed quo.
Nihil refert qua tranſeas in hac peregrinatione vitæ, ſed quo peruenias: in omni loco, in omni fortuna licet recte agere, & illo peruenire, quo intendimus.

178 ¶Scopulus in vndis.
Vt ſit in animo tãta firmitas, quam vndæ omnes & fluctus humanorum caſuũ concutere non valeant; ſemper immobilis, & altior fortuna.

Miſerri

179 ¶ Miſerrimum pendere.
Inter ſpem & metum ſuſpenſum eſſe miſerrimum.

180 ¶ Ne bis puer.
Antiquum prouerbium bis pueri ſenes: de ſenibus deliris & dementibus: admonet ne in grandiore ætate viuamus, aut ſapiamus pueriliter.

181 ¶ Ne laborem citra præmium: &
182 ¶ Ne laborem laboris præmium.
Laboris in res mundanas vel præmium eſt nullum, aut certe vanitas, vel alter labor ſpecioſior quidem, ſed moleſtior, vt qui dignitates dignitatibus mutant: ſic clamat Hercules ille in Tragœdia: Finis vnius mali, gradus eſt ſequẽtis. Interim præmium horum laborum eſt ſempiternus cruciatus, ſicut Paulus inquit, Stipendia peccati mors.

183 ¶ Pertuſo dolio nihil infunde.
Alluſio ad dolium Danaidum apud inferos, vt habent fabulæ: ad multa tendit ne quid des prodigo & profuſo, ne rimoſæ auri, & loquaci arcanum credas, ne cupiditatibus inſeruias, ne voluptatibus obſequaris, ne inſatiabilibus largiri aſſueſcas.

184 ¶Deforme gigantem in nano.
In tam puſillo corpore, quantum natura dedit hominibus tam fragili & infirmo, turpiſſimum eſt eſſe tã ferum & ſuperbum animum, qui ſtultitia & ſuperbia cœlos etiam cõtingat, & tranſcẽdat.

185 ¶Difficilis gloriæ cuſtodia.
Quam multa præferenda ſunt ſtudioſo gloriæ, vt paretur, vt parta conſeruetur: maior perpetienda eſt ſeruitus, quã emptis de lapide: quum gloria niſi fundamẽtis virtutis innitatur, fugaciſſima ſit.

186 ¶Malus potentiæ cuſtos metus.
Fragiles opes, quas multi metuunt, ac proinde oderunt. Sententia eſt omnium fere ſapientum, quam tractat in officijs Cicero.

187 ¶Neſcis quid veſper ſerus vehat.
Futura incertiſſima, ne quis nimiũ vel confidat, vel deſperet: dictum eſt Varronis, qui ſic Satyras aliquot ſuas inſcripſit: eodem refertur inter os & offam.

188 ¶Faciem ne aperias.
Tecta eſt facies humana verecundia, qđ ſolum velamentum reliquit ei natura: non eſt exuenda tam honeſto tegumento, nihil enim inuerecundia deteſtabilius.

ſtabilius.

189 ¶Manum per frontem ne ducito. Alluſio ad illud, perfricare frontem, ſiue faciem, ſiue os: de ijs dictum, qui pudorē excutiunt.

190 ¶Splendor ſummus non intuendus. Solem ſi ſereno cœlo intuearis, nocet oculis, interdum excæcat: ſic ſi diuinitatis fulgorem tentes contemplari, oculos mentis amittes. qui ſcrutatur maieſtatem, inquit ſapiens, opprimetur a gloria: non capiunt anguſtiæ mentis humanæ rem tam ſublimem atque amplā: nō videbit me homo & viuet, ait Deus, adoranda ſunt hæc non ſcrutanda. Accōmodari licet ad principum arcana, quæ ſæpenumero periculoſum eſt cognoſcere, præſertim ſi quid inſit vitij.

191 ¶Linguas ne præſcinde, ſed caue. Non eſt libertas hominibus tollenda. Nam ſicut Auguſtus dixit: decet in liberis ciuitatibus liberas eſſe linguas: ſed ſic viuendum, ne ſit cur homines ſuam in te libertatem velint exercere.

192 ¶Ora virtute obtura, non metu. Eodem ſpectat, non claudenda ſunt ora metu operculo fragili & inualido: bene

agendo efficies,ne quis mala de te ſenti=
at,ac proinde nec loquatur.

193 ¶Cogitatus liber.
Nemo prohibere poteſt quenquam co=
gitare.

194 ¶Cogitatus quis coget?vis veritatis.
Hæc enim ſuſpitiones omnes tollit: &
tanta eſt, vt vltro in mentes hominum
ſe inſinuet, efficiatque, vt nemini aliter
libeat cogitare, ſæpe nec liceat: ideo re=
cte agendum eſt, non aliter aſſequemur,
vt omnes recte de nobis ſentiant.

195 ¶Homo homini par.
Ne quis ſupra hominem ſe efferat, ne
contemnat, ne deſpiat, ne ſe præferat
alteri, quum ſimus omnes a Deo paren=
te omnium æquo iure conditi, & in
hanc vitam miſſi. Poteſt etiam ex Se=
neca ſic dici: Deo imperium, homini
conſortium.

196 ¶Suauiſſimus poſt laborem finis.
Sic demum frui iuuat, quum res labore
quęſita eſt,vt moleſtia pręterita vſu pręs
ſenti leuetur:vulgare eſt:Parta labore iu
uant.

197 ¶Animo corpus fulciendum.
Non ſuccumbendum operibus hone=
ſtis,&

ſtis, & deficientibus corporis viribus, animi conatus tantus ſit, vt labẽs ac decidens corpus ſuſtentet: ex Seneca lib. De vita beata.

198 ¶ Nocens ſe iudice nunquam abſoluit. Semper enim accuſatur & condemnatur a conſcientia mentis ſuæ. Iuuenalis: Exemplo quodcunq; malo cõmittitur, ipſi Diſplicet authori: Prima hæc eſt vltio, quod ſe Iudice nemo nocens abſoluitur. De hac re Cicero in Piſonem, & pro Roſcio Amerino, & Seneca multis in locis. Apud Quintilianum eſt illud prouerbij loco: Conſcientia mille teſtes.

199 ¶ Ebrietas nec madida, non ſicca. Ebrietas madida eſt, quæ fit ex vino aut ceruiſia: ſicca vero quæ affectu aliquo immodico, cum is vim omnem mẽtis & iudicij conſopiuit, vt ira, lætitia, metus, inſolentia ex immodicis fortunæ ſucceſſibus, arrogantia, voluptates, & omne delectamentorum genus, quam ebrietatem Græci vocant aœnon quaſi inuinam: vtraq; cauenda: vtraque hominẽ extra ſe pellit, & impotem ſui reddit.

200 ¶Potentiorem in te ne admittito.
Conſuetudo vitiorum, & qui a philoſophis habitus dicit̃,a Græcis hexis, violentiſſimus eſt tyrãnus, quum animum occupauit: id eo magnopere laborãdum eſt,ne quis talis in nobis inualeſcat: non erimus noſtri iuris illo admiſſo, idem dicendum de multis perturbationibus vt ira, vt auaricia, ſed potiſſimum ludi cupiditate,amore,& voluptate.

201 ¶Precibus emptus carum.
Vulgare dictum: Cicero: Emere malo, quam rogare. idem Apuleius in florid. Magnum precium ſunt preces, quippe illis additur verecũdia:ſic igitur te compara,vt paucis egeas, quo pauca roges, & rogatus magnum te credito accepiſſe precium eius, quod rogaris,ne ſis exoratu difficilis.

202 ¶Quieſce,nihil acturus.
Dictum Attilij,quod citat Plinius Nouocomenſis: Satius eſt ocioſum eſſe,quã nihil agere. Nihil agere eſt rẽ inutilem aut non ſucceſſuram tractare:conſultius eſt quieſcere,quam id agere.

203 ¶Ingenium inercitatum torpidum.
Cato ingenium hominis dicebat ferro

eſſe ſimile, quod vſu ſplendeſcit, at in ocio rubigine obducitur, & exeditur: exercendum ſemper ingeniũ: ocia enim feraciſſimum vitiorum ſeminarium, ſed honeſto aliquo & pulchro opere, velut eruditione, & virtute: nam rebus flagitioſis aut turpibus exercere, hoc vero non exercere eſt, ſed corrumpere, de quo eſt ſequens ſymbolum.

204 ¶ Ingenium ſitu pereat, non ſentibus.
Præſtat ocioſum degere, ꝗ malis exercita mentis occupari.

205 ¶ Nullus ſine linea dies.
Ex vetere dicto & more Apellis Coi pictoris, qui tanta fuit in arte ſua diligentia, vt nullus præteriret dies tam alijs rebus occupatus, in quo non ipſe ſaltem lineam aliquã penicillo duxiſſet: & erat olim maxima pars artis in lineis tenuiſſime ducendis ſita: admonet non debere diem vllum abire, in quo non aliquid dignum homine egerimus, opus videlicet ingenij, vel ad eruditionem, vel ad prudentiam, vel ad probitatem & pietatem ſpectans: quem dicunt fuiſſe Cenſorij Catonis morem: ijs vero qui alijs artibus vitam quærunt, aliquid eſſe in

ſua cuiq; arte quotidie exercendum.
206 ¶Calumniæ morſui remedium nullum.
Nullum eſt tantum malum, cui non fe=re remedium ſit aliquod paratum a na=tura: & ſi non re alia, ſaltem fuga: atqui calumnia & clam mordet, & ante occi=dit, quam ſentiatur.
207 ¶Beneuoli multi, conſiliarij multi.
Ex Solomone: Multis bene quidem & velis & facias: arcana vero tua ne cuiuis committas, nec quemlibet conſule: de=lige, quo in hanc rem poſſes vti tuto & cum fructu.
208 ¶Iuſtitia gratuita.
Ex Cicer. 1. de leg. Nihil eſt iniuſtius, quàm iuſtitiæ præmium quærere: & qui mer=cede eſt vir bonus, mercede quoque erit malus.
209 ¶Miſericordia vænalis crudelis.
Crudele eſt eũ, qui ſic affectus eſt, vt mi=ſericordia indigeat, cogere aliquid pen=dere, quo ſubleuetur: eſt enim acerbus ac immitis animus, quem non hominis flectit calamitas, ſed ſuum commodum.
210 ¶Bonorum rector, malorum victor.
Ex Seneca in epiſtolis: In ſecundis re=bus opus eſt rectore, in aduerſis pugna=tore:

tore:fortuna proſpera gubernanda arte, conſilio,prudentia,ingenio:irata retundenda magno robore, & inuicto animo ſuperanda & calcanda.

211 ¶Tantum ſcis,quantum operaris.
Ferunt verbum hoc fuiſſe diuo Franciſco in ore frequens,is demũ vere ac germane philoſophabatur: In omni peccato eſt cæcitas: & qui virtutẽ exercet,hic eam nouit:vt potior pictor eſt, qui impe rite de pictura diſſerens perite pingit, ꝗ̄ qui contra.

212 ¶Paruo fames cõſtat,magno faſtidium.
Naturæ paucis rebus ſatiſſit,fames exiguo cibo placatur & tollitur: ingentes & variæ menſæ faſtidium adferunt, ac morbos.

213 ¶Quod inueniſſe pigeat,ne quæras.
Satius eſt enim id ignorari:vt probrum domeſticum,triſtem ſortem a diuinaculo: quæ ſi prædicatur, nihil aliud quam angit aſſiduo cor.

214 ¶Perſona publica,priuatam depone.
Cui Magiſtratus, aut Principatus, aut imperium mandatur, is ſciat iam non ſibi vtilitates ſuas quærendas, ſed populi, cui præeſt: ſic optime publicum

officium adminiſtrabit, alioqui fiet tyrãnus. Deberet pro curiarum foribus dictum aliquod in hanc ſentẽtiam inſcribi, quo officij ſui admonerentur magiſtratus, ac eorum conſultores: Huc ingrediens perſonam priuatam relinque in limine, publicam ſume.

215 ¶Theatrum virtutis conſcientia.

Ex Cicerone.ij. Tuſcu. Nõ oportet aliquid virtutẽ agere vt videatur: ergo nec alios debet ſpectatores requirere, quã cõſcientiã mentis ſuæ: a qua ſi ipſi applaudatur, recte eſt ei, & cum decore peracta fabula: non ſecus ac ſi hiſtrioni vniuerſum theatrum applaudat.

216 ¶Quorſum hæc alio properantibus?

Qui properãt, tantũ ijs egent, ac proinde ea curãt, quæ ad eũ locũ pertinẽt, quo intendũt: ſic nobis ad alterã vitam curſim properãtibus, que ad illam faciunt, debent curæ eſſe, non quæ ad hanc.

217 ¶Quo multa breui non vſuris?

Res omnes niſi vtare, inutiles ſunt, onera magis, quã poſſeſſio: quum ergo breue ſit vtendi tempus, quorſum pertinet velut immortales hic futuros, tãta cum ſollicitudine opes aggregare? Poteſt &

ad hunc

ad hunc modum dici, ſuperfluum, quo nõ vtare: & per metaphoram: Quid par uo pedi magni calcei?

218 ¶ Amicus inuidus, inimicus felicis.
Sunt homines nõ pauci, qui amicis affli ctis atq; infortunatis opem ferũt, & eos miſerantur. Sin ijſdem illis vertatur for= tuna, nõ aggaudent, ſed inuident. Xeno phon in commentarijs.

219 ¶ Sponde, & depende.
Sumptum ex veteri ſententia: ſponde, iactura præſto eſt, cuius meminit Solo= mon Prouerbiorum. 6.

220 ¶ Specta, & habes quantum ego.
Hic eſt fructus auri, argẽti, gemmarum, aulæorũ periſtromatũ, veſtimentorum, ſignorum, tabularum: non minus habet ex ijs, qui ſpectat, quam qui poſſidet.

221 ¶ Tu mihi inuides, ego tibi.
Inuidet plebeius patritio genus, pauper diuiti opes: contra patritius & diues ple beijs vel pauperi ingeniũ, literas, formã, vires, valetudinem, ſobolem, & alia cõ= moda innumera: quorum minimum plu ris eſt, quam vniuerſæ diuitiæ ac nobi= litas. Poteſt ſic dici: Ego beatus tibi, tu mihi.

Iucundum

222 ¶ Iucundum laboris tergum.
Euripides : Suauis eſt præteritorum la-
borum memoria. Et Cicero ait vulgare
eſſe, iucundi anteacti labores : admonet
etiam de ſolatio aduenientis laboris, vt
exitum in eo conſyderemus, quo minus
fiat moleſtius : quemadmodum ad mi-
nuendam gratiam voluptatis, ſpectari
eam iuſſimus a tergo.

223 ¶ Maxima paulatim ex minimis.

224 ¶ Minima ſubito ex maximis.
Hæc eſt creſcēdi lex, vt cumulus fiat ſen
ſim addendo exigua: ſic homo, ſic erudi-
tio, ædificium, ciuitas, deniq; humana &
mortalia oīa ita adoleſcunt, momēto in-
tereūt: ad augmentū ardua eſt via & ac-
cliuis, præceps ad caſum atq; interitum.

225 ¶ Tempeſtiua iucunda.
Nihil fere eſt tam horridum aut aſpe-
rum, aut inamœnū atq; inſuaue, cui na-
tura opportunitatem aliquam nō crea-
rit, in qua fiat leue, ſuaue, expetendum:
nihil tam ex ſe iucundum atq; amabile,
cui non aliqua contingant tempora, in
quibus amittit gratiam.

226 ¶ Bono deus lex, malo cupiditas.
Platonis ſententia : bono viro ratio eſt
lex,

lex,quæ deum ſequitur: malo viro cupi-
ditas,in regno animi per vitiorũ conſue
tudinem confirmata.

227 ¶Age, quod agis.
Animus ſit ſemper intentus in eam rẽ,
quam agit,ne ad alias peregrinetur. Nã
hinc fit,vt nihil recte agat: nec abs re di
citur,magnam vitæ partem perire aliud
agentibus.

228 ¶Eſto,quod audis.
Ex Horatio:Det quiſq; operã, vt id no-
men quo honoris vel officij gratia appel
latur, re ipſa præſtet:rex probe admini-
ſtrãdo regnum,epiſcopus diœceſim: qui
vocatur Chriſtianiſſimus, ea agat, quæ
ſunt Chriſtianiſſimo viro digna:qui Ca
tholicus Catholico:qui ſereniſſimus, ne
affectuum nubilis turbetur:ſcholaſticus
curet rem ſcholaſticam, faber fabrilem,
magiſtratus rem publicam.

229 ¶Pulchræ domus pulcher hoſpes.
Turpe eſt domum parare ſpecioſam ac
viſendam, ſeipſum deformẽ ac abomi-
nandũ relinquere: hoc multis contingit
qui nihil poſſidẽt magis deforme ac fœ-
dũ,quã ſeipſos. Poteſt etiã ad corpus ac-
cõmodari,cuius animus eſt hoſpes.

Quid

230 ¶Quid iuuat noſci, non noſſe?
Multi ab alijs noſcuntur, ipſi ſibi ignoti: quæ eſt alia conditio ſtatuarum aut tabularum nobilium ac famoſarum.

131 ¶Quo fortunam, ſi non vteris?
Ex Horatio: Quid magis proſunt numi in arca clauſi, quàm in imo mari demerſi? aut quid plus poſſidēti, quam cuiuis alteri? inſignes ædes ſi non habites, magis aranearum aut murium ſunt, quam tuę.

232 ¶Onuſto cur inuides?
Nemo inuideat vel diuiti diuitias, vel regi potentiam, vel locupleti agros & villas, vel bonorato honorem: hec enim omnia, ſi quis ſapienter excutiat, onera ſunt, quæ premunt, non leuant.

233 ¶Ex granis aceruus.
Ex paruis rebus fit maxima: ſic ex nummulis opes ampliſſime: & ex aſſiduitate ſtudij ingēs peritia. Magnum eſt iuxta Heſiodi ſententiam, paruis parua ſæpe ac ſedulo adiungere.

234 ¶Eidem qui dat, omnia dat.
Nempe ſacrariū ſui pectoris apud aliū deponit, ac proinde ſeipſum dat. Attilius Regulus maius pignus arbitratus eſt reliquiſſe ſe Carthagini, quàm ſi millies

ſeſtertium

ſeſtertiũ reliquiſſet, quæ ingens eſt ſumma. Hinc naſcitur hoc:

235 ¶ Fidem qui perdidit, quid reſtat?
Quandoquidem nihil habet quiſq; maius, aut pręſtabilius, ac prope nihil habet aliud. Fide enim omnia cõtinentur, quæ ſi cõtemnatur, quid reliqui ſit ad tutam inter homines communionem ac ſocietatẽ? porro ſocietate ſublata, iam homo beſtia eſt, non homo.

236 ¶ Procul multum, prope nihil.
Humana fere omnia eius ſunt ingenij, vt ꝓcul ſpectantibus magna videantur, pulchra, expetẽda: ſi admoueas propius, deſpicias. Huius ingenij ſunt diuitię, poſſeſſiones, potentia, nobilitas, forma, honor, gloria: quum contra diuina hoc magis in admirationem ſui rapiãt, quo propius & exactius cognoſcuntur.

237 ¶ Procul nubes, prope nebula.
Simile eſt priori. Nebula ſi procul cernatur, denſiſſ. videtur nubes. Si eã ingrediare, rariſſimam rem deprehendes, & aeri non abſimilẽ: eiuſmodi ſunt, quũ pleręq; res hominum, tum maxime aulæ principum.

238 ¶ Vnum eſt neceſſarium.

Verbum Domini & Seruatoris noſtri Chriſti Ieſu ad augendam curam pietatis, & minuendam ſollicitudinem rerum periturarum: procuratio & cibi & potus & rei familiaris, in qua Martha verſabatur, vtilis quidē homini, ſed ad tēpus: at ſedere ad pedes domini, & verbū illius puro animo haurire, quod erat Magdalenæ opus, id demum neceſſariū, & quod nunquam aufertur. Poſtquam omnia ſiue ingenij decora atque ornamenta, ſiue corporis aut externas commoditates expenderis ac excuſſeris, intelliges vnum eſſe homini neceſſarium.

239 ¶Mente Deo defixus.

Hoc ſymbolum tam fauſto omine ponetur vltimum, quam illud primum, Scopus vitæ Chriſtus. Ipſe eſt initium, ipſe finis, ab ipſo proficiſcuntur omnia, in ipſum tendunt: huic oportet nos affigamus, ſi volumus beati eſſe, non alio clauo quam mente ipſa.

Poſſunt

POſſunt alia permulta Symbola de=duci ex Platone, Cicerone, Seneca, Plutarcho, Horatio, ſed præcipue ſacris literis, fonte vt copioſiſſimo, ita liq=diſſimo ac puriſſimo, & ſcriptoribus no=ſtræ religionis. Adſunt prouerbia tot, & metaphoræ, & allegoriæ, fabulæ quo=que, & hiſtoriæ, & cognitio naturæ re=rum, quæ ſuppeditare magnum nume=rum poſſunt: & noſtra hæc mutuari atq; in alias verti formas licebit: & ex ſcho=liolis alia deſumi: quocirca nec illa atti=gi, quæ ſunt omnibus in ore: noſce tei=pſum: ne quid nimis: ſpōde, iactura præ=ſto eſt, quæ dicuntur tria Apollinis ora=cula: & dimidium plus toto, quod Heſio di: tum ſuſtine & abſtine, quod Epi cteti. Hæc, quæ poſui, ſufficient ſiue ad ſententiarum copiam, quæ oēs pene his ſunt cō=cluſæ, ſiue ad rationē oſtendendā, quē=admodū alia poſſint innumera excogitari.

Satellitij ſiue Symbolorum Finis.

IOANNES LODOVICVS VIVES DOMInæ Catharinæ Reginæ Angliæ patronæ vnicæ S.

IVſſiſti, vt breuem aliquam rationem conſcriberem, qua in Maria filia tua inſtituenda præceptor eius vti poſſet: parui libens tibi, cui in rebus multo maioribus obſequi vellẽ, ſi poſſem. Et quoniam inſtitutorem illi doctum imprimis hominem ac probũ, vt par erat, delegiſti, res velut digito indicaſſe fui contentus: ille reliqua explicabit, quę tamẽ aut obſcure tradita, aut prætermiſſa ab ſcriptoribus artis Grammaticæ putaui, ea paulo pluribus conſignaui verbis. Chriſtũ precor, vt hæc docendi ratio & ad eruditionem, & ad virtutem filiã tuam impenſe iuuet. Vale, & hunc meum animum addictiſſimum maieſtati tuæ ſcito.

Oxoniæ Non. Octob. M. D. XXIII.

LECTIO.

Literarum ſonos doceatur plane,& diſerte proferre:neq; enim parui ad inſequentem inſtitutionem intereſt, quomodo didicerit elementa & ſyllabas pronunciare. Sciat ex literis eſſe alias vocales,alias conſonantes,quot ſint illæ, quot iſtæ, & cur ſic dictæ. Eſſe ex conſonantibus alias mutas, quæ a ſe incipiunt, & finiunt in vocali,vt b.c.d. ſic vocantur, ꝙ quum fari incipiant,niſi ſuccurrat vocalis, obmuteſcũt. Alias ſemiuocales dici,ex ijs quaſdã liquidas, vt l.m.n.r. Tũ duas ex vocalibus i & u tranſire in conſonãtes, quum poſt eas ſequitur vocalis, cui in ſono iunguntur,vt viuo,iuuo,conijcio,vinum, vulpes. In Græcis dictionibus nũquam iota fit conſonans: ideo nec Iacobus nec Ioannes conſonantem i habent: u conſonãs apud eos eſt beta:vocalis v eſt oy dipthongus: quocirca aſſueſcat ſcribere v vocalem hac forma propter græcum y,quod ſæpenumero ad latinos in u tranſit, vt Sylla Sulla, Tybur Tubur:& conſonantem hac u propter beta Gręcum. Sylla dicitur quaſi comprehenſio literarum, ſed ex ſola vocali poteſt fieri ſyllaba, vt Maria,Ieſus. Tum diſcat ſyllabam conſtare,aut ex vocali ſola, aut ex vocali & conſo-

nante, aut ex vocali & conſonantibus: ſine vocali nunquam fit ſyllaba, & quot ſunt vocales, totidem ſyllabæ. Ex vocalibus fieri diphthongos. 4. duas ſcribi & proferri: duas ſcribi, & non proferri, niſi quod paulo craſſior eſt ſonus, quam ſi eſſet vocalis ſimplex. Eadem in literis Græcis oſtendēda, vt emendate ſciat in vtraque lingua legere. Inſigenda hæc ſunt & inculcanda, vt recte literas & ſyllabas ſonet, nec vllum inſit in ore vitium.

PARTES ORATIONIS.

¶ Deinde ſciet eſſe apud Latinos octo partes orationis: quatuor variabiles, & quatuor inuariabiles. Ex variabilibus, quæ ſignificāt fieri aliquid, & inflectuntur per modos & tēpora, hæc dicuntur verba: quæ declinantur per caſus, & ſignificant aliqd fieri in tēpore, dicunt̃ participia: certa. 15. ſunt ꝓnoīa, reliqua nomina. Ex inuariabilibus certas qnquaginta eſſe præpoſitiones: eas vero quæ coniungunt ac velut conuinciunt orationis partes, vocari coniunctiones, conuinctiones olim: eſſe nonnullas ſubitum mentis affectum exprimentes, quæ vocantur interiectiones: reliquas aduerbia nominari. Hæc ſint a nobis craſſe ac ruditer vtcunque oſtenſa, ſicut &

alia in

alia in hoc libello omnia,magis vt indicent, quam vt exacte a nobis expromantur.

SCRIPTIO.

¶ Inter hæc omnia det aliquid temporis formandis literis, nõ tam eleganter, quam velociter,vt ſi quid pręceptor dictet,ipſa ſuis ſcribat digitis. Si quem authorem legat, & vel verbum vel ſententia placeat. excerpat:magis hærent memoriæ,quæ nóſipſi manu noſtra ſcripſimus, quam quæ alij. Interim etiã dum ſcribimus, animus a cogitatione rerum ſiue leuium ſiue turpiũ auocatur. Verſus qui ad imitationẽ proponuntur,contineant grauem aliquam ſententiolam,quam iuuet ediſcidiſſe:nam toties reſcribendo,neceſſe eſt infigatur animo: dabitur opera, vt initio ſaltẽ imitando caſtigate ſcribat.

MEMORIA.

¶ Memoriã quotidie exerceat, vt nullus ſit dies, in quo ipſa aliqd nõ ediſcat:ſic & acuetur ingenium, & facillimã ſibi ac promptiſſimã parabit memoriã, vt poſtea quæcunq; libuerit,nullo retineat negotio, & firmiſſime: durãtq; in reliquã vitam,quę iſta ætate percipiuntur. Initio de nocte cubitũ itura, attẽtẽ

 bis aũt

bis aut ter releget, quæ memoriæ mādari vo-let, & poſtridie mane a ſe repoſcet.

INFLEXIO NOMINVM.

¶ Incipiet nomina inflectere, & diſcet eſſe ſex nominum genera. Maſculinum, quod ſi-gnatur hac voce hic. Fœmininum, quod iſta hæc. Neutrū, quod hoc. Commune, quod hic & hæc. Oēe, quod hic, hæc, hoc: aut per tres voces. Dubiū, quod ſignatur per iſta duo hic vel hæc. i. quod ſi volumus poteſt eſſe maſcu linū, & ſi volumus fœmininū: vt margo, cor-tex: dicimus enim amarus cortex, & amara cortex. Et inter cōmune & dubiū hæc eſt dif ferentia: ꝙ quū omne genus pertineat ad ad-iectiua, cōmuni cū addit adiectiuū, reſpicien-dum eſt de quo ſexu loqueris: & ſic adde ge-nus adiectiui, quod poſtꝙ addidiſti, nō potes mutare de eodē loquens: in ambiguo vero li-berum eſt vtrūcunq; genus adiectiui libuerit addere, & poſtꝙ addideris de eodem loquēs mutare: vt ſi dicas albus canis, de mare bene dicis, de fœmina nō bene: & poſtꝙ dixiſti de mare albus canis, de eodē non licebit dicere alba canis: at de quacūq; cortice loquaris, di-ces vt voles, albus cortex, ſiue alba cortex: & poſtꝙ illud dixeris, de eodem loquēs cortice dices alba cortex. Promiſcuum, quod Græci epicœnū

epicœnum,non eſt genus:nam hic de natura rerum non loquimur, ſed de qualitate vocũ. Subſtantiua ſiue ſubſtãtialia, ſiue appellatiua nomina dicuntur omnia, præter illa,quæ ſunt omnis generis: hæc vero dicũtur epitheta,ſiue adiectiua. Illud annotabit propter ſola adiectiua reperta eſſe in ſubſtantiuis genera:nã ſi adiectiua non eſſent, nihil eſſet opus generibus: vt quũ dicimus reuereor patrem, ne lædas hominẽ,exclude canẽ,non refert cuius ſit generis: ſi ſit addendũ adiectiuum,tũc conſiderandũ eſt cuius generis. Poſthac tradẽtur numeri duo:nã dualem Græcorum nõ recipimus Latini, nec magnopere obſeruant Græci. Tum caſus ſeni in vtroq; numero:additur a quibuſdam ſeptimus, cuius meminit Quintilianus,& poſt eum Seruius, vt precibus Deum placo. Vocatiuus ſemper ſimilis eſt nominatiuo, præterquam in quibuſdam nominibus primæ declinationis,& ſecundæ. Nomina neutra habent accuſatiuum & vocatiuum ſimiles nominatiuo,& in plurali hi tres caſus finiũtur in a. Nomina cõpoſita ſic declinantur vt ſua ſimplicia. Hinc explicandæ declinationes quinq;,quomodo prima cognoſcatur ex genitiuo ſingulari vel plurali, & quot habeant finitiones in nominatiuo,

&quemadmodum omnia nomina huius declinationis finita in as vel in es ſint Græca. Hic inflectet nomina huius declinationis. Secunda, quomodo cognoſcitur, & quot habet fines. Tertia itidem in qua ſunt vndecim fines a, e, o, c, d, l, n, r, s, t, x. Hinc ſequuntur quarta & quinta. Poſt hæc incipiet diſcere congruentiam adiectiui & ſubſtantiui in numero, genere, & caſu: in qua exerceatur aliquandiu multis exemplis propoſitis.

DE VERBIS.

¶ Iam ad verba veniendum, in quibus duo ſunt noſcenda: naturæ verborũ, & ſyntaxes ſiue conſtructiones. Quinque ſunt modi in verbo. Indicatiuus, & quaſi narratiuus, per quem referimus aliquid, in quo ſunt quinque tempora: Præſens, tria præterita, & futurum. Inter præterita hoc eſt diſcrimen, quod perfectum ſignificat rem actam, ſicut nomen ipſum ſonat: imperfectum ſignificat rem nondum fuiſſe perfectam aut transactam eo tempore, de quo loquimur: plus quam perfectum ſignificat rem perfectam ante aliam factam, vt cœpi legere hora decima, tunc e lecto ſurgebas, & mater tua iam fecerat rem ſacram. ita præteritum imperfectum & plus quam perfectum ad ali-

quid

quid aliud referuntur, cuius ratione aut imperfectam rem aut plus quam perfectam denotant. Addunt nonnulli futurum perfectum, quod ſubiunctiui eſſe dicitur: id propterea perfectum nominatur: nam ſi dicas, quum cœnabo, ſignificas inter cœnandum: ſin vero quum cœnauero, id eſt perfecta cœna. Imperatiuus modus, quod per illum imperamus, ſed & precamur hoc, & adhortamur: duo dederunt huic tempora, præſens & futurum: additur & futurum ſubiunctiui huic modo: vt dixeris, feceris, præcipue cum negatione, ne dixeris, ne feceris, & negatione ne, aut neq, nunquam, autem, non. Optarius per quem optamus: huic placet eſſe quinque tempora, præſens, & præteritum imperfectum, vtinam diſcerem: præteritum perfectum vtinam didicerim: præteritum plus quam perfectū vtinam didiciſſem: futurum vtinam diſcam. Subiunctiuus quia ſubiungit aliā orationem, vt quum benefeceris lętare: quinq ſunt huic tempora, & ſolent ea interdum capi pro temporibus indicatiui. Dehinc infinitiuus cur dicatur, & quot habeat tēpora. Addidit Thomas Linacer modū potentatiuum, idq merito & docte: hūc trades, quū paulo plus in literis erit progreſſa.

Exercenda

Exercenda eſt in modis, & temporibus diligentiſſ. addita voci Latinę Britannica, quæ illi reſpondet, & vſus oſtendendus: nam Britanni ex proprietate vernaculę linguæ, nonnunquam in temporibus peccant. Hæc vbi erunt cognita, ſciat numeros eſſe in verbo geminos, perſonas ternas. Interea inflectet verba per quatuor coniugationes: ſimul diſcet, quibus hæ coniugationes: inter ſe notis diſtinguantur: habebitq́ generalia quædam de illis præcepta, quæ ſpectent ad præterita, & ſupina, vt in prima declinatione præteritum terminari in aui: ſupinũ in atum. In.2. in vi vocales, & ſupinum in tum varie. In.3. nonnulla præterita & ſupina exempli cauſſa adferentur, nam res eſt multiceps. In.4. præteritum in vi ſyllabam, & ſupinum in itum, quę excipiantur ab ijs canonibus, procedente tempore paulatim cognoſcet.

SYNTAXIS.

¶ Tum veniẽdum erit ad eã, quę Græcis dicitur ſyntaxis, Latine conſtructio. Primum intelligat orationem nullam poſſe conſtare ſine verbo. Nec verbum poſſe poni ſine obiecto aut ſuppoſito, vel explicito vel implicito, vt in prima perſona & ſecunda. Suppoſitum hoc & verbum quomodo debeant congruere,

gruere, ne vitium admittatur. His cognitis venietur ad quinqꝫ verborū genera. Actiuū, quod finitur in o, & habet paſſiuum in or: huic datur ntūs in re agente, & hæc eſt ſuppoſitū: datur actūs in re patiente, ſeu recipiēte actūm verbi, vt Maria amat matrem ſuā. Sunt ex his verbis alia, quæ præter iſtos caſus admittunt gtūm, vt Deus accuſat genus humanum ingratitudinis, & ſuperbus poſtulat ſuperbum arrogantię. Alia datiuum, vt ſuade optima etiā inimicis: præbe egenis neceſſaria: alia actūm, vt ne doceas philomelas cantum; roga Deum bonam mentem. Alia ablatiuum ſine præpoſitione, vt exuis pauonem plumis, quibus ornes canem. Alia ablatiuū cū præpoſitionibus a vel ab, vel e vel ex vel de, vt audi iucūdam fabellam a patre, ex patre, de patre. Iſtæ poſſunt dici formæ ſiue ſpecies verborum actiuorum. Et caſus iſti præter nominatiuū & actūm rei agentis & patientis dicantur caſus ſpeciales. Paſſiuum verbū eſt, qđ ex actiuo fit addita r. vt amor ab amo: in re patienti, ſeu quæ fit, habet nominatiuum, & hoc eſt ſuppoſitum: in re agēti ablatiuum cum præpoſitione a vel ab, vel datiuum, interdum actūm cum prępoſitione per; caſus ſpeciales eodem modo manent in

actiua & paſſiua, vt Maria amatur a matre, & ornatur ab ea virtutibus. Neutrum eſt, quod finitur in o, & non habet paſſiuum in or, niſi in tertijs perſonis: quandoq; nominatiuum habet pro ſuppoſito. Ex iſtis alia habent genitiuum poſt ſe, vel ablatiuum ſine præpoſitione, vt bonus homo iracundia caret, & indiget dei ſolius. Alia datiuũ, vt Maria inſeruit matri, & ſapiens tempori paret. Alia cum præpoſitione iunguntur, quæ nominantur abſoluta, vt cœnata deambulo in porticu, pulcher animus habitet in pulchro corpore. Alia habent ablatiuum ſine præpoſitione, vt ardeo amore probitatis, malus flagrat cupidine vindictæ. Alia ablatiuum cum præpoſitione, vt verba paſſiua, & ſignificant paſſionem, vt deſides pueri merito vapulant a præceptore. Sed multa accuſatiuũ ſignificantem rei verbi, vt ſeruio ſeruitutẽ, curro curſum, viuo vitam. Sum es ponitur inter neutra, quod ante ſe habet ntũm, poſt ſe interdum nominatiuum, quum res pertinent ad idem, vt virtus eſt maximum bonũ. & genitiuũ, vt liber hic eſt Mariæ: & dtũm vt eruditio eſt omnibus magnæ voluptati: & ablatiuum, vt ſis puella modeſta facie, probo ingenio. Adduntur compoſita huius verbi

vndecim,

vndecim, adſum, abſum, &c. que poſt ſe reci-
piunt datiuum, adſum virtuti, deſum vitio.
Commune verbum finitur in or ſine actiuo
& retinet ſignificationem actiuam & paſſi-
uam: quum capitur in ſignificatione actiua
habet conſtructionem verborum actiuorum,
quum in paſſiua verborum paſſiuorum, vt
ego veneror probitatem, probitas venera-
tur a me, quod tamen eſt rarius, & ſunt hæc
perpauca. Deponens finitur in or, ſine acti-
uo in o, & alteram ſignificationem retinet,
actiuam in pluribus. Hæc verba pro ſuppoſi-
to quemadmodum & cætera, nominatiuũ ha
bẽt, poſt ſe vero alia genitiuũ, vt miſerere cõ
munis naturæ: recordare accepti beneficij.
Alia datiuũ, vt dominare cupiditatibus, obſe
quere bene monẽtibus. Alia actũm, vt ſeque
re deum: & nanciſceris germanam beatitudi
nem. Alia abltũm ſine præpoſitione, vt vtor
non fruor pecunia. Alia cum præpoſitione,
quæ paſſionem ſignificant, vt ex paucis ver-
bis magnum bellum oritur. Habebit formu-
lam omnia verba recipere datiuum in re cu-
ius deſignatur vtilitas, vel commodum, vel
damnum, vt Cato docebat ſibi ſuum filium,
perdo tibi tuam pecuniam: ſæpe ex proprie-
tate Latini ſermonis, quã facilius eſt intelli

gere,

gere, quam explicare, vt ego tibi hominem illum belliſſime tractaui. Tum & ntũm habet poſt ſe, quum pertinet ad idem quod ſup poſitum, vt ego diſco libens literas: inſeruio tibi lætus, tu vocaris Maria, tu diceris, prædicaris, ſcriberis, putaris, haberis bona, recta cõſcientia viuit ſemper læta, expeditus currit celerior. Iſtorum omnium ſatis erit in ſingulis ſpeciebus vnum aut alterum ad ſummũ tria exempla proponere. Inter loquendum vero aut legendum annotetur, quæ verba ad quas ſpecies pertineant: ſic fiet in verbis imperſonalibus, & in alijs quæ dicemus: danda eſt opera vt Exempla ſint interdum grauia, quæ ſancte illam erudiant, interdum feſtiua, quæ delectent: admiſcebuntur caſtæ & puræ aliquæ fabellæ, quæ animum eius reficiant, & redintegrent, tum etiam excitent.

PARTICIPIA.

¶ Deinde ſequunt̃ participia, quę Latini habent trium temporum, & vnde formantur: hæc explicabuntur, & que ſignificant actionem, quæ paſſionem. Ante ſe nullum habẽt caſum, poſt ſe vero caſum ſui verbi, vt inſeruiens foro, dilectus a patre, cariturus vitio, docendus a bono Magiſtro.

Verbalia.

VERBALIA.

¶ Sunt quædã voces, quę habent participiorum faciem, & ſunt nomina, quę tempus nullum deſignant: Vt amans Librorum, fugitans litium, homo venerandus, verbalia nominantur. Sunt & verbalia in or, quæ formantur ab vltimo Supino, vt amator, ſuaſor: & alia fœminina in trix, quæ fiunt a verbalibus in tor, vt amatrix: genitiuo iunguntur.

ANOMALA.

¶ Sciet quę participia, quibus verbis vel adſunt, vel deſunt: & verba quæ formulas generales in inflexione ſequuntur, quæ non. Illa etiam quæ anomala dicuntur, vel defectu: vt aio, inquio, quæſo, ſalue, vale: vel varia declinatione, vt fero tuli, ſum fui. Poſtea quæ multiplicem habent conſtructionem, id eſt, quæ varijs iungi poſſunt caſibus, vt recordor hanc rem, & illius rei: poſtulo te huius criminis, & de hoc crimine, qua de re ſcripſit libellum Antonius Mancinellus, quem theſaurum appellauit. Hæc quũ erunt ſemel vtcunque expoſita, neq; enim tradi exacte neceſſe eſt, adhibebitur compendium grammaticæ Thomæ Linacri, & libellus de conſtructione Melanchthonis & qui circunfert̃ Eraſmi

 nomine:

nomine: ſimul & eiuſdem colloquia, vel to-
ta, vel ſelectam a pręceptore partem.

VOCABVLA.

¶ Ex quibus retinebit aliquot vocabula & loquendi formulas, quibus in ſermone quotidiano vtetur, quas ſubinde expediet ab ea repoſcere, ne excidant, & iubebitur alios ſic alloqui. Expediet conſcribi illi dialogos aliquot ijs de rebus, in quibus quotidie verſatur, vt illis Latine nominandis aſſueſcat, velut de indumentis, de partibus ædium, de cibis, de partibus tẽporis, de inſtrumentis muſicis, de ſupellectile. Vocabulorum veræ & propriæ ſignificantiæ explanabũtur, ne improprie vtatur. Tum differentiam inter illa, quæ ſimilia videntur, & congruentiam inter ea, quæ diſſimilia, in hoc proderit non totum Vallam enarrare, ſed quædam ab illo excerpta, qualia Nebriſſenſis collegit, & Antonius Mancinellus. Sed acri opus eſt iudicio, ne friuolas aut parum obſeruatas, aut falſas quoque pręceptor perhibeat, cuiuſmodi ſunt haud ſane paucæ in Valla, Nonio, Seruio, Donato, ſed maxime in Gellio. Etymologias quoq; multorum cur dicta ſint accipiet. Sic enim verius & certius tum intelliget tũ continebit, & ea cognitione delectabitur,

multumq; in his latet peritiæ, modo recte & acute expendantur, nec vndecunq; friuolæ, aut ridiculæ corrogentur, quod fecerunt patrum & auorum memoria, qui hanc partem tractandam ſuſceperant, Latini & Græci ſermonis penitus ignari. Annotabũtur ei, quæ vſu ineruditorum barbara vocabula vſurpãtur, & quæ ſunt quidem Latina, ſed inuerſæ ſignificationis.

EXERCITATIO LATINE SCRIBENDI.

¶ Incipiet hoc loco oratiũculas ex Anglico in Latinum vertere, faciles initio, paulatim difficiliores: per omnia genera & formulas verborum, ſed partim graues & ſanctas, partim feſtiuas & vrbanas.

AVTHORES.

¶ Simul cum his diſcet Catonis diſticha, & mimos publianos, & ſententias ſeptem ſapiẽtum, quæ omnia eodem libello Eraſmus coniunxit, & explicauit. Ediſcet ex illis ſententiolis aliquot vitæ maxime vtiles, quas habeat in poſterum velut antidota aduerſus venenum, & proſperæ fortunæ, & iniquæ. Aſſueſcat iam nũc in hac tenera ætate veras & incorruptas habere opiniones, vt ea ſola bona putet, quæ vere ſunt talia, velut vritutes, & eruditionem; ea mala, quæ re vera mala,

vt vitia, & ignorantiam, & ſtultitiam, ne mala pro bonis ſumat, aut econtrario: ne tenuibus & exiguis rebus tanquam magnis capiatur, & moueatur: ne etiam magna & precioſa tanquam vilia contemnat. Delectabitur fabellis, quæ vitam erudiant, quas ipſa alijs referre poſſit, vt de Papyrio Prætextato puero apud Gellium, de Ioſepho in ſacris libris, de Lucretia in Liuio, de Griſelide vulgata iam fabula, & alijs, vt ex Valerio, Sabellico & huius notæ ſcriptoribus, quæ pertinebunt ad aliquam commendationem virtutis, aut deteſtationem vitij. Habeat dictionariū Latinum & Anglicum, quod ſæpe conſulat, vt ſciat, quid quodq; vocabulum ſignificet, res quum non intelligeret, explicabuntur a doctore: turpium & fœdarum rerum vocabula, nec intelligat, nec ſi fieri poſſit, legat, vel audiat. Cōficiat ſibi libellum ex vacua charta, in quo ſua manu conſcribat ſentētiolas, quas memoriæ mandatura eſt, eritq; ei vice cuiuſdam enchiridij.

REDITVS AD PRIORA EXACTIVS.

¶ Hoc loc o repetet, quæ de quinq; verborū generibus dicta ſunt. Poſt ad verba quæ dicūtur imperſonalia, quorū alia ſunt actiuæ vocis, alia

cis,alia paſſiuæ. Actiuæ vocis cur dicãtur,& eorum eſſe ſpecies quinq;. Aliorum quę ante ſe habent genitiuum, poſt ſe infinitiuum,vt intereſt huius paraſiti aſſentari, & canis huius adulari,ſi velint eſſe:quę datiuum & poſt ſe infinitiuum,vt ſtulto non placet audire verum:quæ poſſunt eſſe perſonalia mutata conſtructiõe,vt tu proba placebis matri:alia quæ ante ſe accuſatiuum poſt infinitiuũ, vt decet nobilem non ſuperbire: oportet te eſſe culicẽ non hominem: alia quæ ante ſe accuſatiuum poſt ſe genitiuum,vel infinitiuũ,vt pœniteat te peccati,aut peccaſſe: alia quæ quum addũtur verbis imperſonalibus, ſũt imperſonalia, & habent cõſtructionem eorum, quum vero perſonalibus, ſunt perſonalia, vt incipit me tędere ludi huius,& ne incipias ſenex inſanire: non poteſt Atheniẽſes pœnitere Phocionis,qui vnus poterat, & ſolebat ſtultas illorũ conſultationes improbare. Verba imperſonalia paſſiuæ vocis, ſunt ſimilia tertijs perſonis ſingularibus verbi paſſiui:veniunt ab actiuis & neutris,nullum habẽt ſuppoſitum, poſt ſe vero caſum verborum,a quibus deſcendunt, vt a nobis auditur, a vobis ſtatur in cubiculo,ſedetur in triclinio: eſtur, bibitur affatim, ſi quis addat ſuppoſitum fit paſſiuum, vt ſcri

bitur liber,aratur ager, luditur alea. Seqũit
cõſtructio infinitiuorum: illa eſt fere cõmu-
nis ante ſe habere accuſatiuum pro ſuppoſi-
to:poſt ſe caſum ſui verbi,vt me legere tibi li
brũ erit vtile.Adduntur verbis in quibus di-
ligenter eſt animaduertenda conſtructio.Nã
ſunt multa verba,quæ ante ſe, & poſt ſe etiã
interiecto infinitiuo eundem caſum requi-
runt,quum res eodem refertur: exemplis res
eſt declaranda, ego volo pudica eſſe, tu vel-
les fuiſſe ad tales epulas inuitatus: niſi ſi
quis adderet accuſatiuum ante infinitiuum,
vt ego volo me eſſe literatam:iam in alijs.So
crates talis philoſophus nõ poteſt eſſe ferox.
Maria exiſtimatur & dicitur eſſe caſtiſſima.
& in hoc verbo videor, ego videor tibi eſſe li
terata, tu videris mihi eſſe ſancta. Romani
vidẽtur nobis nimis cupidi belli & pecuniæ:
dico auriculas tuas videri galeros non auri-
culas:mihi licet eſſe doctæ: tibi vacat eſſe di-
ſerto. Hinc de conſtructione gerundij & ſu-
pini,quę eſt apud Vallam,& ex illo apud re-
centiores,iſtud animaduertetur, gerundium
adiectiuum non venire, niſi a verbo cui addi
tur accuſatiuus, & ratione illius caſus: non
enim dicimus veni huc tui ſeruiendi cauſſa
vel ad carendam voluptatem, nec ad ſcriben

dum te,

dum te, vel ſcribendo tibi, vt ſit adiectiuum, ſed cauſſa obſeruandi tui, cogito de te docenda, propter vos erudiendos. Commodum nunc erit explanari vim potentatiui modi, quæ ſunt voces temporum ſubiunctiui: vt tu virgo hoc dicas? quis homini tam mendaci crederet? peccaueris ſane, ſed ſemel: nemo ſic dixiſſet, nunquam acceſſero prauis conſultoribus. His cognitis venietur ad ſignificationem & ſyntaxin reliquarum partium orationis. De vi pronominis. De aduerbio. De præpoſitione. De coniunctione. Quibus addatur verbi modus, & quomodo coniungat. Interiectio cur ſit ita appellata, quod per affectum interponatur orationi, vt: Magnũ heu fecerat nefas. Poterãt iſta dici a me fuſius, ſed admonere ſatis habui, quę ab alijs eſſent copioſe tractata, quæ omnia vſus & lectio authorum explanabit ac expoliet, reddetq́ꝫ vt apertiora, ſic etiam certiora.

SERMO.

¶ Loquatur cum præceptore & condiſcipulis Latine, quas habeat tres aut quatuor, nã ſolam inſtitui non conducit: ſed nec plurimæ ſint, & eæ puellæ, atque etiam ſelectiſſimæ liberaliter & ſanctiſſ. educatæ, a quibus nihil audire poſſit, aut diſcere, quod mores

corrumpat,quorum prima ſemper debet eſſe cura. Stimuletur modo præmiolis,modo contentione & æmulatione, laudetur ipſa,laudetur & alia ipſa audiente: conabitur exprimere,quæ apud authores legerit,& quemadmodum alios audierit loquentes,quos putet eruditos eſſe attẽte auſcultatos, ſic & loquetur ipſa,in quo eſt imitatio,res in ſtudijs non parũ vtilis,præſertim teneræ ætati,quæ nihil libentius aut melius,quam imitatur: nec ſolum voces æmulabitur, ſed pronũciationem quoq;,ne in accentibus peccet.

ACCENTVS.

¶ De qbus cognoſcat initio generalia præcepta, duo in primis in ſermone Latino. Penultima ſyllaba longa, in ea eſt accentus, vt parentis. Altera:Penultima breui,in antepenultima eſt accentus;quantacunq; ſit: vt hominis,dñs. In vltima nullæ Latinæ dictiones accipiunt accentũ, præter pauca inflexibilia, vt porro,vna,illo. In diſſyllabis omnibus accentus eſt in penultima, præter ea, quæ dixi indeclinabilia. Tũ licebit vniuerſalia illa cognoſcere, de vocali ante vocalẽ quæ eſt breuis,de vocali ante duas conſonantes,aut conſonantẽ vim duarũ habentem,quæ longa:& omnis ſyllaba diphthongo ſcripta longa eſt.

Anxia

Anxia illa, de ſyllabarũ quantitate, vel alias diſcet, vel non eget fœmina, quod magis puto. Obſeruabit inſtitutor, quemadmodum loquetur, vitiaq; tum ſermonis, tum linguæ ſedulo repurgabit, ne hærere ſinat: oſtendet rationem, cur vel ſolœciſmũ caſtigarit, vel barbariſmũ, vel vitioſam pronunciationẽ: hortabitur vt vitet, ne iterũ idem peccet, ſi rurſus eodem relabatur, admoneat prioris errati.

ANNOTATIONES.

¶ Habeat librũ vacuum maiuſculũ, in quẽ manu ſua cõijciat, tum verba, ſi qua inter legendũ graues authores inciderunt: vel vtilia vſui quotidiano, vel rara, vel elegãtia: tum loquendi formulas, argutas, venuſtas, lepidas, eruditas: tum ſententias, graues, facetas, acutas, vrbanas, ſalſas, & hiſtorias ex quibus exemplũ vitæ ſuæ poſſit petere. Aduertet etiã vbi, & quemadmodum grammaticorum ſeruentur præcepta, vbi negligantur: nam ars grammatica ex vſu authorum nata eſt: ideo hic eſt arti præferendus, quum diſcrepãt: ars tamen neceſſaria eſt, quæ recte & emendate loqui ex obſeruatione docet.

AVTHORES.

¶ Authores in quibus verſabitur, ij erũt, qui pariter & linguã & mores excolãt, atq; inſti-

tuant:quiq; non modo bene ſcire doceāt; ſed bene viuere:hmōi ſunt Cicero, Seneca, Plutarchi opera, quæ ſunt a varijs verſa, aliquot Platonis dialogi, præſertim q ad rēp. gubernandā ſpectāt. Hieronymi epiſtolæ, & quędā Ambroſij ac Auguſtini opera. Eraſmi inſtitutio principis, Enchiridion, Paraphraſes, & alia eius permulta pietati vtilia. Thomę Mori Vtopia. Hiſtoriam cognoſcet nō anxie ex Iuſtino, & ex L. Floro, & Val. Maximo. Inter hæc omnia & cū ſurgit e lecto, & cū it cubitū, aliquid quotidie ex nouo teſtamento legat, quod præceptor declaret. Sunt & Chriſtiani poetæ, quos iucundū fructuoſumq; erit legere: velut Prudētius, Sydonius, Paulinus, Arator, Proſper, Iuuēcus, qui multis in locis poſſint cū quouis veterū certare, elegātia carminis dico: nam rebus tanto ſunt ſuperiores, quantū bona malis præſtant; & humanis diuina. Nec ſunt gentiles poetæ in totū aſpernādi: Lucanus, Seneca Tragicus, & magna ex parte Horatius. Quum hos leget vocabularium Latinæ linguæ, Calepinū ſcilicet, aut Perotū, ad quem recurret hærens in Latina voce. Hāc puto eſſe rudem ſtudiorū delineationem: exactiora tempus admonebit, & prudentia tua ſingularis inueniet. Finis.

Ioannes

IOANNES LODOVICVS VIVES CAROLO MONTIOIO GVLIELMI FILIO S. D.

QVum patri tuo clariſſimo & omi virtutum genere ornatiſſ. viro oſtendere cuperem, quantum a me diligeretur, quod ipſe in me ſingulari ſemper beneuolentia fuerit, decreui aliquid ad te de initijs ſtudiorum ſcribere, in quibus tota vis eſt & ratio deinceps eruditionis, vt in ſeminibus ſtirpium, ac frugum deinceps futurorũ: dedi operam ne te præceptorum vel copia obruerem, vel difficultate deterrerẽ: omnia aptata ſunt, quoad præſtari a nobis potuit, captui iſtius ætatis tuæ, aut paulo maioris. Libellum hũc quum tibi mitto, patri me tuo exiſtimo mittere: cui virtus & inſtitutio tua nõ minus curæ ſunt, ꝙ ſua ſibi vita, qua tenerius te amabit, ſi talem te præſtiteris, qualem ipſe optat, probiſſimum videlicet & doctiſſimum: eſt in tua manu ſitũ, vt vtrunqꝫ ingenio & diligentia cõſequare. Vale, & exemplum quod domi habes ſapientiſſimi patris imitare.

Londini, M. D. XXIII.

Religio

RELIGIO.

QVum ſapientia, & virtus, & ſciētia oīs diuinitus cōtingant, ęquum eſt, vt primus aditus ad hæc omnia ſit per deū: in quē decet eſſe te maxima pietate, & eius rebus intereſſe mente religioſiſſ. nec vllum opus eius quantūcunq; leue exequi ſegniter, aut perfunctorie.

OPERA.

¶Et quatenus Deus non dat munera ſua ocioſis, ideo labore & diligentia in ſtudijs literarum & virtutis opus eſt.

MEMORIA.

¶Memoriā ſcito theſaurū eſſe totius eruditionis, quæ ſi deſit, nō ſecus ſuperuacuus eſt omīs labor, quā ſi in pertuſum doliū aquā infundas. Sed nemini tam infelix cōtigit memoria, q̃ nō eā feliciſſimā poſſit reddere exercitatione: nihil eſt em̄ quod magis opere & labore gaudeat: nihil quod facilius corrūpat̃ & intereat quiete ac ocio. Quocirca aliquid quotidie ediſcendū eſt, etiā quū nō eſt neceſſe: tantū ne torpor in memoriā inuadat, quo nullus eſt illi morbus pernicioſior. Cōtinet̃ etiā memoria bona valetudine: cauēdūq; in primis a repletiōe, a cruditate, a crapula, a vino īmodico, a dēſa ceruiſia, a ſupino cubitu.

Præceptor

PRÆCEPTOR.

¶ Præceptor nõ minus amandus, venerandus, colendus, quã ſi eſſet pater: nam re vera præceptores imaginẽ quandã nobis referunt patrũ, & a nullo maius accipere potes beneficiũ, quã a quo fis eruditior & melior: q̃bus duobus bonis nulla poſſunt in vita cõparari: adde quod facilius diſces, ſi amaris docentẽ, cuius dicta nunq̃ vel cõtempſeris, vel neglexeris: ſemper cum dignatiõe in animum admitte & oraculi cuiuſdam vice habe: nec ſolum illum ama, ſed da operam, vt ab illo redamere, ſic te ille diligentius docebit: quod aſſequeris parẽdo modeſte eius præceptis, obſeruando eum, honorando, admirando quæcũq̃ ſeu dixerit ſeu fecerit: ſi quid probarit in vita aut ſermone, ſic age, vt ſentiat te illud probaſſe: ſi quid improbarit, vita. Attẽtus illum audi: verba eius, formulas dicendi, ſententias annota, & imitatione te ſimilem ipſius, quoad facere poteris, effinge: quod præceptor quũ videbit, dabit viciſſim operam, ne tu aliquid ex ſe poſſis accipere, quod imitatione ſit indignum.

CONDISCIPVLI.

¶ Condiſcipulos fratrũ loco habe: geniti em̃ eſtis ab eodem magiſtro velut patre, & coniuncti

iuncti ſacris literarum non minore vinculo, quã ſanguinis: idcirco illis non minus bene cupias, quã fratribus. Si quis eorum eſt te doctior, ne oderis eum hac cauſſa, ſed faue ingenio: & contẽde, vt doctrina & virtute ſis par, etiã ſuperes, quo ſimilis tibi cõtingat fauor.

CERTATIO.

¶ Cũ melioribus aut ſapiẽtioribus te ne certes inuidia aut maleuolentia, ſed virtute, probitate, ſtudio. Imperitiores te ne deſpice, potius adiuua & erige, vt valeãt aſcẽdere: neq; enim peior eris aut imperitior, ſi alios habueris tibi pares: ſed melior, ſi opera tua illi eo euaſerint. Quod ſi omnes fuerint imperiti, nemo erit qui intelligat, ac proinde admiretur bona tua: pulchrum eſt profecto certare cum bonis, pulcherrimum eos vincere, recte quidem & per virtutẽ, extra dolũ omnem.

ANNOTATIONES.

¶ Compones tibi librum chartæ puræ iuſtæ magnitudinis, quem in certos locos ac velut nidos partieris: in vno eorum annotabis vocabula vſus quotidiani, velut animi, corporis, actionum noſtrarum, ludorũ, veſtium, tẽporum, habitaculorum, ciborũ: in altero vocabula rara, exquiſita: in alio idiomata & formulas loquendi, vel quas pauci intelligunt, vel quibus

vel quibus crebro eſt vtendũ: in alio ſententias:in alio feſtiue,in alio argute dicta: ĩ alio prouerbia:in alio ſcriptorũ difficiles locos,& quæ alia tibi aut inſtitutori tuo videbuntur: ſicq́ hæc om̃ia habebis annotata & digeſta, ne ſolus ſciat liber:tibi legẽda,relegẽda, memoriæ mãdanda atq́ infigenda ſunt, vt non minus ſcripta geſtes in pectore,q̃ in libro:& occurrant,quoties erit opus:parũ eñ prodeſt libros habere eruditos,ſi pectus habeas rude.

DILIGENTIA SCRIBENDI.

¶ Cura vt manu ſis ad ſcribẽdum exercitatiſſ.nec vnq́ ad audiẽdũ inſtitutorẽ accedas, penna & Charta inermis,ne quod præteruolet verbũ elegẽs,aut rarũ,aut neceſſariũ, vel formula loquẽdi lepida aut exculta, vel graue & ſapiẽs dictũ,quod nõ ſubito exceptũ in tuos theſauros referas:ſic tibi breui tempore maximas eruditionis diuitias paraturus.

LECTIO.

¶ Nec librũ vllum legas,quin eadem excerpas,quæ de ſermone præceptoris dixi. Nihil vnquam legito animo peregrinante, & alijs rebus intento: totus in lectione eſto: in qua tria ſunt animaduertẽda,verba, formulæ loquendi,& ſenſa:vt diligẽter conſideres,quibus vtantur verbis ad res de quibus tractãt,

explican

explicandas,quibus idiomatis,quibus loquẽdi formis. Tum res ipſæ ſunt ſpectandę,quid ſibi velint ea,de quibus loquantur: in ſingulis horũ eſt,quod ſignes, eſt quod teneas, eſt quod in vſum tuum vertas:adſit ſemper penna & charta:quæ miraberis, quæ te delectabunt,inſignias aliqua notula:itidem & quæ te remorabuntur, vt a magiſtro vel etiam cõdiſcipulo ſciſcitere.

INTERROGATIO.

❡ Nec pudeat rogare,quæ neſcis:neq; enim hoc eſt turpe,ſed ignoratio turpis eſt:nec velis perſuadere alijs te ſcire,quod ignoras: teipſum falles, non alios, & deprehenſus in ignorantia rideberis.

EMENDATIO.

Quæ reprehẽſa aut emendata, nõ ſolũ in te, ſed in alijs eſſe videris,cura ne excidant,tum ne ipſe bis de eadem re ſis corrigendus, tum vt aliena errata in vtilitatẽ tuã vertas:ſapiẽs enim ex alienis erratis vitã emendat ſuam.

SERMO.

❡ Vt audieris doctos loquentes, aut legeris apud ſcriptores Latinos,ſic ipſe loquere: verba quæ habebis ſuſpecta,ſiue loquendo, ſiue ſcribẽdo,fugito,ne prius ſciſcitatus ſis ab inſtitutore,ꝗ̃ ſint Latina:cũ ijs qui imperite lo

quuntur Latine, quorũ ſermo poteſt tuũ corrumpere, malis Britãnice, aut alia quauis loqui lingua, in qua non ſit idem periculi: verſare libens cum prudenter facundis: nullum eſt oblectamentum maius, quam eos audire, qui geſtãt in lingua morbis omnibus animi præſentanea medicamenta.

STYLVS.

¶ Exercendus eſt crebro ſtylus optimus magiſter atq; effector dicendi, & initio quidem nõ ſolum vocabulis veteris ex authoritatibus deſumptis, ſed etiam ſententiolis ex illis decerptis, apte tamen compoſitis, vt magna ex parte alienum ſit ſcriptum: ſenſim admiſcebis tua, donec creſcente cũ ætate eruditione, fias oĩno tuus. Primum ſcribes pauca & accurate, vt ſpectes potius nõ ꝙ multa, ſed quam bona: nam accedente vſu curam retinebis, & promptitudo ac facilitas exercitatiõe parabitur, ita ſimul & optime ſcribes, & facillime.

AVTHORES.

¶ Interea dũ tu per ætatẽ iudicare de authoribus non potes, hos tibi cenſeo, & ad locupletandam linguam, & ad variarum rerum cognitionem in primis tenendos. Ad quotidianum ſermonem multũ confert Terẽtius, quo multum Cicero vtebatur, & cuius fabu-

las propter leporem & feſtiuitatem orationis ſcriptas a nobiliſſ. Romano fuiſſe multi crediderunt. Ciceronis quoq; epiſtolæ familiares, ſed imprimis ad Atticum, multum erudire, ac expeditum reddere ſermonis vſum poſſunt: nam in illis eſt ſermo ille purus & ſimplex, quo Cicero cum vxore, cum liberis, cũ ſeruis, cum amicis, in triclinio, in balneo, in lecto, in hortis vtebatur. Sunt & familiaria colloquia ab Eraſmo conſcripta, quæ nõ modo vtilitatem, ſed voluptatem quoq; habent haud ſane exiguam, vt eſt vir ille exculto & vrbano ingenio. Epiſtolæ Plinij iunioris plurimas ſuppeditare ſententias poſſunt, cuiuſcũq; generis epiſtolas ſcripturus quis ſit: quæ propemodum compoſitæ in hoc videntur ab authore: nam vt res geſtas paucas admodum narrant, quod Cicero fecit: diuerſa enim illis fuerunt tempora, delitias tantum ſententiarum continent, ac velut gẽmulas, quibus epiſtolæ ornari poſſint. Eodem fere ſpectant epiſtolæ Politiani, niſi ꝙ interdum nimia cura factæ ſunt paulo duriores, dum ſcriptor dat operam, ne nihil ſit non expolitiſſimum, nec vult vllum bonum verbum perdere: quæ anxietas non magnopere epiſtolarem dictionẽ decet. Sunt epiſtolæ Philelphi, quæ plus habent

bent

bent verborum, q̃ gratiæ: & Calentij luſus, ſi cui vacat Sydoniū Apollinarem legere, eidẽ legantur & Apulei Aſinus, & Florida.

HISTORIÆ.

¶ Hiſtoriæ quoq; inſtruere poſſunt linguã, vt Liuij in quo eſt dulciſſ. facundia, & ſicut Hieronymus inquit, lacteus eloquẽtiæ fons: & Suetonij, in quo mirabilis dicẽdi proprie=tas aſtricta illa, & quę plus habeat neruorũ, q̃ corporis. Cornelio Tacito non parum ad=iuuaremur, ſi integer ad nos & emendatus perueniſſet, ſed qualiſcunq; eſt, vehementer prodeſt. In Cæſarijs cõmentarijs oſtenditur caſtitas illa ſermonis Latini, q erat in priſca Romana nobilitate: nihil fingi põt terſius, expolitius, elimatius: & hi quoq; accurate co gnoſcendi: magnopere linguã locupletabũt & promptiorem facient. Saluſtius rerũ Ro=manarum florentiſſ. ſcriptor, vt inquit Taci=tus, frequens eſt in manibus puerorum, ſed mihi aptior videtur prouectioribus: inimita=bilis eſt in illius ſcriptis gratia: quæ quotieſ=cunq; repetita nunquam tædium ſui aut ſa=tietatem lectori adferant.

SCRIPTORES AGRICOLATIONVM.

¶ Cato, Varro, Columella, Palladius, Plini=us, & Architectus Vitruuius variarũ rerum

ſuggerũt vocabula, qui diligẽter legẽdi ſunt, & verba cũ rebus cõferenda, ne quid pro diuerſo vſurpemus. Plinius tam varius eſt, ꝙ ipſa rerum natura, quam tractat, magnæ illic verborum diuitiæ, magnæ rerũ. Victruuius haud pauca ſuppeditaret, ſi res illius tẽpore mutatæ nõ tantã illi obſcuritatẽ attuliſſent.

POETÆ.

¶ Poetæ ſunt quoque attingẽdi partim animi gratia: nam leuant ſæpenumero tædium negotiorum: ſæpe etiam lectionis ſolutæ orationis, & illa alternatio carminis proſeꝗ diutius intentionẽ animi in ſtudijs detinet. Ad hoc ſcatent reconditis vocabulis, & figuris omnis generis, quibus etiã cõis ſermo plenus eſt: ſunt in inuẽtione ſublimes, iucũdi, acuti, acres, graues, faciles: in verbis ſuaues, lepidi, feſtiui: rapiunt in affectus oẽs, ꝓut cuiuſcũꝗ eſt argumẽtũ. Vergilius ponitur primus merito mea ſententia, ꝓpter grauitatẽ & ſententias. Huic Horatius adiungitᷣ carmine excultus, verbis ꝓpius & ſapiẽter pleraꝗ prǽcipiẽs. Silius multum habet diligentiæ. Ex Latinis tragicis ſolus ad noſtrã ætatem peruenit Seneca, ſed oẽs & verborum maieſtate & argumentorũ viribus & ſentẽtiarum pondere ac numero vincit meo quidẽ iudicio Lucanus.

Legendi

Legendi & poetæ noſtræ pietatis, Pruden=tius, Proſper, Paulinus, Sedulius, Iuuencus, & Arator: qui quũ habeant res altiſſ. & hu=mano generi ſalutares, non oĩno ſunt in ver=bis rudes, aut cõtemnendi: multa habẽt qui=bus elegãtia & venuſtate carminis certent cũ antiquis: nõnulla quibus etiam eos vincant.

GRAMMATICI.

¶ In his oĩbus authoribus animaduertes, quemadmodũ formulæ grãmaticæ ſeruẽtur, quẽadmodum negligãtur: nam in multis va=rius & multiformis vſus in normas & præce pta cõcludi nõ potuit: ſequẽdus tamẽ potius ꝗ ars, quæ eſt vſu conſtituta, non econtrario. Neq; vero deſpicienda eſt idcirco ars, modo ne ſit ſupſtitioſe anxia: formulis enim eſt hoc tempore opus, quum populũ non habemus: & eruenda ſunt ex ſcriptoribus oĩa: alioqui cum nõ ſuccurret ex his loquendi ratio, vt ſo lœciſſemus, neceſſe erit, vt etiã maxime ſuc=currat: nã alia dicenda ſunt, & aliis de rebus: quid ꝙ ne tunc quidẽ canonibus caruerunt, quũ eſſet in Latio & Græcia eadẽ populi to=tius, quę eruditorũ lingua: ſcripſere artem cõ plures, ſed vnus, aut ad ſummũ alter eligen=dus, Perotus, aut Aldus, Nebriſſenſis, Man=cinellus, Sulpitius, Melanchthon, Niniuita:

verſandus diligenter Valla in elegantijs, im modice quidem ille ſuperſtitioſus, ſed ad red dendos cautiores aptiſſimus.

INTERPRETES.

¶ Eget iſta tua ætas etiam adultior interpre tibus authorū: nā multa ſunt in ſcriptoribus difficilia, quæ tu vix tandem moleſtiſſimo la bore aſſequereris: illi rem totam explanant magno cōpendio tēporis & opere, maioreq; vtilitate & auctu eruditiōis: in quo numero ſunt veteres: Seruius in Vergiliū, Donatus in Terentiū, Acron & Porphyrion in Hora‐ tium: ex recentibus nonnulli. Vocabularia eodem loco haberi poſſunt, quæ velim tibi ſemper dum ſtudes, præſto eſſe, vt illa ſubin‐ de cōſulas, ſi quid dubitas: magna partis hu‐ ius laboramus in Latinis literis inopia: nam eruditiſſ. illi Varro, Feſtus, Marcellus, & dif ficiliores ſunt, q̄ vt a mediocriter doctis in‐ telligantur, & non oīa tradunt, quibus eſt no bis opus: quæ vero terunt oēs Cornucopiæ Peroti, & opus Calepini, nec ſatis plena ſunt & docta parum, nec quibus tuto fidatur: præ ſtitit quod potuit Perotus, nec oīno contem‐ nendum, quod reliquit. Calepinus vero cor‐ nu exhauſtor acceſſit ad alios docendos, quū ipſe potius egeret doctore: ſed interea vten‐ dum

dum erit iſtis, donec exiſtat aliquis, qui hanc literarũ partem felicius orbi tradat. Budæus in annotationibus Pandectarum, & aſſe plurima eruit altiſſ. tenebris obruta: & doctis quoq; ignorata aperuit, attulitq; renaſcentibus literis ingentem opem. Legẽdi ſunt ipſi tibi per te authores, nec expectãdum dũ omnia præceptor explanauerit, alioq nihil vnq; intelliges ſine prælegente & interprete: ita quando parabitur copioſa illa rerum & verborũ ſupellex, quærenda ex plurimis variarum rerũ ſcriptoribus? ex intelligẽtia vnius aut alterius authoris, quẽ inſtitutor enarrarit adhibito nõ ſegni & inerti ſtudio, multi ſunt alij cognoſcẽdi: verba eadẽ ſunt in omnibus & loquendi formulæ, quibus rerum intellectio contegitur, vt nullus ſit liber, qui probe intellectus nõ ſit ad alios cõplures intelligendos magiſter, adhibeatur modo iudicium, & audita præſentibus conferant: nec de nihilo eſt quod dicitur, libro librum aperiri.

Græcæ literæ. Prolatio ſonorum.

¶ Græcas literas Quintilianus ſimul & pariter diſci cum Latinis poſſe putat.

Primum ſoni literarum diligenter animaduertendi ſunt, & quantum fieri poterit, integre ac perfecte exprimendi; non enim maior

labor eſt bene addiſcere prima ꝗ male, quũ ſit tanto fructus vberior. Obſeruabis queadmodum periti proferãt, & eos imitabere: neceſſe eſt enim aut par, aut certe nõ abſimilis illorum euadas, ad quorum te exemplar componis: in vſum recte proferendi conſcriptæ ſunt a Hieronymo Aleandro tabellæ eruditæ: cauendum tamen ne ſic aſſueſcas Græcæ pronũciationi, vt Latina illo more proferas, neu accentuũ rationes cõfundas, qui ſunt in illis linguis diuerſi: Græcus fere vltimã ſpectat ſyllabam, Latinus penultimam.

INFLEXIONES.

¶ Tum ad inflectiones nominum & verborũ venietur, quas memoriæ penitus infiges, ne illarũ ignoratio cogat te in altioribus hærere ac reſiſtere. Habes Theodori Gazæ duos primos libros, qui ea de re magno cõpendio & arte præcipiunt; dehinc accentuum & orthographiæ formulas, quæ in pleriſq; coniunctæ ſunt, percipies coniunctas ex tertio Theodori Gazæ: ne totum illud volumen legendum habeas, moleſtum & frugis pleriſq; in locis exiguæ: ſufficiẽt in hoc tempus, quæ ſunt illinc ab Oecolampadio decerpta.

PRIMA EXERCITATIO LECTIONIS AVTHORVM.

Hic iam

¶ Hic iam proderit vocabulorũ gratia ſcri-
ptores aliquot prælegente inſtitutore tuo au
dire,eoſq; maxime faciles & apertos , cuiuſ-
modi ſũt dialogi aliquot Luciani: præſertim
ij,qui res candidas nõ nigrant:& oratiũculæ
Iſocratis,Platonis,& quorũdam aliorum epi
ſtolæ,& Aeſopi fabellæ,in qbus animaduer-
tes primum quibus verbis vtantur ad expri-
mendam rem:tum quo modo inflectant.

SYNTAXIS.

¶ Simplicia vocabula in ſermonẽ cõiungen
da ſunt:de cõſtructione plura ſunt a Latinis
ſcripta , ꝙ a Græcis.Gaza in.4.lib.difficilli-
me præcipit atq; obſcuriſſime ſecutus Apol-
loniũ , & ipſum in primis tenebricoſum.La-
ſcaris conatus eſt reducere verba Græca ad
quinq; illa genera & formulas verborũ Lati
norum prolixe & parũ apte:præſtabit ex au-
thorũ lectione formulas loquẽdi Græcas ob-
ſeruare,& potiſſ. quemadmodũ idiomata ſer
monum Græci & Latini inter ſe differant.

LECTIO.

¶ Initio cenſeo legendos oratores Iſocratẽ,
Demoſthenem,Lyſiam, Aeſchinem,Ariſti-
dem , & partem Luciani.Hinc Philoſophos
Platonem,Ariſtotelem,Xenophõtem,The-
ophraſtum. Tum ferreos Thucydidem ac

Plutarchum: ſi quos prius Latine cognoue-ras, hos primos etiã leges, quo promptior ſit verborũ ex ſentẽtia intellectus. Poetas prius ꝙ attingas, leges de dialectis Græcis Apol-lonium, aut Ioannem grãmaticum: tum facil limi & maxime Attici initio verſandi, qua-lis eſt Ariſtophanes. Poſt Homerus fons reli quorũ. Tum Euripides, & Sophocles. Ade-rit lexicon, Suidas puta, aut Heſychius: ſed & Græcolatinũ expediet habere, quo aper-tius interdum fiat, quod Græce ab illis expli catum non ſatis intelliges.

INTERPRETATIONES.

¶ Conferes Græca cum interpretationibus Latinis, initio ſi qua ſunt ad verbum verſa, vt Fabellæ Aeſopi, Tabula Cebetis, & fere dialogi Luciani, quos Eraſmus tranſtulit, & Morus: hinc iam illi inſpiciendi, qui verbis ſunt vſi arbitratu ſuo, ſententia authori ſer-uata, quem interpretabantur, velut Thucy-dides & Herodotus, quos fecit Latinos Lau rentius Valla: ſed ante alios omnes Herodia nus Politiani, & aliquot Plutarchi opuſcula a Budæo verſa. Hermolaus in transferendo Themiſtio calore iuuenili & ſui oſtentandi cupiditate longiſſime abreptus eſt. Princeps interpretum conſenſu omnium eſt Theodo-

rus Gaza

rus Gaza in libris de animalibus & proble-
matis Ariſtotelis, & de ſtirpibus Theophra-
ſti, ſiue decore atq; elegantiæ interpretatio-
nis ſiue Copia Latina, qua certauit cũ Græ-
ca, ſiue felici audacia fingẽdis ad analogiam
vocabulis, quibus carebant Latini, vt com-
modius Græca redderet.

FRVCTVS GRÆCITATIS.

¶ Nacto peritiam Græcæ linguæ patẽt fon
tes omnium diſciplinarũ, quæ a Græcis ma-
narunt: adeſt & cognitio maximorum inge-
niorum, quorũ fuit ſemper Græcia feraciſſi-
ma, tum copia Latini ſermonis inſtructior,
& quia ſchemata figuraſq; dicẽdi & colores
argumentorum illinc petierũt Latini homi-
nes, & quia quum vocabulum Latinum ad
rem notandam non eſt ad manum, ex Græ-
co licet mutuari agro copioſiſſ. Quin & La-
tini ſcriptores poſt Ciceronis tẽpora, ita vel
ſtudioſi fuerunt Græcæ linguæ, vel oſtenta-
tores vt maximã partẽ idiomatũ illius in La
tinum trãſfuderint. Habes mi Carole Mon-
tioi, quibus rebus adiuuari poſſe rudimenta
ſtudiorũ tuorũ exiſtimem: tu annitere, vt bre
ui tẽpore ipſe tibi magnus ſis monitor, & ex
primo illo bonorum genere, per ſeſe qui om-
nia norunt.

VIVES RVFFALDO SVO S.

SVetonium eſſe acephalum, vt Curtium vt aliquot orationes Ciceronis, vt nuper etiam Tacitum, duobus potiſſimum Argumentis colligitur, tum quod non ſolet geſtis ac familiæ prætermittere Cæſaris eius, cuius vitam exorditur: De Iulia nulla mentio: quum ſit maxime illuſtris, & memoratu digna, tum ꝙ in vetuſtis exemplaribus hoc habetur initium, annū agens ſextum decimū, prætermiſſo Cæſaris nomine: vt appareat prius fuiſſe de illo locutum. Nos igiť q̄nquidem ſpes non eſt, quod deſyderatur, fore vt aliquādo exiſtat, ex veterū ſcriptorū lectiōe, quātū induſtria ac ſtudio cōſequi potuimus, eū locū ſtudioſæ iuuentuti expleuimus: ſi q̄n id ipſum in lucem prodierit, quod Suetonius ſcripſit, facilis erit tātuli mei laboris iactura. Suetonij phraſim æmulatus ſum, & obſeruationis diligentiam: cui non ſatiſfecero, næ is haud magnū acceperit dānū exiguæ chartulæ, & breuiſſ. tēporis, quod perdiderit noſtris legendis: ſi cui placuero, is ſatis hoc ipſo nobis præſtiterit: ſin diſplicuero, ab hoc veniam petimus audaciæ. Dicamus tibi Hieronyme Ruffalde auditorū meorū ꝓbiſſimo ac proinde chariſſimo, Vale. Louanij M. D. XXI.

Addita

ADDITA SVETONIO IN VITA C. IVLII CAESARIS PER VIVEM.

DE GENTE IVLIA.

GEntem Iuliam pro indubitato creditur ab Iulo Aeneæ filio manaſſe, qui Lauinio relicto, Albam longam condidit, in qua & regnauit: eo mortuo, quum ad Aſcaniũ Lauiniæ atq; Aeneæ filiũ Latinũ rediſſet regnum, cura ſacrorum ceremoniarumq; Latinæ ac Troianæ gentis penes ſobolẽ Iuli manſit, ex qua ſunt Iulij: hos cũ alijs quibuſdam nobiliſſimis Latij familijs Tullus Hoſtilius Romanus Rex poſtquam Albam diruiſſet, Romã tranſtulit, ac in patres cooptauit. Sero ad magiſtratus ac honores emerſerunt, nempe inter patritios maiorum gentiũ fere poſtremi, anno. v. c. altero & trecenteſimo Gn. Iulio. x. viro legibus ſcribendis priore eiuſce magiſtratus lectione: omnis dehinc generis honores & dignitates nacta mãſit in patriatu & ordine Senatorio, mediocribus opibus, nullo inſigniter præſtãti viro, factiſq; præclaris illuſtrior.

Cæſarum

IN Iulia gente familia fuit Cæſarũ, qua ratione cognominis, haud liquet, nec cui primũ contigerit. Nã ante Cæſarẽ dictatorẽ patremq; eius & auum, Iulij Cæſares fuerũt: vt illi qui punico bello ſecundo, a Senatu ad Criſpinum conſulẽ de dictatore dicendo miſſus eſt. Cęſares vero conſueuit Romanus ſermo cognominare eos, qui vel ceſo matris vtero, vel cũ cæſarie naſcerent̃, vel oculis eſſent cæſijs. Addunt quidam de elephãto in Africa occiſo, quem indigenæ Cæſarem vocent, eamq; ob cauſſam cognomen hoc primũ auo dictatoris contigiſſe: ſed qui hæc tradunt infimæ ſunt authoritatis, nempe Spartianus & Seruius: neq; ẽm ſola illius ꝓgenies ex Iulijs hoc cognomẽ habuit: ſed alij, & ante eũ multi, & cum eo gentiles illius plerięq;. Conſules ante dictatorem fuerũt Sextus Iulius Cæſar cum L. Martio Philippo initio belli ſocialis: ſequenti anno L. Cæſar cum Rutilio Lupo: nec ante hos clarus quiſq; fuit Cæſarum, aut ſummo magiſtratu Romæ functus. Multis poſt annis cõſulatũ ex eadẽ familia adeptus eſt L. Cæſar Sex. filius frater patruelis L. Iulij Cæſaris qui dictatorem progenuit. Hic ad præturam tantum peruenit. Piſis dum mane calciaret̃ extinctus nullo manifeſto morbo.

Ortus